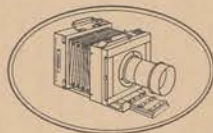

OBJEKTIV

Nr. 92

April 2001

Dansk Fotohistorisk Selskab

0W 292
*Fotografen har alt ved hånden medens den betænke-
Lige lille dreng ser undrende på. Karikaturtegning
Fra 1856.*

Forside: Silhuetteringsstol gengivet i Lavater's
Physiognomische Fragmente, 1775-1778.

Indhold

2

'Atelier & mørkekammer'
- fotografens brug af kemi og teknik
gennem tiderne

4. del

Flemming Berendt

14

Lige før fotografiet

Leif Germann Jensen

26

Elfelt som portrætfotograf

Hans Bonnesen

37

Cecil Foto

- en kæde med mange led

Gunni Jørgensen

42

'DREJ & SE - FILM'

Danske stumfilmstjerner:

Axel Graatkjær

Margurite Engberg

46

Udstilling- & boganmeldelser:

'Pas nu paa! Nu tar jeg fra Hullet'

'De flyvske billeder'

'Viggo Rivad - mellem lys og skygge'

50

**Et dansk vidne til Daguerres opfindelse
i 1839**

52

'Samlerdillen'

Bevaring af fotografika:

Det udskiftelige objektiv

Svend Frederiksen

56

'Dit & Dat'

Anvisningssalgslisten

Det Formidable Selskabs 25-års fest!

Layout & redaktion: Flemming Berendt

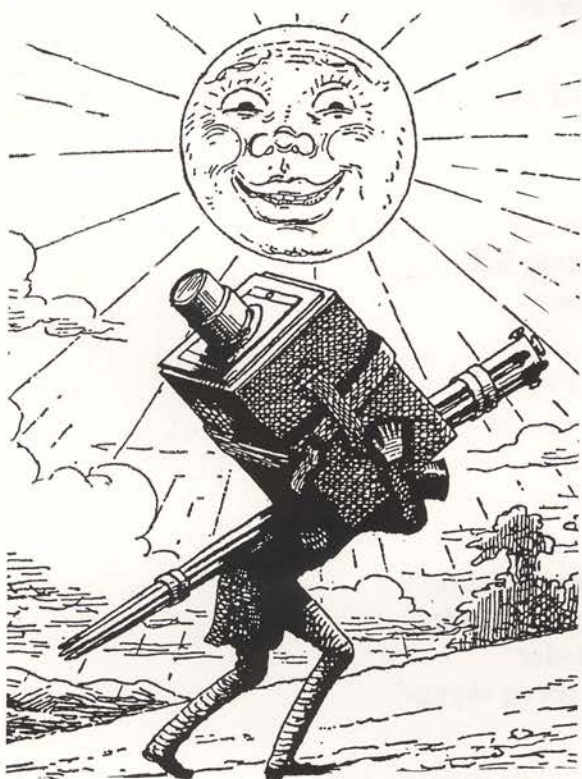
'Atelier & mørkekammer'

Fotografens brug af kemi og teknik gennem tiderne

Flemming Berendt

4. del

"I en verden som ekspanderer dag for dag, er litteratur ikke længere nok. Intellectet er tvunget til at godkende en række idéer, som engang syntes at gå over ens forstand. Samtaler foregår fra den ene kyst ved et ocean til den anden: elektrisk strøm her overtaget frembringelsen af post: tordenvejrets kraft, sender breve ved hjælp af en ledning - og nu fotografiet".

Desiré Charnay

'Øjets vidne'

Fotografiet havde bragt verden ind i stuerne, man oplevede pludselig billeder af steder som, man kun havde læst beskrivelser af - sandheden og virkeligheden blev afsløret - realismen afløste den romantiske tidsalder - hele verden skulle genopdages på ny gennem kameraets objektiv. "*Nu kan man da faae de mest troe Afbildninger af Oldtidens Levninger, de ypperligste Prospector af tropiske Egne...*", skrev H.C. Andersen i 1839. 20 år senere skrev den engelske forfatter Antoine Francois Jean Claudet (1797-1867): "*Vi kan sidde ved pejsen og granske disse billeder, uden at udsætte os for den samme risiko, de samme afsavn og anstrengelser som de dristige og foretagsomme kunstnere, som til vor glæde og nytte er rejst over land og hav, krydset elve og dale, besteget fjelde og klipper med deres tunge og besværlige bagage*".

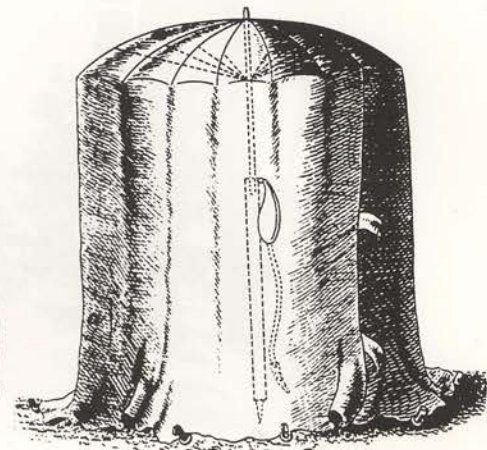
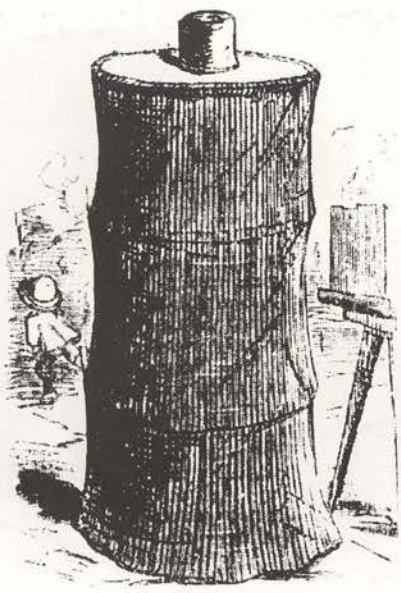
Nok var besværlighederne store i det stationære mørkekammer, men det var for intet at regne mod de problemer den omrejsende fotograf kom ud for, når man skulle fotografere udenfor atelieret og fremkalde sine glasplader. Det var i første række landskabs- og ekspeditionsfotografer samt et begrænset antal amatører som havde økonomiske midler til denne 'hobby'. Den franske fotograf Desiré Charnay fik under en rejse i Mexico "besøg" af to vilde dyr i sit mørkekammer telt - han slap dog med en forskrækkelse. I Jerusalem blev en fotograf anklaget for at have dræbt et æsel med "giftige dampe" som strømmede ud af hans telt.

Udstyret

Et komplet fotografisk udstyr var meget omfattende, tungt og besværligt. Den skotske fotograf George Washington Wilson (1823-1893)

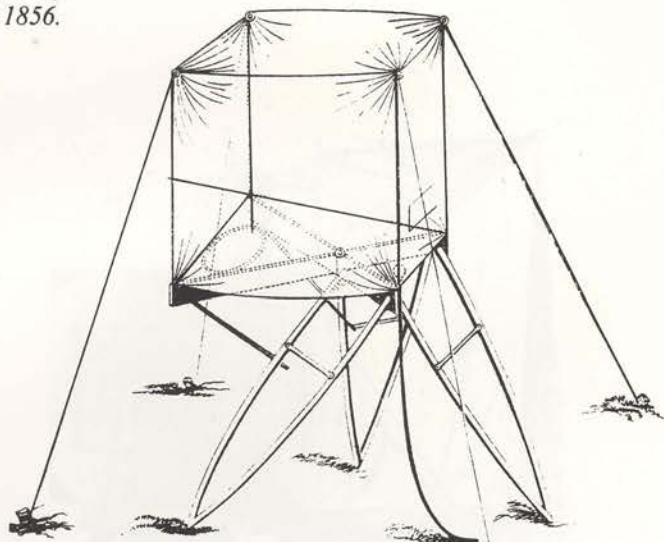
1292

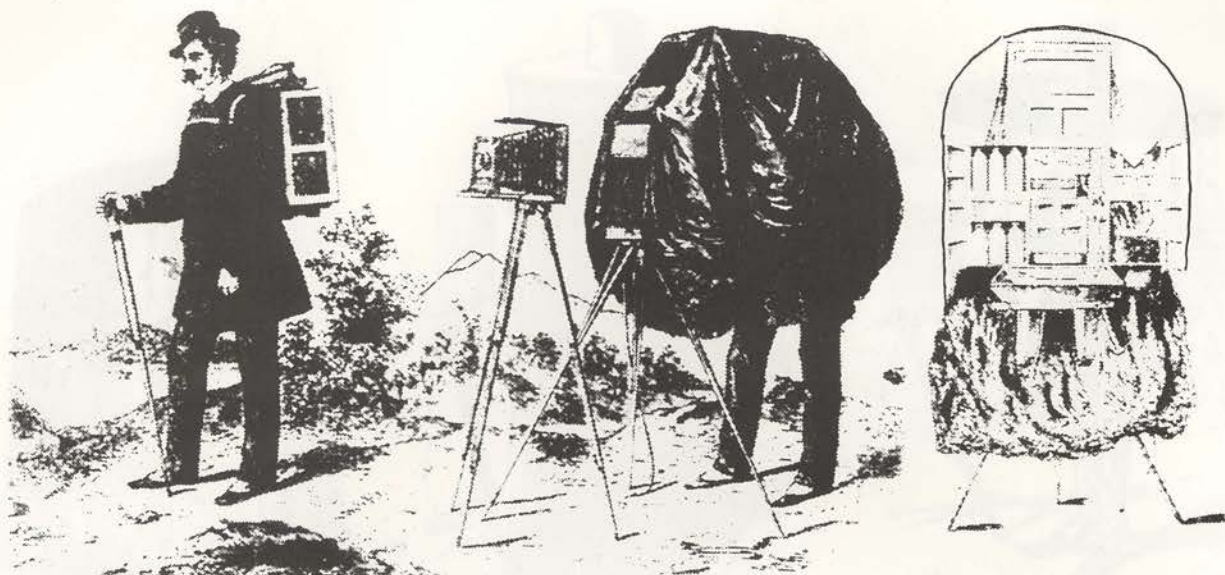
Det ideelle mørkekammer-telt - enhver fotografers drøm. Kemi og 'mørkekammer'som én mobil enhed. Karikaturtegning fra Punch 1856.

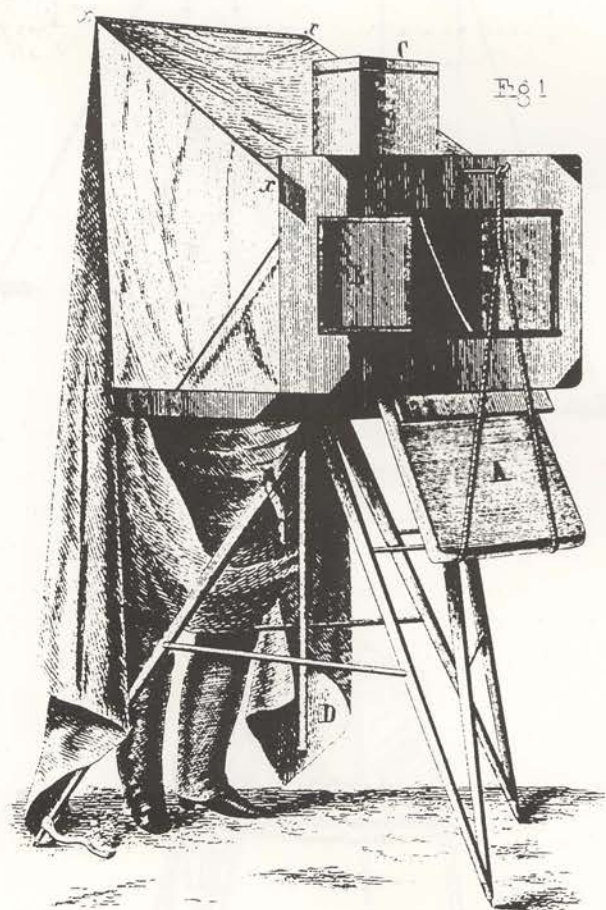
fra Aberdeen som var kendt for sine fotografier af gadelivet i London beskriver sit udstyr således: "Alle mine kemikalier er fyldt på $\frac{1}{2}$ liters flasker og pakket i kurve fremstillet til formålet. En kurv kan indeholde tilstrækkeligt til én dags arbejde: tre 500 ml flasker med lysfølsomme bade. Én med fremkalder, et glasbad og dyppeværktøj i træ, 8 60 ml flasker med kolloidum, 3 med isedike, én 200 ml med cyanidopløsning, en dråbeflaske, én 200 ml flaske med jernsulfid, én 60 ml flaske med krystalliseret cyanid, en glastragt, en dråbefanger, pladeholder, mappe med filterpapir, børste, et skind og to håndklæder. Alt sammen er der plads til i en kurv som min assistent har på sin ryg - hertil kommer kameraet og pladekuffert med 24 glasplader samt objektiver i etuier hængende over skulderen, samlet vægt 40-70 kg". Konklusion og resultat var, at ens økonomiske resurser var afgørende for rækkevidden og resultatet af anstrengelserne. De transportable mørkekamre blev i en periode på 10-15 år fremstillet i alle mulige afskygninger lige fra en bærbar kasse på ryggen, et primitivt telt, til hestetrukne mørkekammervogne med komplet mørkekammerudstyr.

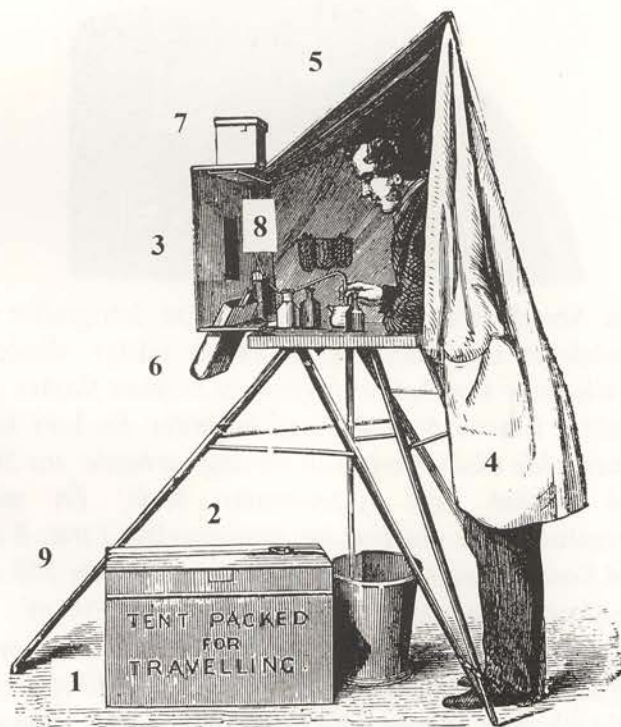
3 transportable mørkekamre.

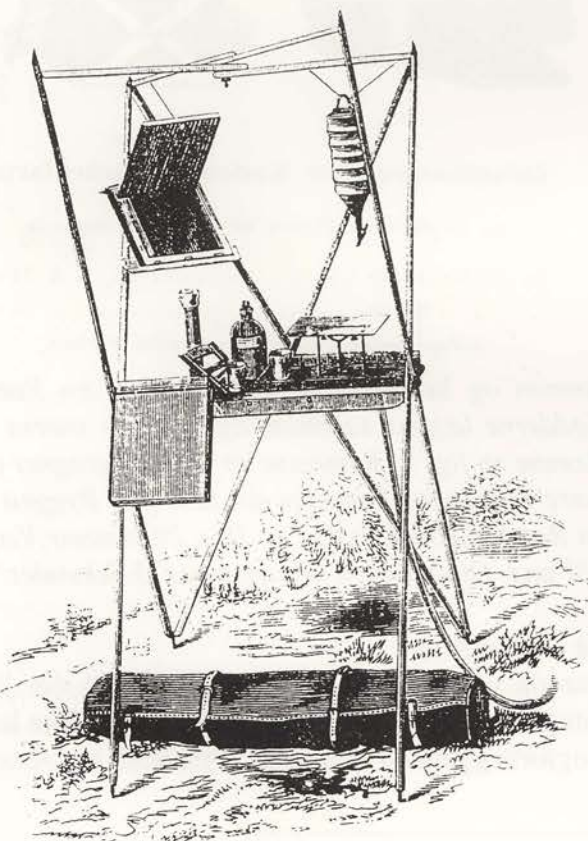
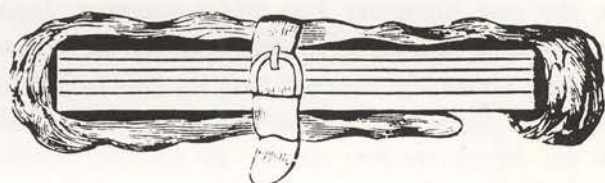
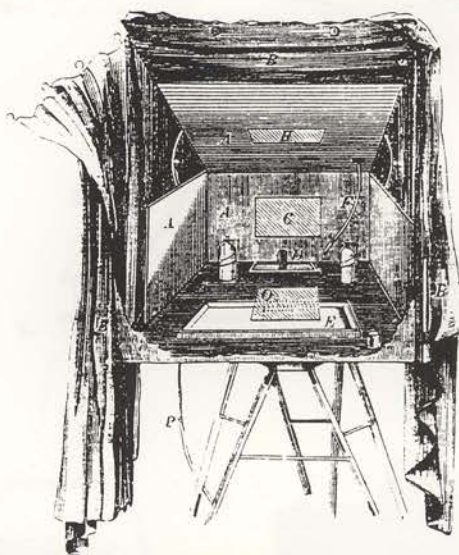
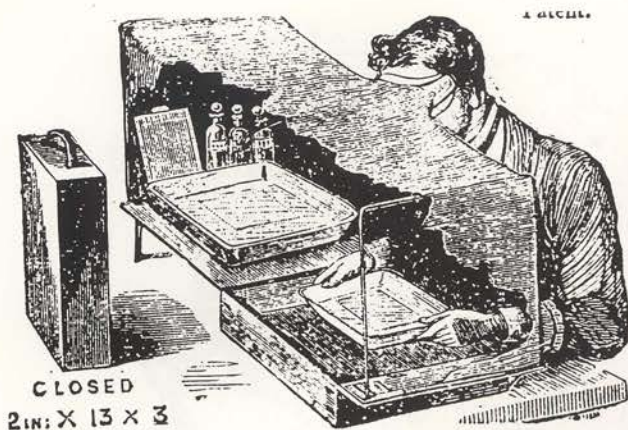
Transportabelt amerikansk udstyr fra omkring 1874.

Det såkaldte Rouch'sche - telt er en model i samme klasse som 'kuffertmodellerne' beskrevet under næste illustration.

En af de første 'kuffertmodeller' blev fremstillet af Ernest Edwards i 1862. 'Kufferten' (1) var hængslet på bagsiden, således at bagdelen (2) dannede den opretstående bagside af teltet støttet af underdelen (3). Teltsiderne bestod af et rørformet imprægneret lærredsdug (4), som blev holdt oppe af pindene (5). Fremkalderbadet var anbragt på indersiden (6), og vandtanken (7) øverst oppe udvendig. Et gult vindue (8) gav lys til fotografens operationer - hele udstyret var anbragt på stativet (9).

Enkelthed præger dette transportable rejsetelt.

Rejseteltet

Fantasien fik frit løb. Udvalget her er kun nogle eksempler på, hvad man kunne erhverve i den retning. Det omfangsrige store tunge og klodsede mørkekammertelt, som krævede mindst to dragere at bære og opstille, bliver hurtigt udskiftet til fordel for lettere sammenklappelige transportable med navne som: paraply- edderkoppe, garderebekuffert, trillevogn og håndkærre-telt. En amatør har beskrevet sit rejsetelt: "*Virkelig 'ikke noget', det kan jeg forsikre Dem om, tænk blot på en Fagfotograf som har et kamera på 11 kg. Et telt på 9 kg., en Kasse med Kemikalier, to Stativer og Vand i alt 27 Kg., som 'ikke noget' og det til en korpulent Herre, rød i Hovedet, tilbøjeligheder til et godt Måltid og passeret de 50 Aar!*"

Landskabsoptagelser krævede ofte, at man hurtigt kunne komme på plads, før de smukke solnedgange og andre lyseffekter gik tabt. Et meget anvendeligt og ofte plagieret amerikansk rejsetelt Kilburn havde alle de fordele den omrejsende forsker, videnskabsmand eller fotograf havde brug for. Den ledsagende arbejdsbeskrivelse giver et udmærket billede af dette og andre tilsvarende mørkekammertelte fra tiden i slutningen af 1870'erne.

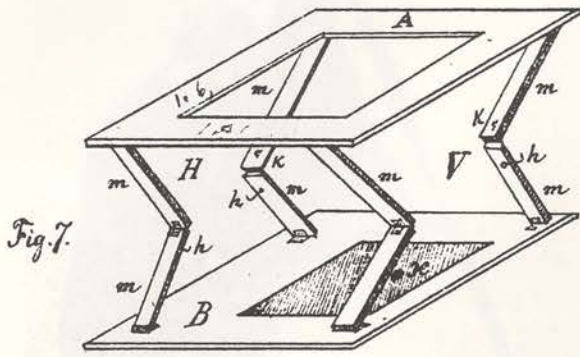

Fig. 7.

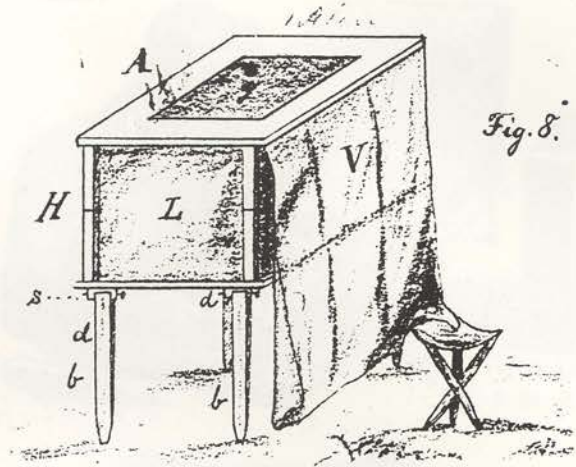

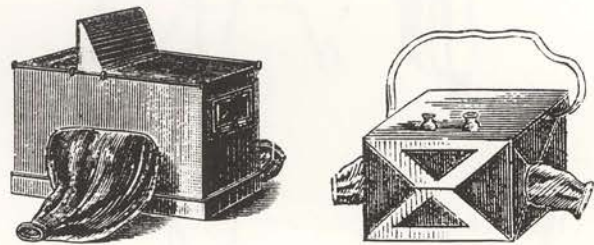
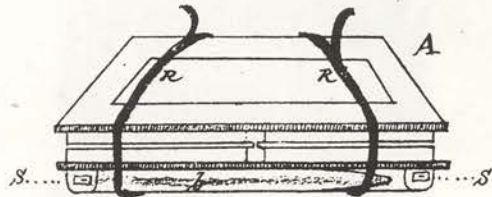
Fig. 8.

"Teltet består af et Træstel, der lader sig slå sammen, og som er fremstillet særskilt fig. 7. Bunden i samme B tjener som Arbejdsbord, og den gennembrudte Loftramme A er overspændt med sort Sejldug. Loft og Bund er samlet med Træstolper mm, der ved Hængsler kan foldes sammen. Løfter man Hagerne hhh ud af Kramperne kkk, så klapper Stolperne mmm sig sammen som en Lommekniv og bliver flad fig 9. Løfter man i Loftet A, slaas det hele op, Stolperne mm danner de lodrette Støtter, som forhindrer det i at falde sammen ved Hagerne hhh.

Indenfor dette Træstativ udspændes det fire siders Telt dug og nagles fast paa Rammen A og Bunden B. Ved H fig. 7 er anbragt et Vindue af firedobbelt vokstift, ved V fig. 8 et Forhæng, bag hvilken Fotografen kryber ind og sætter sig paa Feltstolen. Oppe ved q fig. 8 er anbragt en Luftaabning. Ved x fig. 7 er en bred aabning i Bunden, som er forsynet med et trugformet, fordybet stykke Kausjuktøj. Denne fordybning tjener til at opfange den afløbende Fremkald, og i et hul i midten dannes Afløb.

Teltet staar på 4 Fødder bbbb fig. 8. Disse bliver enten fastskruet eller sidder fast i bevægelige Hængsler, saa de ikke klapper sammen, som en Lommekniv. Med Skrueerne ss paa Hængslerne kan man klemme fødderne fast, naar Teltet er opstillet. Hvorledes man rejser Teltet, fremgaar af sig selv. I Stormvejr befæster man det ved Snore fra Bundfladen til Jorden. Paa stejle Skraaninger behøver man ofte kun at slaa de forreste Fødder ned og arbejder da staaende. Vil man lægge det sammen, stopper man Forhængen V indad, lægger Feltstolen ind, ligeledes Fødderne, saafremt disse er til at skrue af, løsner Hagerne hhhh og slaar A ned: Feltklædet har sin Plads mellem Stolperne

Fig. 9.

Zusammenlegbarer Kasten in Taschenform.

um empfindliche Platten im Freien zu wechsell
für Clichés 13 : 15 Cm. fl. 24.—
" " 24 : 30 " 25.—
Andere Grössen zu entsprechenden Preisen.

mmmm og beskyttes af disse som af en Ramme. Fødderne lægges sammen, og det hele snøres med Remme rr fig. 9. Rømmene er tillige beregnet til at bære i, saa man kan tage det hele paa Ryggen som en Randsel. Bordpladen er 30 x 20 tommer, Vægten 18Pund. Opstillingen sker paa ca. 75 Sekunder".¹

På ekspedition

Europa var førende når det drejede sig om lange fotografiske ekspeditioner til fjerne bibelske lande. Bogforlæggerne i England, Tyskland og Amerika

¹ Fotografiske Meddelelser. Kjøbenhavn 1872-73. S. 48-50.

Amerikaneren William Henry Jackson (1843-1942) med sit 20 x 24 inch. kamera - klar til optagelse i New Mexico's ørken ca. 1877.

blev hurtigt klar over at her var der et potentelt salgsmarked. I England og Tyskland var det i de første 3-5 år rejsebeskrivelser med tilhørende tekst man investerede penge i. Englænderen Francis Friths (1822-1898), foretog tre lange rejser i årene 1856-1860 til Palæstina, Syrien og Ægypten. 240 mil op ad Nilen til Abu Simpel via Karnak, Theben og Luxor hvor ingen fotografer før havde sat deres ben. De menneskelige strabadser var store. Temperaturen i mørkekammerteltet var til tider over 55 graders celsius. 40-50 indfødte bærere transporterede vand fra floden op til teltet, hvor 100 liter vand var en dråbe i havet når de store 40 x 50 cm glasplader skulle gennemskylles i mindst 1 time. Hvor mange plader der er gået tabt melder historien intet om, men de som 'overlevede' havde ikke så meget som et flueben eller et sandkorn på emulsionshinden. Francis Friths havde etableret en hel fabrik i Reigate, Surry,² hvor der blev fremstillet mere end 2000 aftryk.

Mont Blanc

En anden succesrig og dristig fotograf var franskmænden Auguste Bisson (1814-1876) som blev berømt på sine enestående alpe- og arkitekturfotografier optaget i Frankrig og Italien. I 1860 blev Bisson og hans bror Louis hyret til at

følge Napoleon III og kejserinde Eugénie på en ekspedition til Chamonix i Savoy-Alperne. 24 fotografier blev udgivet i en bog med titlen: 'Le Mont Blanc et ses Glaciers: Souvenir du Voyage de LL Majest's LÉmpereur et LÍmpératrice'.³

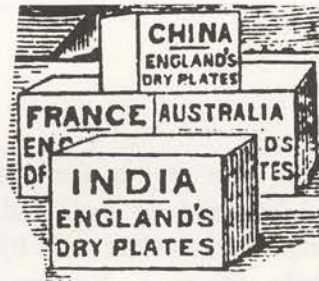
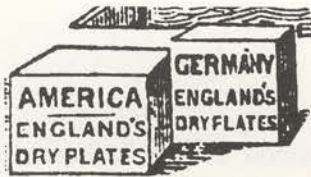
Året efter var Bisson den første som optog 3 billeder fra toppen af Mont Blanc i 4.810 meter højde. Den anstrengende klatretur på tre dage blev foretaget af 25 bærere i storm- og snevejr. Glaspladerne var i formatet 20,5 x 25,5 cm og måtte skylles i smeltet sne, som var optøet ved hjælp af den svage varme fra de medbragte olielamper, der havde svært ved at brænde i den tynde bjergluft. Heldigvis vendte ekspeditionen velbeholdent tilbage til lejren, hvor der blev affyret velkomstsalt og festfyrværkeri.

- og Amerika

Et væld af foto- og geologiske ekspeditioner blev etableret i Nord- og Sydamerika for her at udforske og 'indfange' de ukendte vidder. Den amerikanske

² Helmuth & Allison Gernsheim: The History of Photography, 1956. S. 216, 218-220, 249.

³ Side 199, 215-216.

Fotograf Seneca Roy Stoddard ved 'Glens Falls' med sit landskabkamera til 50x60 cm plader i 1870'erne.

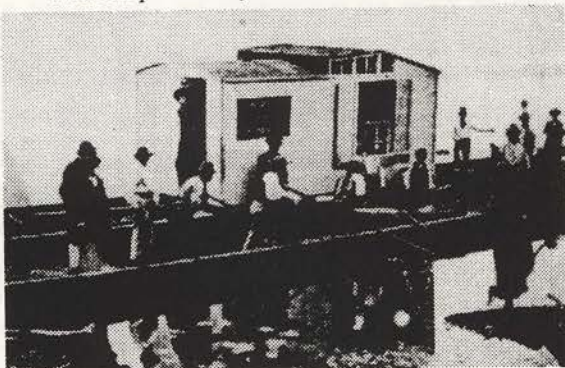
William H. Jackson foran sit telt i færd med at gøre sit ekspeditionsudstyr klar til dagens optagelser.

Også kvindelige fotografer drog ud i naturen trods de primitive forhold.

Ægyptisk bærer.

Op og ned af Ohio floden i Amerika sejlede dette daguerreotypi-galleri omkring 1847.

Fotografen J.P. Doremus fik bygget et flydende fotogalleri til den nette sum af 4.000 dollars i 1884.

fotograf Carlestone E. Watkins (1825-1916) optog nogle fantastisk smukke billeder af Yosemite Valley i formatet 53 x 40 cm. Billeder som blev beundret på en international udstilling i Paris i 1867. Samme år begyndte Eadweard Muybridges (1830-1904) ⁴ at fotografere i samme område - senere fotograferede han for den amerikanske regering i Alaska. Den mest berømte af de amerikanske ekspeditionsfotografer var William Henry Jackson (1843-1942). Jackson deltog i ikke mindre end 8 geologiske ekspeditioner finansieret af regeringen. Hans smukke naturoptagelser fik den amerikanske regering til at oprette den første nationalpark i Amerika. Henry Jackson fik i øvrigt en 'canyon' og en 'sø' opkaldt efter sig.

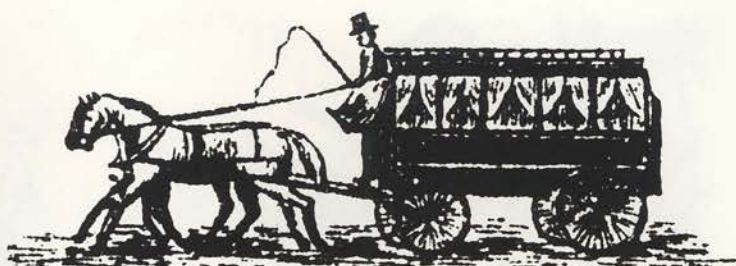
Roger Fenton

Den såkaldte 'Krimkrig' udbrød 29. marts 1854 og allerede den 20. februar 1855 afrejste verdens første krigsfotograf englænderen Roger Fenton (1819-1869) fra England med kurs mod Krim i Rusland. Han havde købt og ombygget en vogn købt af en vinfabrikant i Canterbury. Vognen fik et nyt forstærket tag med indbygget vandbeholder og et komplet mørkekammerudstyr til fremkaldelse af kolloidumplader. Færdigbygget var det blevet til en praktisk mørkekammer- og beboelsesvogn. Den indeholdt foruden proviant 700 glasplader samt et rejse-magasinkamera til 10 ark kalotypipapir konstrueret af hans assistent Marcus Sparling. De

Fotografen J. Burke i færd med at skylle en kolloidumplade, en portrætoptagelse af emiren Yakoob Khan i Gandamak. Træsnit fra The Graphic 1879.

Fotograf Clement Seeberg fra Magdeburg trak sin 'Laboratorievojn' fra by til by.

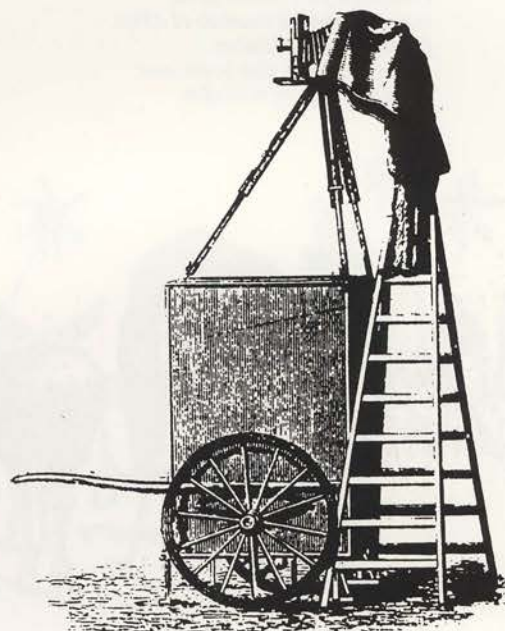

Wagen ingerichtet als Laboratorium für Aufnahmen ausserhalb des Ateliers.

Billedet er gengivet efter bagsiden på et visitkortfotografi.

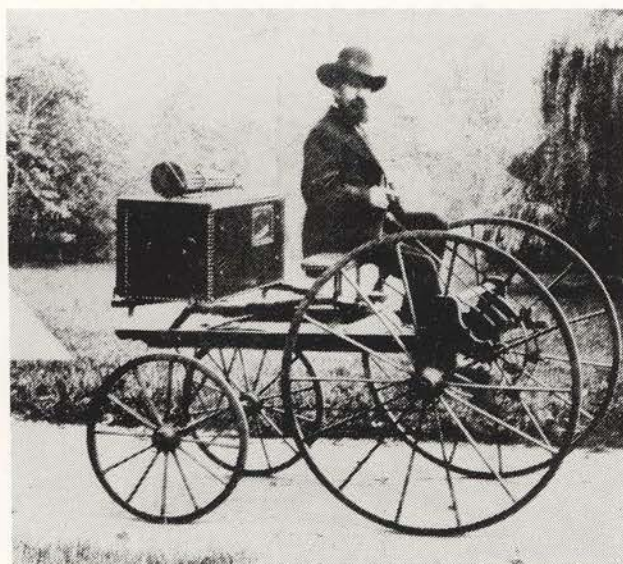
Amerikansk ateliervojn.

En opfindsom fotografis løsning på et ofte aktuelt problem!

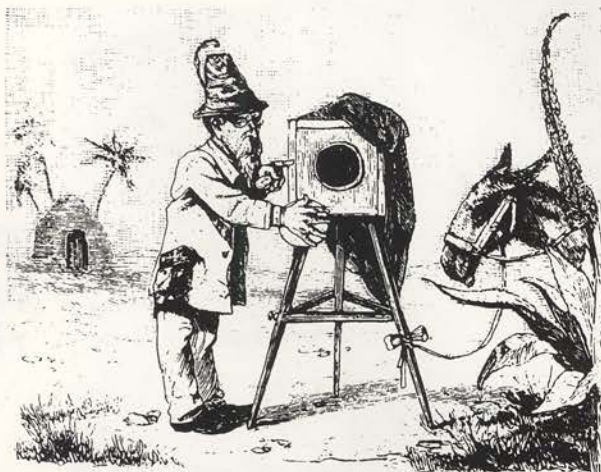
Fentons 'Fotografiske Vogn' med assistenten M. Sparling på bukken. Sparling udbad sig sin betaling af Fenton inden han begyndte rejsen. Træsnit i 'The Illustrated London News' 10. november 1855.

Gustav Haertwig fra Magdeburg transporterede sit mørkekammer pr. foto-cykel fra sted til sted.

Fotografen fra Treuenbrietzen rejser pr. æsel via Granada til Afrika for at gavne videnskaben. Der arbejder han efter bedste evne for kunst, natur og videnskab.

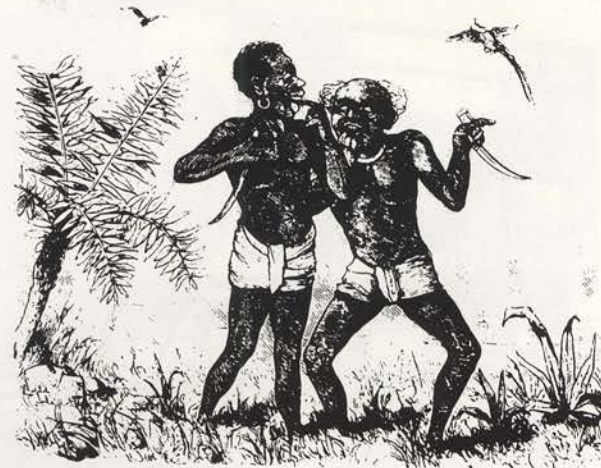

Hvad han finder fotografisk interessant bliver straks fikseret. Øjebliksbilleder som et lyn i den ækvatoriale hede. Kort og godt - af alt hvad han ser. "aftager" han som et kontrafej.

En

Således stod han med apparatet engang præparerende en plade påny, da pludselig to negre, søn og fader, nærmede sig - med blinkende tænder. Han hører dem allerede grådigt skrigte, og gribes af skræk og rædsel.

Da siger den gamle til sonnen: "En sådan fotograf smager slet ikke tosset - dog særlig som filét! Hvad mener Du om sagen he, he.?" "Ja, siger sonnen, deri har du ret, dog frikassé ej heller er dårligt!"

hurtig-fotograf

Fotografen bemærker med gru, hvorledes de med fingrene mod ham peger; han retter instiktivt sit objektiv mod de to. En gysen løber negrene ned ad ryggen: "Kanonen" går af! - afsted, afsted!"

Som et supplerende kuriosum har han 'aftaget' episoden billedligt i kabinetsformat, fotografens løn for sin dristighed. Han tænker: "Havde jeg ikke haft 'kanonen' der, måske ville jeg allerede nu være stegt!"

eventyr!

Fra "Illustrierte Chronik der Zeit ca. 1895.

De opdagelsesrejsende og fotograferne bæres af indianerne gennem vildsomme bjerge og dale. Træsnit fra forfatteren Desiré Charnays bog 'Anciennes Villes, 1885.

Fotograf og tegner arbejder i Syd-Amerikas jungle i 1885.

rædselsvækkende krigsbilleder bl.a. fra belejringen af Sevastopol blev offentliggjort samlet i 1911 under titlen "The Photographic History of the Civil War". Billedværket omfattede ti bind med ca. 3.800 billeder fra en meningsløs krig.⁵

Menneskets drøm om at kunne fastholde hvad øjet ser blev allerede forudsagt i 1760, hvor vi kan læse hvad forfatteren Tiphaigne de la Roche skrev i bogen 'Giphantie':

"Sandheden i fremstillingen, nøjagtigheden i tegningen, de kraftigere eller svagere 'penselstrøg', graden af de mørke skygger, perspektivets strenge regler - alt dette overlader vi til naturen som med sikker og aldrig fejlende hånd maler de billeder på vore lærreder som forsvinder fra øjets nethinde. ●

⁴ Objektiv nr. 68, s. 18 & nr. 71, s. 49-50.

⁵ Rune Hassner: Billeder for millioner, 1977. S. 111-115.

Lige før fotografiet

- Billedkunstnerens anvendelse af tekniske hjælpemidler set som forløber for fotografiet.

Leif Germann Jensen

En dag i 1827 blev den berømte kemiker Jean Baptiste André Dumas, som netop var færdig med at holde en forelæsning på Sorbonne Universitetet, opsøgt af en meget bekymret dame. "Hr. Dumas," sagde hun, "Jeg er nødt til at stille dem et spørgsmål af vital interesse for mig. Jeg er Daguerre's, malerens hustru. Han har i nogen tid været besat af ideen om at ville fiksere billederne i sit camera obscura. Han tænker uophørligt på dette, han kan ikke sove om natten på grund af det. Jeg er bange for, at han er ved at miste sin forstand. Tror De, som videnskabsmand, at noget sådant nogen sinde vil kunne lade sig gøre, eller er han blevet gal?"

"Med den viden, vi har i dag," svarede Dumas, "kan det ikke lade sig gøre; men jeg kan ikke sige, at det for evigt vil forblive umuligt, lige så lidt som jeg kan kalde den mand, der søger at gøre det, for gal."¹

Tanken om at lade lyset selv skabe holdbare billeder er altså ikke absurd for denne videnskabsmand, men selvfølgelig fandtes der også mørkemænd, der afviste muligheden:

"Ønsket om at fange flygtige spejlbilleder er ikke kun umuligt, hvilket har været vist ved grundige tyske undersøgelser; men dertil kommer, at alene viljen til at gøre noget sådant er blasfemi. Gud skabte mennesket i sit billede, og ingen menneskeskabt maskine kan tillades at fiksere Guds billede. Kan det tænkes, at Gud skulle have forladt sine evige principper og skulle have tilladt en franskmand i Paris at give verden en djævelens opfindelse? Hvis denne opfindelse overhovedet var mulig, ville noget lignende være gjort for lang tid siden i antikken af mænd som Archimedes eller Moses. Men når disse vise mænd ikke kendte til at gøre spejlbilleder permanente, kan man rent ud kalde franskmændene Daguerre, som praler af sådanne uhørte ting, en tåbernes tåbe."

¹ H & A. Gernsheim: L.J.M. Daguerre. *The history of the diorama and the daguerreotype*, s.1. Dover 1968.

Dette stod at læse i Leipziger Stadtanzeiger en dag i begyndelsen af 1839, hvor Daguerre's metode endnu ikke var offentliggjort.²

I dag ved vi, at fotografiens gennembrud var nært forestående, og at flere personer, uafhængigt af hinanden allerede arbejdede med denne målsætning. Det har ofte undret mig, at store opfindelser hyppigt gøres på samme tidspunkt flere steder i verden, tilsyneladende uafhængigt af hinanden. Som om ideen til opfindelsen har ligget og modnet i tiden, efterhånden som stadig flere af dens forudsætninger er til stede.

Marie-Louise Berner³ skriver herom: "I sin kerne er fotografiens opfindelse muliggjort ved en kombination af tre processer, en fysisk, en kemisk og en mental." Som fysisk proces henviser MLB til camera obscura. Som kemisk proces henvises til kendskabet til sølvsaltes sværtning. Om den sidste forudsætning, den mentale, skriver MLB: "Tiden skal være moden til en opfindelse før den kan gøres. Nogen skal kunne forestille sig den, før man kan opfinde den. Og sådan er det også med fotografien. Først et stykke ind i 1800-årene blev det mere udbredt at forestille sig, at virkelighedens spejlbillede i camera obscura kunne fastholdes. Og vel at mærke, at det var ønskeligt at fastholde det. Det vil sige, at man skal anse det indkastede billede for en rimelig afbildning, en acceptabel beskrivelse af virkeligheden for at ønske sig den fastholdt så brændende, at man virkelig vil arbejde meget ihærdigt, måske i årevis for at finde frem til hvordan."

Brian Coe⁴ kommer også ind på det ønskelige i bogen *The birth of photography*: "Fra Renæssancen var portrætmaleriets udbredelse i Europa styret af det begrænsede antal mæcener, som var i stand

² H & A. Gernsheim: L.J.M. Daguerre. *The history of the diorama and the daguerreotype*, s.1. Dover Publ., 1968.

³ Marie-Louise Berner: *Lysavlede fuldtegninger*.

Dansk Fotohistorisk Selskab, Objektiv nr.87, 1999.

⁴ Brian Coe: *The birth of photography*, s.8. Ash and Grant, 1976.

til at bestille større værker. I løbet af det 18. århundrede medførte en voksende middelklasse en efterspørgsel efter mindre kostbare metoder til at bevare eget billede.”

Behovet var der altså, og det er derfor ikke overraskende, at kunstnere i perioden lige inden fotografiens opfindelse gør brug af en række tekniske hjælpemidler, der letter deres fremstilling af billeder, og at en række af fotografiens pionerer også har benyttet disse og samtidig har drømt om, at det måtte kunne gøres endnu lettere.

Jeg vil i det følgende beskrive nogle af disse hjælpemidler og metoder, der alle kan ses som spor, der peger hen mod fotografiens fødsel. Jeg vil omtale silhuettportrættet, physionotraceportrættet, solmikroskopet, camera lucida samt camera obscura.

Silhuettportrættet

Ideen til silhuettportrættet fortaber sig i fortiden. Mennesket har altid kendt til skyggebilleder, og det er uvist, hvornår man er begyndt at aftegne disse. En tidlig beskrivelse af skyggebilleder findes i den græske filosof (427-347 f.Kr.) Platon's dialog Staten, bog 7, hvor han filosoferer over forholdet mellem skyggebilledet og virkeligheden: *"Forestil dig et underjordisk kammer, en hule med en lang indgang ud mod dagslyset . . . I dette kammer sidder der mennesker, der har været fanget siden deres barndom . . . De er lænket med ryggen mod lyset . . . Bag dem, lidt over dem brænder en ild i nogen afstand, og mellem ilden og de fangne går en vej langs med hvilken en lille mur er opført i lighed med den skranke, som ved dukkekomedier skiller dukkeføreren fra publikum, og over hvilken de viser deres kunster. Tænk endvidere, at nogle mennesker går langs muren bærende alle mulige sager, som kommer til syne over kanten . . . Tror du, at de i denne situation kan se andet af sig selv og af de andre end de skygger, som af ilden kastes på den modsatte væg af hulen?"*⁵ Platon slutter med at konkludere, at skyggerne for disse mennesker vil være mere virkelige end den verden, de måske kommer til at opleve uden for hulen. Vasemalerierne fra Platon's samtid med sorte menneskeskikkelser på lysere baggrund kan med lidt god vilje opfattes som en tidlig udgave af silhuettportrættet.

⁵ Platon: *The Republic*. Penguin, s.317. Classics, 1975.

Gennembruddet kom dog først i midten af 1700-tallet, hvor man i Paris begyndte at lave 'portrait ombres', skyggebilleder, som kunne laves for ingen penge, og som hurtigt blev en stor succes. Selv ordet silhuet er hentet fra navnet på den franske finansminister Etienne de Silhouette (1709-67). Han fik i 1759 den utaknemmelige opgave at rydde op i Frankrigs finanser efter Ludvig XV, hvis hof slugte over en femtedel af statens indtægter, og hvis håbløse krige og nederlag havde taget mere end resten. De nødvendige besparelser, han indførte, og de skatter, han udskrev, medførte hurtig, at alt, hvad der var tarveligt og nøjsomt, blev betegnet som à la Silhouette.⁶ Da han ydermere selv i flere år havde fremstillet profilskyggetegninger af venner og bekendte og smykket sine vægge med dem, var det nærliggende, at disse, i forhold til rokokkens farvestrålende malerier tarvelige, portrætter hurtigt blev kaldt portrætter à la Silhouette og senere blot silhouetter.

I dagens danske retskrivning er betegnelsen blevet til silhuet og betegnelsen bruges både om profilskyggeportrættet og om andre billeder gengivet helt i én farve uden detaljer inden i figuren. Silhuet portrættet opnåede stor popularitet blandt den voksende middelklasse, og kom snart til at pryde væggen i selv beskedne hjem, og blev en yndet fritidsbeskæftigelse i mange borgerhjem.

Fig.1: Silhuetteringsstol gengivet i Lavater's *Physiognomische Fragmente*, 1775-78).

Men udover at det nu var blevet billigt at fremstille veltillignende portrætter, var der også en anden årsag til silhuetternes fremmarch. Årsagen hed fysiognomikken.⁷ Den schweiziske præst Johann Caspar Lavater (1741-1801) udgav i årene 1775-78 et

⁶ Jørgen Duus: *Silhouetter. Skygger på væggen*, s.23. Arnold Busck, 1998.

⁷ Jørgen Duus: *Silhouetter. Skygger på væggen*, s.23.

fire-binds værk, *Physiognomische Fragmente*, hvori han hævdede, at profilbilledet var nøglen til menneskets indre, og værket var følgelig fyldt med profil-silhuetter. Han udarbejdede et system, hvorefter man kunne tyde, hvad andre mennesker indeholdt. Ideen er fascinerende, men absolut uvidenskabelig. Ikke desto mindre vandt tankegangen øjeblikkelig stor udbredelse, og dermed blev silhuetfremstilling en alvorlig affære, og det blev af yderste vigtighed, at silhuetterne var vellignende. Der blev derfor konstrueret specielle silhuetteringsstole **fig.1** med en skærm hvorpå silhuetøren kunne fæstne sit papir og aftegne den ved hjælp af lyset dannede skygge

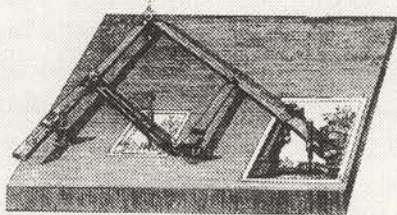

Fig.2: Tegning af pantograf i *Diderot's Encyclopédie*, 1763. Pantografen brugtes til at formindske eller forstørre tegninger og silhuetportrætter.

af den siddende persons profil. Dette omrids i noget nær naturlig størrelse kunne så senere, ved hjælp af en pantograf **fig.2** formindskes til en passende størrelse, uden at man risikerede fejl i proportionerne.

En række professionelle silhuetører rejste rundt for at portrættere adel og borgere, og mange af disse smukke silhuetter er bevaret, og de kendteste silhuetører er grundigt omtalt i adskillige bogværker af ældre og nyere dato. F.eks. i L. Grandjean & A. Fabritius (red): *Den lille portrætkunst i Danmark* og J. Duus: *Silhuetter. Skygger på væggen*. Hvis man interesserer sig for emnet, kan jeg anbefale disse to bøger som er meget omfattende, sidstnævnte værk er desuden smukt illustreret.

Jeg er selv i besiddelse af en silhuet **fig.3**, som jeg fandt hos en marskandiser i København. Den skulle ifølge en håndskrevet tekst på bagsiden af rammen forestille Frederik V's datter Louise, Landgrevinde af Hessen (1750-1831). Hvis dette er korrekt, er der altså tale om et silhuetportræt af Margrethe II's tip-tip oldemor.

Silhuet-teknikken tilfredsstiller behovet for en rimelig objektiv gengivelse af personen, men kopien tog lige så lang tid at fremstille og kostede det samme som originalen. Samme problem havde som bekendt også daguerreotypiet.

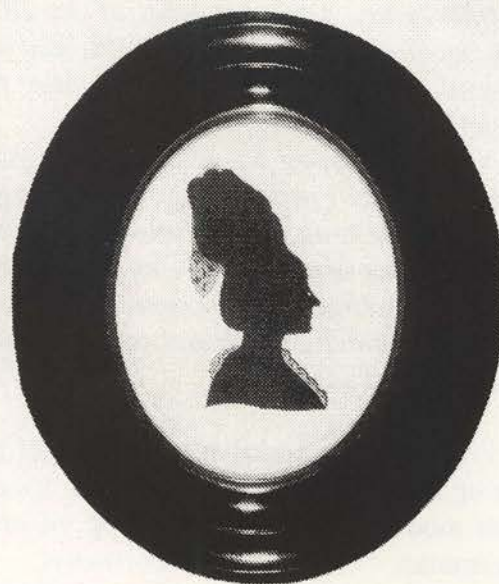

Fig.3: Silhuet fra slutningen af 1700-tallet. (Louise, Landgrevinde af Hessen?).

De første 'fotografiske skygebilleder' opstår ved et tilfælde, adskillige år før ordet silhuet dukker op. Den tyske anatomi-professor Johann Heinrich Schultze (1687-1744) opdager i 1725, at der er dannet skygger fra etiketterne på hans flasker med kridtslam anvendt til kemikalieforsøg, idet kridtslammet uden om etiketten var blevet rødviolet som følge af lysets indvirkning. Han forsøger sig med forskellige skabeloner i form af bogstaver, som han klæber på flaskerne og derefter udsætter for sollys, og han konstaterer at deres silhuet bliver stående aftegnet i kridtslammet i nogen tid efter at skabelonen er fjernet, men derefter langsomt forsvinder, når lyset rammer det endnu ueksponerede område. Ved særlige forsøg forvisser han sig om, at det er lyset, ikke varmen, der fremkalder den mærkelige sværtning. Derimod vidste han intet om, hvad der egentlig var sket, nemlig at hans kridtslam indeholdt sølvrester fra tidligere forsøg.⁸ Schultze udgiver i 1727 en publikation med titlen: *Dunkelheitsträger anstatt Lichtträger entdeckt; oder merkwürdiger Versuch über die Wirkung der Sonnenstrahlen*. Han har hermed dokumenteret den første negativ/positiv-proces, men er ude af stand til at fiksere sine silhuetter og holder sig til sine kemikaliefasker, som kan rystes og genbruges til nye eksperimenter. Først i 1802 overføres processen til papir og læder, vædet med sølvnitrat, da en af fotografiens senere pionerer, Thomas Wedgwood

⁸ Christian Winther: *Fotografiens Udviklingshistorie*, s. 9. Belgisk Import Compagni, 1948.

(1771-1805), søn af den berømte keramikker og porcelænsfabrikant Josiah Wedgwood, laver sine for- søg med skygebilleder af plantedele. Heller ikke for ham lykkes det at fiksere silhuetterne, og han forsøger sig, formodentlig på grund af den lange eksponeringstid, slet ikke med silhuetter af menne- sker.

Physionotraceportrættet

Physionotraceportrættet er ifølge Cyril Permutt⁹ "En præ-fotografisk portrætteknik der bør være repræsenteret i enhver god fotografikasamling"

Hos en marskandiser på Falkonér Allé, Frederiks- berg, fandt jeg, hvad jeg anså for at være et smukt, lille cirkulært kobberstik, ca. 6,2 cm. i diameter, i ramme. **fig.4.** Jeg kunne ikke stå for kvindep- ortrættet og havde samtidig en fornemmelse af at ha- ve set noget lignende i en bog om fotohistorie. Kort sagt: Jeg faldt for damen, købte hende, bar hende hjem og tog overtøjet af hende! (Rammen havde ingen bagklædning, så billedet kunne uden videre tages ud). I kanten af kobberstikket, under portræt- tet, fandt jeg ordene: 'A: Flint ad Vivam del: sc:' Jeg gættede på at billedet var dansk, og at 'Flint' måtte være kobberstikkerens navn. Det lykkedes mig at finde bogen om fotohistorie, hvor jeg havde set et tilsvarende billede¹⁰, og her fandt jeg så betegnelsen Physionotrace portrait. Ved hjælp af disse oplys- ninger samt flere biblioteksbesøg kunne følgende stykkes sammen:

Fig.4: Andreas Flint's physionotrace-portræt af Cathrine Elisabeth Hald, ca. 1800-1805.

⁹ Cyril Permutt: *Collecting old cameras*, 1976.

¹⁰ Brian Coe: *The birth of photography*, s.8-10.

I 1786 opfandt franskmanden Gilles Louis Chréti- en (1754-1811) et tegneapparat, som han kaldte physionotrace. Ordet er sammensat af ordene phy- sionomie, ansigt, og tracer, tegne, afstikke. Med physionotrace'en fik man det første system, som med udgangspunkt i et af lyset dannet profilbillede, aftegnet ved hjælp af apparatet, kunne producere flere kopier af et portræt. Mine forskellige kilder har lidt divergerende beskrivelser af apparatet:

Brian Coe¹¹ har følgende beskrivelse: "In his ap- paratus a profile cast by a lamp onto a glas plate was traced by an operator using a pointer con- nected, by a system of levers like a pantograph, to an engraving tool moving over a copperplate. The finished engraved plate, with added details of fea- tures and costume, could be inked and printed many times."

Peter Castle¹² skriver: "This was an exceedingly complicated machine for making silhouettes which nonetheless grew popular because it allowed sil- houettes to be inked and printed like copper plate engravings."

O.H. Clementsen:¹³ "På en legemsstor skærm var monteret et tegneapparat (pantograf), hvis bevæ- gelser styredes af en sigteindretning. Idet man, sigtende gennem søgeren, fulgte ansigtets linier hos den, der skulle portrætteres, tegnedes på et bag skærmen anbragt papir portrættet i omtrent fuld størrelse. Når man derefter fulgte det tegnede por- træts linier med en i pantografen indsat stift, kunne man ved en i pantografen indsat nål indridse por- trættet i den ønskede formindskede størrelse (som regel en tiendedel) på en ud for nålen anbragt kob- berplade. De aftryk, som toges af kobberpladen, fremkom som spejlvendt i forhold til forlægget."

Den mest detaljerede beskrivelse af maskinen fin- des hos Peter Frieß,¹⁴ der konkluderer: "Fornyelsen i hans physionotrace-maskine består deri, at tre forskellige teknikker til portrætfremstilling kombi- neres: Silhuettekippets omrids-tegning, pantografen til at forstørre eller formindske, og kobberstikket." Ifølge Peter Frieß har ingen af datidens physio- notracemaskiner overlevet til i dag.

¹¹ Brian Coe: *The birth of photography*, s.8. Ash and Grant, 1976.

¹² Peter Castle: *Collecting and valuing old photographs*, 1973.

¹³ O.H. Clementsen: *Medaillon-portrættstikket*, s.268. Politikens: *Jeg samler*, 1975.

¹⁴ Peter Fries: *Kunst und Maschine*, s.131-141. Dt. Kunstverl. München 1993.

I *Histoire de la photographie*¹⁵ gengives det eneste kendte billede af en physionotrace **fig.5** samt et physionotraceportræt af den franske revolutionsleder Maximilien de Robespierre.

Alle revolutionens berømte personer blev portrætteret 'en physionotrace' **fig.6**, og dette er årsagen til, at vi i dag har autentiske billeder af disse personer. Også U.S.A.'s ambassadør i Frankrig, den senere amerikanske præsident, Thomas Jefferson, lader sig i 1789 physionotraceportrættere hos Chrétien **fig.7**, og den unge H. C. Ørsted: elektromagnetismens opdager, manden der introducerede daguerreotypien i Danmark, og som også selv, senere i livet, nåede at blive daguerreotypieret, var på sin dannelsesrejse til Paris forbi Chrétien's atelier **fig.8**. Der blev typisk taget 12 aftryk af kobberpladen, og man modtog sine aftryk ca. 10 dage efter at have siddet model. Kobberstikkeren forsynede hyppigt kobberpladen med yderligere detaljer inden trykningen. Således kan pladen være delvis graveret, delvis akvatintaetset, hvilket giver flader med gråtoneværdier.

I perioden omkring år 1800 havde Danmark tætte forbindelser til Frankrig. Danmark var et af de få europæiske lande som ikke var i krig med Frankrig. Der findes derfor mere end hundrede identificerede portrætter af danske, physionotracestukket af Chrétien. Physionotrace portrætmetoden overlevede Crétien død i 1811, men ikke fotografiets opfindelse. Metoden nåede at blive overført til både England, U.S.A. og Danmark. I Danmark blev den taget op af kobberstikkeren Andreas Flint (1767-1824).

Hermed er vi tilbage til mit lille physionotrace portræt, som viser sig at være stukket af Andreas Flint. Den portrætterede kvinde kan identificeres som: Cathrine Elisabeth Hald, (f. 7.januar 1781 – d. 7.marts 1861), født Smidt, gift med sognepræst Joh. Peter Hald, Århus. Det kan beskrives som: Brystbillede i profil. Tegnet ved hjælp af en physionotrace. Delvis graveret, delvis akvatinta-raderet. Sandsynligvis fra 1800-1805.

Flint har formodentlig stukket ca. 300 portrætstik, og af disse er knap 200 af de portrætterede personer identificeret. En beskrivelse af disse findes i O.H. Clementsen: *Fortegnelse over Flints Portrætstik*.

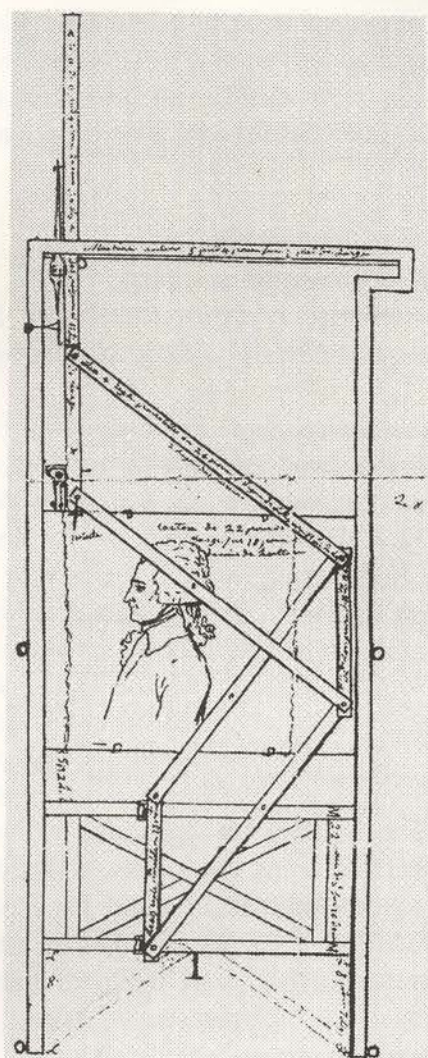

Fig.5: Physionotrace-maskine, beregnet til profiltegning, opfundet 1786 af Gilles-Louis Chrétien. (tegning af Edme Quenedey, 1786).

Fig.6: Chrétien's physionotrace-portræt af Robespierre, ca. 1790.

¹⁵ Jean Claude Lemagny/André Rouillé: *Histoire de la photographie*, s.15, (1986). Cambridge 1987.

Fig.7: Chrétien's physionotrace-portræt af Thomas Jefferson, 1789.

Fig.8: Chrétien's physionotrace-portræt af H.C. Ørsted, formodentlig 1803.

man søger et originalt, dansk physionotraceportræt, kommer man nok til at lede længe. Hvis hvert stik antages trykt i 12 eksemplarer, er der fremstillet godt 3.000 stk. i Danmark for knap 200 år siden. God jagt!

Kobberstikkeren Andreas Flint

Andreas Flint var en talentfuld kunstner, som havde erhvervet alle Det kgl. Akademis medaljer og præmier, men Danmarks dårlige økonomiske situation tvang ham til at kaste sig over physionotraceportrættet. Det gav ham dog kun en meget beskeden indtægt, så hele hans liv hengik i fattigdom og med stadige ansøgninger til kongen, Christian VII, og senere Frederik VI, om lån og støtte. Physionotraceportrættet blev som, senere fotografiet, ikke anset for at være 'rigtig kunst'. I en skrivelse til kongen fra ministrene Reventlow og Schimmelmann, direktører for 'Fonden ad usus publicos', findes følgende vurdering,¹⁶ som var møntet på Andreas Flint:

"Den liden afsætning danske kunstnere har på deres arbejde, tvinger dem imidlertid til, for at opretholde livet, at sysselsætte sig med mekaniske eller tankeløse små arbejder, der søvndysser geniet og sløvgør dets luende følelser for det sande store."

Er physionotraceportrættet et passende objekt for fotografikasamlere? Tja, som nævnt i overskriften til dette afsnit, mener Cyril Permutt, at der bør være et af disse stik i enhver god samling, og physionotraceportrættet nævnes som en af fotografiets forløbere i adskillige værker om fotohistorie. Hvis

P.S.: Endnu et fund

En uges tid efter at have nedskrevet ovenstående går jeg en tur i Ravnsborggade på Nørrebro. Pludselig står jeg i en af antikvitetsforretningerne med endnu et physionotraceportræt. Denne gang er det et af physionotraceopfinderens Chrétien's egne portrætstik. Den portrætterede er: Kammerherre Jørgen Greve Scheel, (1768 - 1825). Der findes, ifølge *Den lille Portrætkunst i Danmark siden 1750*, kun 113 identificerede physionotrace portrætter af danske og norske, som er stukne af Chrétien. Portrættet af Grev Scheel er gengivet som tavle 31 i dette værk, og angives at være i privateje. Det er det også nu!

Solmikroskopet

Solmikroskopet **fig.9** falder lidt uden for mit emne, da det ikke hører til de tekniske hjælpemidler, der blev anvendt af almindelige billedkunstnere, men naturforskere og dermed naturvidenskabelige illustratører har i vid udstrækning benyttet dette instrument. Da nogle af verdens første fotografiske eksperimenter desuden er foretaget med solmikroskopet som kamera, synes jeg, at det fortjener en omtale.

Solmikroskopet er et projektmikroskop som i princippet er en videreudvikling af den gamle 'tryllelygte' *laterna magica*, (et primitivt lysbilledappa-

¹⁶ Jørgen Sthyr: *Dansk grafik 1500 - 1880*, s.123. (1943).

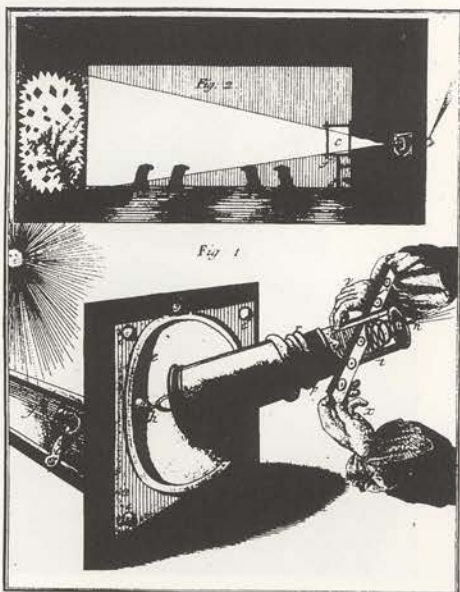

Fig.9: Solmikroskop. Fra M.F. Ledermüller: Mikroskopische Gemüths- und Augen-Ergötzung, 1763.

rat med en eller to linser, hvormed billeder malet på glas eller andre semitransparente motiver kunne forstørres og projiceres op på en væg). I solmikroskopet er *laterna magica*'s lyskilde erstattet af solen, hvis stråler fanges ved hjælp af et drejeligt spejl, det malede billede er udskiftet med et mikroskoppræparat, og optikken er indrettet til at forstørre disse præparater. Navnet på opfinderen af solmikroskopet er ikke kendt med sikkerhed. Ifølge Harald Moe¹⁷ er der kilder, der peger mod fysikeren Gabriel Fahrenheit (1686-1736), (især kendt for sin temperaturskala), som en mulig opfinder af solmikroskopet.

Men selv om mikroskopet blev udbredt i Europa i 1600-tallet og allerede da førte til vigtige naturvidenskabelige forskningsresultater, tjente de fleste mikroskoper endnu i midten af 1800-tallet først og fremmest til underholdning for velhavende amatører.¹⁸ Som eksempel på dette kan nævnes, at H. C. Andersen fik lov til at opleve herregården Hoffmansgave's solmikroskop. Han skriver 15. juli 1830 et begejstret brev:

"...den sidste Dag, jeg var på Hoffmansgave, havde jeg en sand Nydelse, nemlig: jeg saae Infusions-Dyr; tænk dem: en lille Vanddraabe kun, paa Glas, og det var en heel Verden med Skabninger, hvor de største præsenterede sig som græshopper, de mindste som Knappenaalshoveder, nogle lignede virke-

Fig.10: Kunstner, der tegner ved hjælp af camera lucida.

lig Græshopper, andre havde de mest monstrøse Skikkelser, og alle tumlede de sig mellem hverandre, og de større slugte de mindre." Som bekendt opfandt H. C. Andersen ikke fotografiet, men eventyret *Vanddraaben* fra 1847 har sin oprindelse i disse oplevelser med solmikroskopet.

De første fotografiske eksperimenter med solmikroskopet foretages i 1802 af den engelske kemiker, Sir Humphry Davy. Det lykkes ham, på papir vædet med sølvklorid, ved hjælp af solmikroskopet at fremtrille billeder af små objekter. Men hans beretning om disse forsøg slutter dog: "*Det eneste, der mangler for at gøre processen lige så nyttig, som den er elegant, er en metode, der hindrer de ueksponerede dele af billedet i at blive mørke, når de udsættes for dagslys.*"¹⁹

I 1816 benytter Nicéphore Niépce et hjemmelavet mini-kamera til sine fotografiske eksperimenter. Linsen henter han fra sin bedstefars solmikroskop.²⁰ Og endelig, i 1835, benytter William Henry Fox Talbot solmikroskopet til at tage fotografier af objekter, som forstørres 17 gange lineært.²¹

Camera lucida

Dette instrument **fig.10** blev opfundet i 1807 af den engelske fysiker William Hyde Wollaston. Camera lucida er ikke, som navnet kunne forlede til at tro, et kamera, men et lille optisk tegneinstrument

¹⁸ Mogens Bencard: (red): *Krydsfelt. Ånd og natur i Guldalderen*, s.78. Gyldendal, 2000.

¹⁹ Helmuth Gernsheim: *The history of photography*, s.40.

²⁰ Helmuth Gernsheim: *The history of photography*, s.63. Thames og Gudson, 1969.

²¹ Samt s.76.

¹⁷ Harald Moe: *Mikroskopets historie*, 1990.

Wm Fox Talbot
5th Oct. 1833.

Fig.11: Én af Fox Talbot's skitser, udført ved hjælp af camera lucida, 5. oktober 1833.

beregnet til skitsering i fuldt dagslys. Ved hjælp af camera lucida's reflekterende prisme kunne kunstneren se et virtuelt billede af sit motiv på tegnepapiret, og ved brug af udskiftelig optik havde han mulighed for at ændre det virtuelle billedes størrelse. Han kunne derfor aftegne dette, for andre end instrumentets bruger usynlige, omrids. Det var naturligvis til stor hjælp, når man ønskede perfekt perspektivkontrol, men enhver, der har prøvet at bruge instrumentet vil vide, at der stadig krævedes kunstneriske evner, hvis man ønskede at frembringe mere end en overfladisk lighed med motivet. Ikke desto mindre vandt instrumentet hurtigt stor udbredelse blandt billedkunstnere.

Set fra et fotohistorisk synspunkt er camera lucida interessant, fordi en af fotografiens fædre, William Henry Fox Talbot, på sin bryllupsrejse til Italien i 1833 havde medbragt et af disse tegneinstrumenter. Han forsøgte undervejs at skitsere indtryk fra rejsen, og flere af disse skitser er bevaret. **fig.11**. Det fremgår klart, at Talbot ikke havde samme skoling og evner inden for tegnekunsten, som den øvede maler Daguerre. Mismodigt beskriver Talbot resultatet af sine anstrengelser som: "melancholy to behold" – et trist skue!²² Men denne fiasko ansporede ham til at arbejde videre med ideen om at lade lyset selv tegne billeder, men hertil var der brug for mere end virtuelle billeder.

Til fotografika-samlere der ikke kan leve uden et camera lucida: Auktionshuset Christie's, south Kensington, London afholder ca. 8 gange årligt auktioner over 'Cameras and Photographic Equipment', og her er det af og til muligt at købe et camera lucida. Prisniveauet er omkring 1.500 – 2.500 kr.

Camera obscura

Ordet camera obscura betyder mørkt kammer, og det er netop, hvad dette, senere transportable, tegneinstrument oprindeligt var **fig.12**: Et mørkelagt rum med et lille hul i væggen. Hvis lyset fra et klart oplyst landskab får lov at trænge gennem hullet, vil der på væggen over for hullet dannes et omvendt billede af dette landskab. Billedets skarphed øges, men lysstyrken aftager, når hullet gøres mindre.

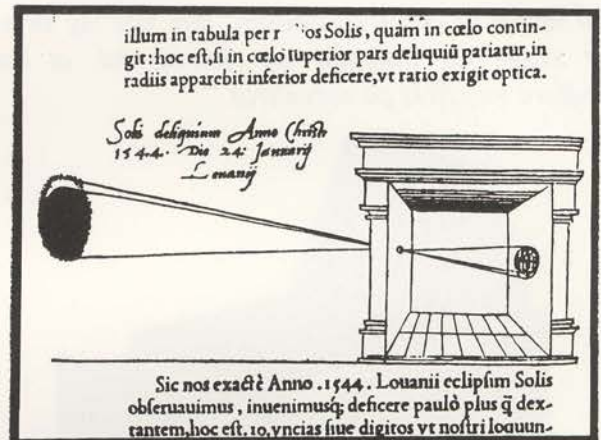

Fig.12: Det tidligst kendte billede af et camera obscura. (benyttet til at iagttage en solformørkelse i 1544).

Camera obscura oprindelse fortaber sig i fortiden. Den arabiske lærde, Alhazen, omtaler i 1039 en iagttagelse, han har gjort under en solformørkelse: "Billedet af solen under formørkelsen, undtagen medens den er total, fremtræder, når dens lys slipper gennem et smalt, rundt hul ind i et mørkt rum og kastes på en lodret væg over for hullet, som et månesegl."²³ Omkring 1490 beskriver det italienske universalgeni, Leonardo da Vinci, camera obscura. I 1550 beskriver italieneren Girolamo Cardano et camera obscura forsynet med bikonveks linse, og i 1646 omtaler tyskeren Athanasius Kircher for første gang et transportabelt camera obscura i sin *Ars magna*.

Ud over at være en almindelig folkeforlystelse, blev camera obscura, efterhånden som det blev transportabelt og mere sofistikeret, et vigtigt redskab for billedkunstnere, arkitekter og andre, der havde brug for at skitsere målestoksforhold og perspektiv korrekt. I 1700-tallet er lukkede bærestole

²² Colind Ford (red): *The story of popular photography*, s.13. Century, 1989.

og transportable telte med indbygget camera obscura en del af billedkunstnerens udstyr, og små refleks-camera obscura **fig.13**, med skråtstillet spejl, matskive og afstandsindstilling, mangler blot en lukker og lysfølsomt materiale for at blive til et spejlreflekskamera. I 1773 bestiller den engelske keramikker og porcelænsfabrikant, Josiah Wedgwood, et camera obscura for ved hjælp af dette at kunne lave perspektivisk korrekte skitser af "the stately homes of England". Disse skitser bliver så, som dekoration, kopieret på et porcelænsstel, bestilt af den russiske zarina Katharina II.²⁴

I 1802 forsøger hans søn, Thomas Wedgwood, der eksperimenterer med skygebilleder på sølvnitratvædet læder og papir, at benytte faderens camera til at lave fotografier, men må opgive dette. Kemikeren Humphry Davy rapporterer i *Journal of the Royal Institution, No.9, 1802*: "Billederne, dannes ved hjælp af camera obscura, har vist sig at være for svage til, indenfor en rimelig tid, at kunne medføre en effekt på sølvnitrat."²⁵

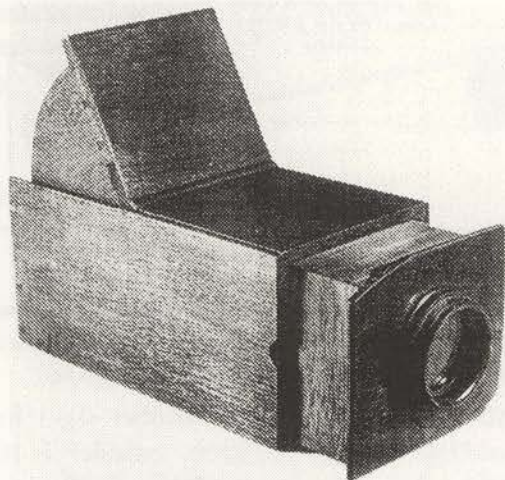

Fig.13: William Henry Fox Talbot's camera obscura.

Daguerre kommer i 1801 i lære hos en arkitekt i Orlean og lærer her at benytte camera obscura til arkitektoniske tegninger. Senere, i sin karriere som teatermaler (fra 1804) og som opfinder af 'billedshowet' Diorama, 1822, **fig.14**, bruger han camera obscura til fremstilling af scenebilleder. Daguerre er tydeligvis **fig.15** en langt bedre kunstner end Talbot, men begge har drømmen om at lade lyset selv tegne billederne, og nu begynder det at gå hurtigt!

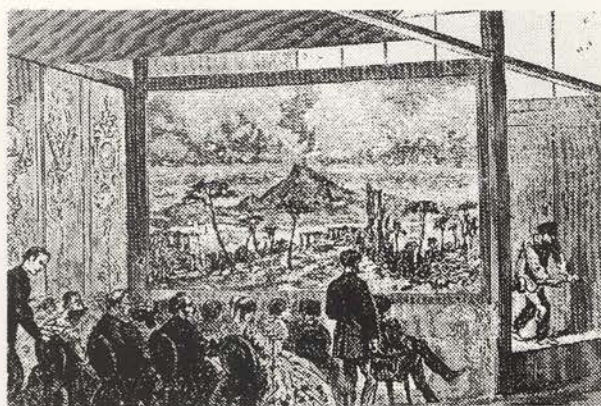

Fig.14: Daguerre's diorama. Gaston Tissandiers træsnit hans bog 'Les Merveilles de la Photographie' viser os det populære håndmalede 'stor-panorama', hvor skiftende belysninger fremkaldte stemningsfulde naturbilleder.

Fotografiet

Nicéphore Niépce påbegynder i april 1816 fotografiske eksperimenter med camera obscura og opnåede synlige billeder på sølvnitratvædet papir.²⁶ De kunne dog ikke fikseres. I januar 1826 køber Niépce sit første professionelt fremstillede camera obscura hos de parisiske optikere, Charles & Vincent Chevalier. Formodentlig i sommeren 1827 optager han verdens ældste, bevarede fotografiske billede: Udsigten fra et vindue i hans hjem, optaget ved en otte timer lang eksponering på en bitumenbehandlet tinplade. I 1829 indgår Niépce og Daguerre partnerskab med henblik på fotografiske eksperimenter, og Daguerre udvikler i de følgende år sin daguerreotypiproses. I 1835 fremstiller Fox Talbot verdens første fikserede papirnegativ.

En dag i 1838 henvender Daguerre sig medbringende et af sine daguerreotypier til den kendte maler Poul Delaroche for at høre hans mening om daguerreotypiet's anvendelsesmuligheder for kunstnere. Fra dette møde stammer anekdoten om malerens chokerende første udbrud ved synet af billedet: "Fra i dag er malerkunsten død".²⁷

Ved nærmere eftertanke ændrede han dog mening og talte om: ". . . de enorme tjenester det vil kunne yde kunsten . . . Maleren vil ved denne proces opnå en hurtig metode til at fremstille en samling studier, som han ikke på anden måde kunne fremstille uden anvendelse af megen tid og arbejde."

Daguerre selv havde ganske realistiske forestillinger om daguerreotypiens anvendelighed. I slutningen af 1838 fik han trykt en løbeseddel, som skulle

²³ Henning Carlsen: *Flyvske billeder. En i princippet sandferdig beretning*, s.25. Gyldendal 2000.

²⁴ Helmuth Gernsheim: *The history of photography*, s.37. Thames and Hudson, 1969.

²⁵ Helmuth Gernsheim: *The history of photography*, s.39. Thames and Hudson, 1969.

²⁶ Og s.55.

²⁷ H. & A. Gernsheim: L.J.M. Daguerre: *The history of the diorama and daguerreotype*, s.95. Dover, 1968.

reklamere for en planlagt udgivelse af et blad om daguerreotypi. Han havde på dette tidspunkt endnu ikke offentliggjort metoden eller solgt opdagelsen, så han søgte efter en mulighed for at tjene penge på opdagelsen ved at sælge et blad om metoden i abonnement. Her skriver han bl. a.:²⁸

"Denne vigtige opdagelse, med utallige anvendelsesmuligheder, vil ikke blot være af stor interesse for videnskaben, men vil også give nye impulser til kunstarterne og, langt fra at skade dem, der praktiserer disse, vil den vise sig som en stor fordel for dem. De privilegerede klasser vil i opdagelsen finde en særdeles attraktiv beskæftigelse, og selv om resultatet er opnået ved hjælp af kemiske metoder, vil den smule arbejde, som dette medfører, være til stor fornøjelse for damerne.

Som konklusion, 'Daguerreotypien' er ikke blot et instrument, som bruges til at tegne naturen; tværtimod er det en kemisk-fysisk proces, som give naturen evnen til at reproducere sig selv."

Som bekendt døde malerkunsten ikke som følge af fotografiet. I Danmark gjorde fotografiets fremkomst, ifølge Marie-Louise Berner,²⁹ i begyndelsen ikke noget indtryk på Kunstakademiet:

"Når man ser på guldalderens maleri, både på Eckersbergs og hans elevs, er det slående, hvor tæt det kommer det fotografiske billede. . . . Forbavsende er det derfor at opdage, at fotografien, der blev introduceret i 1839, mens Eckersberg stadig var i fuld sving som professor på Kunstakademiet, umiddelbart ikke synes at have haft nogen indflydelse på kunsten. I hvert fald har den ikke sat sig nævneværdige spor. Der kendes ingen direkte kunstnerudtalelser om fotografien fra det første år, ligesom vi også fra Kunstakademiet har en bemærkelsesværdig tavshed."

Bjørn Ochsner,³⁰ nævner dog et citat fra maleren og grafikerens Lorenz Frølich's *"Optegnelse om de ældre Kunstnere, som have bidraget til min Udvikling"* / Julebogen 1907, side 13:

"Det var just det Aar, Daguerreotypien var blevet opfundet. Da Eckersberg saae det første af disse Billeder, udrød han: Hvad bedre kan vi gøre end prøve paa, hvor nær vi kan naa det!"

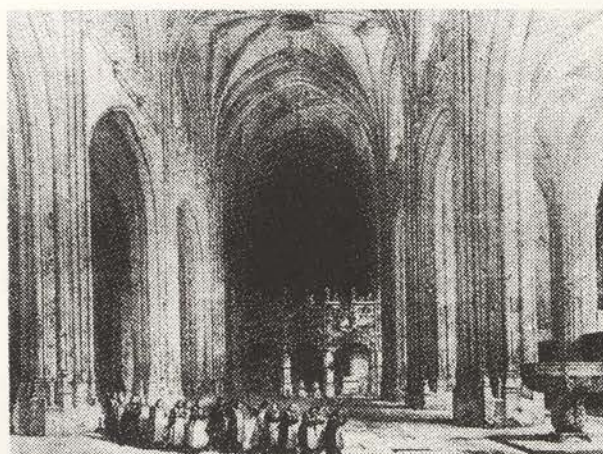

Fig.15: Litografi efter én af Daguerre's tegninger, 1825.

En del malere skiftede de første år erhverv og blev fotografer. Bjørn Ochsner kommenterer dette:

"Den ofte fortrinlige æstetiske helhedsvirkning af daguerreotypierne og de første fotografier ses hyppigt forklaret med, at de hovedsageligt var optaget af tidligere kunstmalere, litografer, xylografer eller lignende.

Dette er ikke rigtigt, hverken for udlandets eller for Danmarks vedkommende. Højest en snes procent hører til denne kategori, resten havde været tolde-re, luftskippere, farmaceuter, polyteknikere, malermestre, kobberknaldhættefabrikanter m.v. Den udmærkede komposition, der foruden de karakteristiske ansigtsudtryk gør det til en fornøjelse at betragte gamle fotografier, er måske nok i første omgang baseret på portrætmalernes kunst, f. eks. kan der findes ganske tilsvarende opstillinger i det 18. århundrede hos Gainsborough, men nogle få kompositionstyper er hurtigt blevet international fotografisk tradition."³¹

Vi kan konstatere, at fotografiet senere fik stor betydning for malerkunsten. Dels er det i vid udstrækning blevet benyttet som forstudie til malerier: eksempler på kendte malere, der benyttede fotografiet som forstudie til deres kunst, er bl.a. Edvard Munch og J. F. Willumsen. Dels har fotografiet haft betydning for malerkunstens bevægelse bort fra den 'objektive' gengivelse af verden en bevægelse som den digitale fotografi med dens mange manipulationsmuligheder paradoksalt nok også er i færd med at foretage. Fotografiet, der opstod som følge af drømmen om at skabe det endegyldige, objektive billede af vores omverden, har været med til at skabe en forståelse for, at en mere subjektiv billedgengivelse kan rumme sandheder, som det såkaldt objektive aldrig kommer i nærheden af.

²⁸ Samme: s.81.

²⁹ Marie-Louise Berner: *Lysavlede fuldtegnings*, s.5. D.F.S. Objektiv nr.87, 1999.

³⁰ Bjørn Ochsner: *Fotografi på tryk*, s.55. Det kgl. Bibliotek, 1996.

³¹ Bjørn Ochsner: *Fotografi på tryk*, s.65.

Historiske data:

- 1000 (ca.)** Den arabiske matematiker og astronom Abu al Hassan ibn al Haitam, kaldet 'Alhazen', (965 – 1038) beskriver principperne i camera obscura.
- 1490 (ca.)** Leonardo da Vinci (1452 – 1519) beskriver camera obscura.
- 1525** Albrecht Dürer (1471 – 1528), tysk maler, anvender perspektivmaskine til sine skitser.
- 1550** Girolamo Cardano (1501 – 1576), læge og matematiker fra Milano, beskriver et camera obscura forsynet med bikonveks linse.
- 1558** Giovanni Battista delle Porta (1538 – 1615), videnskabsmand fra Napoli, foreslår at anvende camera obscura som tegneredskab.
- 1646** Athanasius Kircher (1601 – 1680), tysk lærd, beskriver et transportabelt camera obscura samt laterna magica i "Ars Magna Lucis et Umbrae."
- 1704** Isaac Newton (1642 – 1727) udgiver "Optics".
- 1710 (ca.)** Solmikroskopet opfindes. Opfinderen er ukendt. Fysikeren Gabriel Fahrenheit (1686 – 1736), kendt for sin temperaturskala, er én mulighed.
- 1727** Johann Heinrich Schulze (1687 – 1744), tysk anatomiprofessor, beskriver sølvsaltes lysfølsomhed.
- 1750 (ca.)** Det bliver i Paris mode at lave portraits ombres, skyggeportrætter.
- 1759** Étienne de Silhouette (1709 – 1767) bliver fransk finansminister. På grund af hans stramme finanspolitik kaldes alt, hvad er er nøjsomt og tarveligt: "à la Silhouette". Han kommer dermed til at lægge navn til 'silhuet'-tegningen.
- 1775-78** Johann Caspar Lavater (1741 – 1801), svejtsisk pietistisk præst, udgiver sin 'Physiognomische Fragmente', hvor han forsøger at bestemme menneskets karakter ud fra dets profil og dets kranieform. Dette værk medfører yderligere interesse for silhuetter.
- 1776** Thomas Jefferson (1743 – 1826) udformer U.S.A.'s uafhængighedserklæring.
- 1783** U.S.A.'s selvstændighed anerkendes ved freden i Paris.
- 1786** Gilles-Louis Chrétien (1754 – 1811) lancerer physionotrace-maskinen til mekanisk silhuetportrættering.
- 1789** Thomas Jefferson, U.S.A.'s præsident 1801 – 1809 / gesandt i Paris 1785 – 1789, physionotrace-portrætteres hos G. L. Chrétien.
- 1789-99** Den franske revolution.
- 1790 (ca.)** Maximilien de Robespierre (1785 – 1794), fransk revolutionsleder, physionotrace-portrætteres hos G. L. Chrétien.
- 1794** Andreas Flint (1767 – 1824), dansk kobberstikker, modtager Academiets store guldmedalje. I de følgende år, indtil sin død, stikker han ca. 300 physionotrace-portrætter.
- 1799** Direktørerne for "Fonden ad usus publicos" skriver, med henvisning til bl.a. Flint's physionotrace-portrætter, til kongen, Christian VII, om danske kunstnere, der for at opretholde livet tvinges til "at sysselsætte sig med mekaniske eller tankeløse små arbejder, der søvndysser geniet og sløvgøre dets luende følelser for det sande store."
- 1801** Englænderne angriber København: Slaget på Reden.

L. J. M. Daguerre (1787 – 1851) kommer i lære hos en arkitekt i Orleans.
- 1802** Thomas Wedgwood (1771 – 1805), fremstiller skyggebilleder på sølvnitrat-vædet papir og læder, men er ikke i stand til at fikser billederne. Han forsøger også at fremstille billeder ved hjælp af sit camera obscura, men billederne var ikke acceptabelt tydelige.

Humphry Davy (1778 – 1829), engelsk kemiker, fremstiller billeder ved at projicere solmikroskopbilleder på papir vædet i chlorsølv. Heller ikke han kan fikser billederne.
- 1803** H. C. Ørsted (1777 – 1851), dansk naturvidenskabsmand, fysionotrace-portrætteres hos G. L. Chrétien i Paris.
- 1804** L.M.J Daguerre kommer i lære hos Degotti, Paris Operaens chefdesigner.
- 1807** København bliver bombet af englænderne. Flåden tabes.

William Hyde Wollaston (1766 – 1828), engelsk fysiker, opfinder tegneinstrumentet 'camera lucida'.

- 1813 Dansk statsbankerot.
- 1814 L.M.J. Daguerre udstiller sit første maleri.
- 1816 Joseph Nicéphore Niépce (1765 – 1833) begynder på sine forsøg med at lave billeder i sit camera obscura.
- 1820 H. C. Ørsted bekendtgør sin opdagelse af elektromagnetismen. I Paris er den kendte fysiker André Marie Ampère skeptisk, men fysikeren Francois Dominique Arago gentager Ørsteds forsøg, hvilket overbeviser franske fysikere om opdagelsens rigtighed (1.-s.14). Samme Arago skal senere blive den, der offentliggør Daguerre's opdagelse.
- 1822 L.M.J. Daguerre åbner sit "Diorama" i Paris.
- 1826 Niépce tager hvad han selv kalder sit "første succesfulde" billede efter naturen.
- 1829 Daguerre indgår partnerskab med Niépce med henblik på fotografiske eksperimenter.
- 1830 H. C. Andersen (1805 – 1875) benytter herregården Hofmangave's solmikroskop til undrende at betragte livet i en vanddråbe, hvilket (i 1847) fører til eventyret "Vanddråben".
- 1833 William Henry Fox Talbot (1800 – 1877) anvender camera lucida til en skitse, men indser selv, at dette kræver kunstnerisk talent. Han har tidligere benyttet camera obscura til skitser og begynder nu at overveje, om det vil være muligt at få billederne til at fæstne sig selv på papiret.
- 1835 W. H. Fox Talbot optager det første papirnegativ med sit kamera. (Vinduet i hans bibliotek).
- 1836 Humpfry Davy, den engelske kemiker, der i 1802 eksperimenterede med fotografi, giver følgende karakteristik af H.C. Ørsted: "Ørsted er især kendt for sin opdagelse af elektromagnetismen. Han var en beskeden mand, uprætensios, ikke udpræget begavet, men opfindsom og lidt af en tysk metafysiker." (1.-s.57).
- 1838 Paul Delaroche (1797 – 1856), fransk maler, skal ved synet af et daguerreotypi have udtalt: "Fra i dag er malerkunsten død!"
- 1839 7. januar: Francois Dominique Arago (1786 – 1853), direktør for Paris' Observatorium og medlem af Akadémie des Sciences, forelægger opfindelsen af daguerreotypiprocessen for Det franske akademi.

Lotte, gute Nacht!
— 97. Febr. 1840.

Silhuet af Lotte Buff givet til Goethe som under billedet skrev: "Lotte, gute Nacht", hvorefter han kyssede det 1000 gange!

31. januar: Talbot skriver et hastigt brev til "The Royal Society" om sin opfindelse.
14. februar: H. C. Ørsted forelægger, uden nærmere kendskab til detaljerne, opfindelsen af daguerreotypiet for "Selskabet til Naturlærens Udbredelse." i København.
19. august: Arago offentliggør daguerreotypiprocessen i Paris.
- 1840 Peter Faber (1810 – 1877), cand. polyt., senere telegrafdirektør og forfatter, optager det første fotografiske billede af en dansker, Jørgen Albert Bech, som ses liggende på Ulfeldt's skamstøtte.
- 1840 Bertel Thorvaldsen (1770 – 1844) daguerreotypet af A.-C.-Th. Neubourg.
- 1841 Kunstakademiet tager afstand fra den nye billedteknik, hvilket medfører fri bane for enhver driftig håndværker, der ønsker at blive portrættør.
- 1843 Søren Aaby Kierkegaard (1813 – 1855), som formodentlig aldrig selv lod sig fotografere, skriver i "Enten – eller": "Sligt opbevarer du så nøje som en Daguerreotyp og så hurtigt som denne, da man som bekjendt enddog i det sletteste Veir kun bruger ½ minut."
- 1846 Formodentlig første daguerreotypi af H. C. Ørsted. (Aftaget hos Anton Claudet i London).
- 1846 (ca.) Ældste kendte daguerreotypi af H. C. Andersen. (Formodentlig aftaget af F. Petersen). ●

Kgl. hoffotograf Peter Elfelt

- som fotograf

Hans Bonnesen

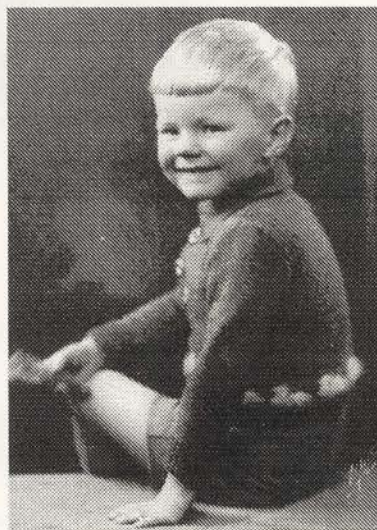
Blev Peter Elfelt 'verdensberømt i verden eller verdensberømt i Danmark?'

Når talen falder på Peter Elfelt (1866-1931) og de fotografier, han enten selv har optaget, eller leveret fra atelieret, hengiver man sig ofte til en lidt anstrengt beundring. Det hører ganske enkelt ikke til god tone, at nogen giver sig til at betragte billederne som det de er: ganske enkelt fotografier. Myter er, som bekendt, næsten umulige at korrigere eller tilbagevise. En lille spirende tvivl kan måske være på sin plads, især når man har gennemgået en fire års uddannelse som portrætfotograf og beskæftiget sig professionelt med fotografi i mere end 40 år. Før man begynder med en vurdering af Peter Elfelt som fotograf, er det imidlertid nødvendigt at opdele den i flere perioder, hvor jeg har valgt:

1. Det tidsmæssige aspekt.
2. Den tekniske løsning.
3. Det genremæssige resultat.
4. En analyse.

Det tidsmæssige aspekt

Når man ser på den tidsmæssige bedømmelse af hans produktion, er det klart, at de tidligste billeder (1890-1900) hører til i en særklasse. Det skyldes, at de er optaget på et tidspunkt, hvor alene det at 'få noget på

Elfeltbillede af den 4-årige Hans Bonnesen.

pladen' var forbundet med store vanskeligheder. Her må man indskyde, at fotografier med påtegningen 'Elfelt/Eneret', ikke alle er optaget af Peter Elfelt, men at det ganske enkelt kan dreje sig om optagelser, han har købt ved nedlæggelse af kollegers atelierer rundt omkring i landet. Deriblandt de stereoskopiske optagelser af digteren H.C. Andersen, som er optaget af en samtidig amatørfotograf I.B. Melchior, samt ældre billeder af kongelige eller fyrstelige personer fra ind- og udland.

Fotografier af Københavns volde og byporte ses ofte med en billedtekst, der angiver, at optagelsen skyldes Elfelt, hvilket ikke er tilfældet: mange tror, at alle gamle fotografier fra København er optaget af Peter Elfelt. Kopier af stereoskopoptagelser af f.eks. Vesterport viser sig ved sammenligning, at være 'stereoskopoptagelser' af ældre monoptagelser.¹ Elfelts bedømmelse og berømmelse - har derfor flere facetter. Et helt specielt område, som ikke omtales her er, at han foretog over 250 filmreportager. Optagelser der bringer ham frem i første række indenfor kinematografien. En anden facet er, at han på et meget tidligt tidspunkt har set, at der i hans samtid blev optaget unikke fotografier, som burde bevares for eftertiden

På denne baggrund antages det, at Elfelt var universitetsuddannet som cand.mag. i europæisk kulturhistorie - men det var han ikke, han var ganske enkelt en stræbsom dreng, født af fattige forældre, som ikke havde råd til at lade ham gå i skole ud over den

lovpligtige. Der var ingen mæcen, der så hans evner, der var ingen velhavende slægtninge, som sendte ham på dannelsesrejse igennem Europa. Nej - det hele kom inde fra ham selv, fra en ubændig trang til at lytte og lære, til at sætte sig ind i begivenhederne og fastholde det han så. Dertil kom, at han var født med 'fingerspitzengefühl' for hvad dannede mennesker gjorde og sagde - hvordan de levede og opførte sig.

Fotografien

Fotografien var tidens store nyhed - af en styrke som vore dages IT-teknologi. Det var her, datidens lykke lå begravet. Kunne man gribe og beherske fotografien, var der mulighed for at blive velhavende. Så snart Elfelt fik lejlighed til det, rykkede han ud i det fri og foretog sine optagelser: først i hjembyen Hillerød, senere rundt omkring i København. Her gjaldt det gadebilleder og byens liv, samt de nyopførte bygninger, som var et prestigetegn for København. Men vigtigst af alt var, at etablerer eget atelier.

Den tekniske løsning

Da Elfelt åbnede sit 1. atelier i 1890 på Købmagergade, stod han over for et marked, hvor det myldrede med fotografer, hvoraf en del endog var fremragende kgl. hoffotografer. Elfelts styrke var først og fremmest, at han fremstillede fotografier af høj teknisk kvalitet. Netop i årene omkring 1900-1905 skete der et teknologisk fremskridt på det fototekniske område, idet sensibiliseringen, der var opfundet i 1882, og nu blev videreudviklet af de tyske kemikere Adolf Miethe (1862-1927) og Arthur Traube (1878-1948). Afgørende forsøg, udført af Ernst König (1869-1924), frembragte omkring 1902 de første pankromatiske emulsioner, film der var følsomme for alle naturens farver. For de fotografer, der fulgte med udviklingen betød det, at de forvrængede tonværdier, man hidtil havde måtte finde sig i, nu var en saga blot.

Samtidig indførte de mange europæiske filmfabrikanter en effektiv reflektions- og diffraktionsantihalering af emulsionsbærerne - film og plader - således at det var muligt at fotografere tæt op mod lyset. Vi kan se det på Elfelts billeder fra ca. 1905 og fremover, hvor den grimme overstråling er væk, vi kan også se, hvordan øjnene hos de portrætterede ikke længere har de sygelige blege iris'er, også kaldet 'ortho-øjne', et udtryk som blev introduceret af afdøde fotograf Aage Remfeldt (1889-1983). I atelieret blev man i stand til at styre sit lys. Her bør man tænke på, at brugen af elektrisk lys først blev

Venstre side af stereoskopisk optagelse af amatør fotografen I.B. Melchior i 1868 - forhandlet af Elfelt under nummeret 5452.

taget i anvendelse ret sent - hovedparten af de fotografier, som blev optaget frem til omkring 1910 - 1915, var eksponeret ved dagslys.

De lidt ældre læsere vil huske, at fotograferne altid havde til huse i den øverste etage. Her havde den fornuftige husvært sørget for at indrette et atelier mod nord, enten til en maler, skulptør eller en fotograf. Fotografen sørgede for at få opsat flere sæt gardinstænger, med mere eller mindre gennemskinnelige gardiner. Med en lang bambusstang, som havde en krog for enden, kunne man nu regulere sit lys ved at trække gardinerne mere eller mindre for. Mange elegante og smukke optagelser blev til i den type atelierer, men det var først med indførelsen af det elektriske lys, at idérigdommen, den underfundige eller aparte belysning kom frem.

Den genremæssige betydning

En bedømmelse af de genrer, som Elfelt benyttede sig af, kan lettest opnås ved at studere de få bøger og billedværker, hvor hans arbejder er vist og beskrevet. Mange mener, at Elfelt primært må betragtes som portræt-, familie- og hoffotograf. Spørgsmålet er imidlertid, om det er sådan, vor tid betragter ham. For at se nærmere på dette emne har jeg især analyseret to bøger af nyere dato: først bogen 'Danske Fotografier Før og Nu' udgivet af Fogtdals forlag, for det andet det smukke billedværk, som Det kgl. Bibliotek udgav i 1989 i anledning af fotografiets 150-års dag med titlen: 'Kongelig hoffotograf Peter Elfelt - en billedkavalkade'.

Den første bog, hvor Elfelt er repræsenteret med hele 14 billeder, kan bedst karakteriseres ved sit mere pirrende billedvalg end det historiske, og ingen af de valgte Elfelt-billeder bekender sig til portræt- familie- og hoffotografien. Den anden bog indeholder ialt 148 Elfelt-billeder, hvor man må formode, at Det kgl. Biblioteks

¹ I perioden fra midten af 1860'erne og ca. 30 år frem blev København gennemfotograferet af bl.a. Fr. Riise (1863-1933). 2.435 neg. På Købh. Bymuseum. V. Tillge (1843-1896). K. Hude (1864-1929). 6.000 neg. På Nationalmuseet. J. Hauerslev (1860-1921), E. Harboe (1834-1883), Büdtz Müller & Co, Chr. Neuhaus (1833-1907 m.fl. Litteratur: Objekt. Nr.75 (Kjøbenhavn - dengang). 'Før & Nu' historisk Topografisk tidsskrift (1915-23 supplement 1924-27.).

Den kongelige familie på Bernstorff Slot 1899. V. side af en stereoskopisk optagelse. Elfelt regst. nr. 1392.

ansatte har haft rig lejlighed til at vælge blandt de ca. 200.000 negativer, som Elfelt har efterladt sig. Et tidspres har øjensynlig medført, at man har udvalgt de billeder, som var mest kendt, fordi en katalogisering af dette kæmpearkiv langt fra var færdiggjort.² En nærmere undersøgelse af de 148 valgte billeder giver følgende resultat:

Portrætter	4,1%
Halvfigurbilleder	9,0%
Grupper	12,5%
Kgl. personer	2,0%
Kgl. grupper	6,9%
Scenebilleder	6,3%
Interiør	21,5%
Eksteriør	31,0%
Snaphots	6,3%

ialt 99,9%

Det vil heraf kunne ses, at over halvdelen af de billeder, redaktionen har udvalgt, var interiør- og eksteriørbilleder, medens interessen for Elfelts kongelige optagelser indtog mindre end 10%. Mest overraskende er, at kun 4% af de valgte billeder var rene portrætoptagelser. Myten om Elfelts force indenfor portræt-, familie- og hoffotografiske optagelser må derfor, være grundigt overvurderet.

En analyse

Når man betragter Elfelts billedverden, kan denne i hovedsagen deles op i seks genrer:

1. Billeder optaget i det fri af faste objekter
2. Billeder af interiører
3. Snaphots af personer ude og inde
4. Udendørs gruppeoptagelser
5. Indendørs gruppeoptagelser
6. Atelieroptagelser (portræt - halvportæt - helfigur - gruppeoptagelser).

Peter Elfelts optagelser af bygninger, gader, havne, og lignende, samt interiøroptagelser er foretaget på store plader og generelt af fremragende kvalitet. Snaphots er derimod af varierende beskaffenhed, idet de ofte er skæmmet af fokus- og bevægelsesuskarphe. Et eksempel på disse finder vi fx i bogen 'Danske Fotografier Før og Nu' af hans bror harmonikaspilleren, (afsnit 3 billede nr. 56). Inden- og udendørs gruppeoptagelser kan heller ikke aftvinge nogen større fotografisk respekt.

Et uskarpt snaphots af Elfelts bror Karl Petersen ca. 1910.

Peter Elfelt har uden tvivl haft et ambivalent forhold til det, han ønskede at gøre, det han burde gøre, og det han endelig udførte. Hans fotografier af mændene på et herberg, af en tøjret dreng og af berusede personer på et værtshus taler et helt andet dybt socialt engageret sprog, end det man ellers formoder den forretningsmæssigt

² Samlingen befinder sig på Det kgl. Bibliotek og Københavns Bymuseum.

Var det et socialt engageret fotografi - når mændenes herberg blev fastholdt?

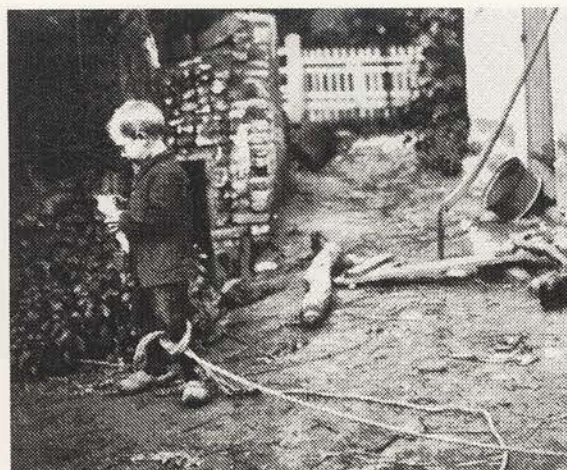
korrekte Elfelt egentlig stilede mod. Det har i hvert fald meget lidt med underholdning at gøre. Det gode borgerskab har uden tvivl ønsket at skubbe disse menneskers liv og levned fra sig, som noget ikke-eksisterende. Man må formode, at Elfelt dybest i sin samvittighed har følt et fællesskab med de befolkningsgrupper, han kendte så godt fra sin barndom.

Måske har Elfelt kendt til billedjournalisten Jacob Riis (1849-1914)³ og hemmeligt beundret ham. Jacob Riis rejste til USA, da Elfelt var fire år gammel, og allerede i 1888, to år før han åbnede sit atelier, var han en dybt beundret fotograf, som fik ansættelse ved New Yorker-avisen Evening Sun. Her bragte man hans hjerteskrærende fotografier og artikler fra New Yorks slumkvarterer, et arbejde der indbragte ham den største fortjeneste og præsident Theodore Roosevelts venskab. Her er, som fotografen Bror Bernild sagde i 1958, tale om ægte *'tuberkulose-fotografi'*.

En anden verden

Peter Elfelts verden så helt anderledes ud. Han levede på den gyldne gren, med guldur- og kæde, skræddersyede frakker med pelskrave og blankpudsede sko. Selv billederne fra den københavnske 'underverden' ser ud som om de er optaget uden større sindsbevægelse og efter en grundig iscenesættelse. Billedet af den lidt mystiske særling, 'Jomfru Tidsfordriv', ser nærmest ud, som det er optaget ved et tilfælde.

Mange af hoffotografens berømte dyrebilleder med, køer, kalve, heste, får, høns og katte er optaget i stille godt vejr på Virumgaard nord for Kgs. Lyngby, hvor Elfelt kendte familien. Selv det berømte får, der ser sig tilbage over skulderen, og som hang i tusinder af jernbanekupeer for

Udsnit af billedet 'en tøjret dreng' fra år 1900.

40 år siden, er blevet til her. Man kan på billederne ligefrem høre, hvordan teskeerne klirrer i kopperne, medens Elfelt arbejder med kassetterne. Her var der absolut styr på tingen. Elfelt kunne bare stå og vente, til der skete noget - og der blev han stående, også udviklingsmæssigt set.

Fremkomsten af Leica-kameraet i 1925, gik rent forbi Peter Elfelt, skønt han var stærkt involveret i 'Nellerødmandens' prototype af et lignende småbilledkamera.⁴ Elfelt selv prøvede - så vidt vi i dag ved - ikke de muligheder, der lå i at bruge et kamera til 35 mm film i 30 meters længde, selv ikke i de helt private stunder, men slæbte troligt sine normale og u håndterlige kameraer med sig. Han var øjensynlig slet ikke interesseret i at tage billeder i delvis ubemærkethed og overlod denne form for fotoreportage til folk som Familie Journalens rejseforfatter og globetrotter Holger Rosenberg, der rejste jorden rundt med 'Nellerødmandens' småbilledkamera. Selv Elfelts strandfotografier blev stadig udført med pladekameraer i format 9 x 12 cm, eller med et af de mange stereoskopkameraer, som hans atelier ejede.

Fotografen Erich Salomons (1886-1944) arbejde med det klumpede lysstærke Ermanox kamera, hvormed den tyske fotojournalist i 1923 afbildede forædte børsherrer, er uden tvivl blevet beundret af Elfelt, men han har aldrig vovet sig ind på dette gebet. Han har ganske enkelt været dødelig angst for at fornærme nogen, som kunne blive hans kunder. For Peter Elfelt var det ikke fotografien som kunstart, der var interessant - den var en levevej og personlige adgangskort til landets førende cirkler.

De to fotografer Man Ray (1890-1976) og Alfred Stieglitz (1864-1946), som slog igennem i 1908, har Elfelt heller ikke fundet interessante nok til at ville

³ Rune Hasner: J.A.R. Reporter med kamera i New Yorks slum. Stockholm 1970.

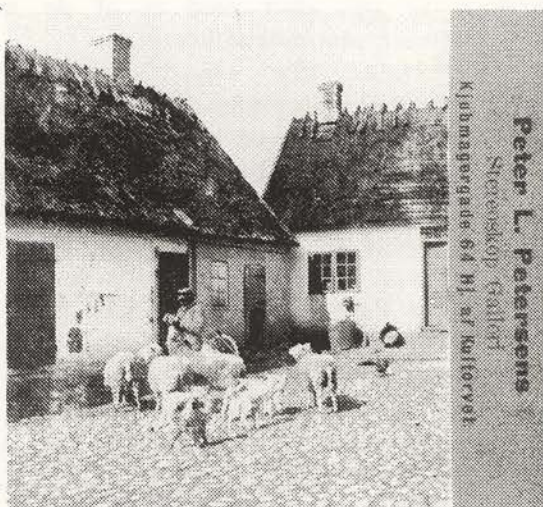
⁴ Objekt. nr.66, s.43-56.

Var det her Peter Elfelt fandt social fælleskab?
Konfirmander til Grundlovsfest i Fælledparken i
1899.

'Jomfru tidsfordriv', optaget ved et tilfælde i
1898? - muligvis slet ikke af Elfelt. Regst. som
nr. 1283.

På Virumgaard og hos Chr. Nielsen i Blovstrød
blev det til adskillige fåreoptagelser. Regst. som
nr. 153 i 1892.

En bleg småfed københavnerpige i strandkanten
år 1900. Regst. nr. 1965.

forfølge - selv ikke på privat hobbyplan. De første fotografier fra begivenhedernes centrum: billeder fra Krimkrigen, Dybbøl Skanse og den afrikanske Boerkrig har Elfelt sikkert også set - men lagt dem væk igen. Nok var nød og elendighed fotogene objekter - men....

Havde Peter Elfelt levet og hørt om krigsfotograferne Robert Capa (1913-1954) og David 'Chim' Seymour (1898-1969), var han krøbet i et musehul. Alt dette førte ikke Elfelt nogen steder hen. Det var ikke en genre, han forfulgte. Højst blev det til et par blege småfede københavnerpiger i en strandkant i Nordsjælland eller på en badeanstalt.

Portrætter

Indførelsen af det elektriske lys, og de uanede muligheder der lå her, affødte heller ikke noget fotografisk gennembrud hos Elfelt. Hans portrætverden besjæles ikke netop af den idérigdom, der slog ud i lys lue andre steder. Arbejdet, der kom ud fra den kgl. hoffotografers atelier var, for at sige det høfligt - meget, meget pænt. Mange af portræterne er rent ud så kedelige, at man ryster på hovedet. Myten om Elfelts force indenfor portrætfotografien er allerede omtalt i forbindelse med analysen af billedmaterialet til bogen *'Kongelig hoffotograf Peter Elfelt - en billedkavalkade'*. Som tidligere omtalt var kun 4% af de valgte billeder portrætter, og kun ganske få af dem viser i glimt, at der kan præsteres noget, der nærmer sig god portrætfotografi. Som et eksempel kan man nævne det fornemme portræt af Carl Nielsen gengivet som illustration nr. 140, men om det egentlig er Elfelt selv, der har ansvaret for denne optagelse, må stå hen i det uvisse. Til gengæld er der i denne bog en række portrætter, der fremstår som rene svipsere, hvor man nærmest forfærdes over den ringe visuelle forestillingsevne, der har ligget bag.

LANDSMØDE & GENERALFORSAMLING

SØNDAG D. 29. APRIL 2001

I Værksteds- og Kulturhuset 'Badstuen', Østre Stationsvej 26, Odense

PROGRAM

- 10:30** Formanden byder velkommen og 'loppemarkedet' begynder.
- 12:30** Middagspause.
- 13:30** **Generalforsamlingen begynder.**
Anvisning umiddelbart efter generalforsamlingens afslutning
- 16:30** Forventet sluttidspunkt.

DAGSORDEN

1. Valg af dirigent
2. Formandens & redaktørens beretning
3. Kassererens beretning
4. Indkomne forslag:

Ændring af vedtægterne:

*

Forslag skal være formanden i hænde senest:

DEN 20. APRIL 2001

*

5. Valg til bestyrelsen:
Flemming Berendt
Leif Germann Jensen
Svend Erik Jeppesen
Sven Hugo
Alle modtager genvalg.

Følgende fratræder inden udløbet af deres valgperiode:

Gunni Jørgensen
Niels Resdahl Jensen.

6. Valg af revisorer:
Lars Schönberg-Hemme og Willy Thomsen
Begge modtager genvalg.
7. Fastsættelse af kontingent:
Bestyrelsen foreslår uændret kontingent.
8. Eventuelt.

ÆNDRING AF VEDTÆGTERNE

*

§4.

"For at sikre kontinuiteten kan højst 3 bestyrelsesmedlemmer fratræde om året". Slettes.

I stedet indføres følgende sætning:

"Hvis én eller flere bestyrelsesmedlemmer udtræder af bestyrelsen inden deres valgperiode er udløbet, kan der vælges nye for et år på den kommende generalforsamling".

*

§4a.

Ny paragraf: *"Foreningen tegnes af den samlede bestyrelse".*

*

§10.

"I tilfælde af Selskabets opløsning træffer den sidste lovlige generalforsamling afgørelsen om fordeling af Selskabets eventuelle midler og ejendele. Denne beslutning skal ved skriftlig urafstemning blandt Selskabets medlemmer godkendes med 2/3 dels majoritet".

Ændres til:

"Ved Selskabets opløsning, tilfalder eventuel formue Danmarks Fotomuseum i Herning.

Dansk Fotohistorisk Selskab

Århus, den 15. februar 2001

Regnskab for 2000

		<u>1999</u>
Indtægter		
Kontingenter	110.630,00	111.555,00
Renteindtægter	104,99	322,93
Annonceindtægter	10.343,90	18.478,80
Løssalg af Objektiv mm.	2.410,80	3.828,00
Anvisningssalg	9.164,00	11.193,00
Tilskud og sponsorater	13.500,00	0,00
Diverse	11.412,25	1.355,00
Indtægter i alt	157.565,94	146.732,73
Udgifter		
Objektiv	71.853,48	62.794,60
Kontor, porto mm.	16.574,61	24.359,20
Telefon	8.541,97	8.762,48
Kørsel, rejser	6.906,14	11.204,48
Gaver, møder mm.	10.382,64	8.040,93
Diverse	1.621,00	2.416,45
Udgifter i alt	115.879,84	117.578,14
Resultat	41.686,10	29.154,59
Aktiver		
Kasse	76,49	900,00
Girokonto	98.971,73	85.196,90
Udlæg	400,26	3.853,30
Debitorer	5.470,33	7.062,50
Aktiver i alt	104.918,81	97.012,70
Passiver		
Formue pr. 31.12.2000	74.177,97	32.491,87
Skyldig moms	4.415,65	4.457,22
Skyldige omkostninger	3.085,19	24.463,61
Næste års kontingent	23.240,00	35.600,00
Passiver i alt	104.918,81	97.012,70

Svend Erik Jeppesen
Kasserer

Lars Schönberg-Hemme
Revisor

Willy Thomsen
Revisor

Anvisningssalgslisten til søndag d. 29.4.2001

Anvisningssalgseffekterne sælges som beset, og Dansk Fotohistorisk Selskab påtager sig intet ansvar for eventuelle fejl og mangler og den anførte tilstandsbetegnelse. Køber og sælger erlægger hver 12,5% til D.F.S. Der afregnes kontant på stedet med såvel køber som sælger. Kredit gives kun til medlemmer, der ikke er til stede ved anvisningssalget. Ved kommissionskøb vil effekterne blive sendt pr. postopkrævning. Den, der afgiver bud for tredemand hæfter for budet. Medlemmer kan indsende bud pr. telefon eller skriftligt til til anvisningssalgslederen: **Leif Germann Jensen, Gl. Kongevej 172 C, 2. sal, 1850 Frederiksberg C - tlf. 33 21 43 67**

Nr.	Beskrivelse	Stand	Limit	H.slag
1	"Objektiv", årgang 1980-98 komplet			
2	Cornwall auktionskataloger, 13 stk.			
3	Priser på fotografica + Umstætter's katalog			
4	Hasselblad brochurer + lidt Leica			
5	9 bøger fototeknik, forskelligt			
6	Fotografisk Årbog, 7 stk., 1950/60-erne			
7	Fotografisk Årbog, 4 stk., 1936-37-38/1966-67			
8	"Kamera" fotohandlerkataloger, 1970/80-erne			
9	2 stk. danske fremkaldertanke, bakelit.			
10	Trækasse med ca. 35 stk. filtre			
11	Årets største begivenheder i billeder, 1900-68, 28 bind = det udgivne			
12	Life Library of Photography, 17 bind + index = det udgivne			
13	6 bind fotobøger om Kongehuset, Chr.X, Fred.IX, Dr.Ingrid+Margrethe			
14	Kasse med diverse danske fotobøger			
15	Kasse med diverse udenlandske fotobøger, mest Amerika			
16	2 postkortalbum, hvoraf ca 200 med danske skuespillere + div. norske			
17	Kasse med stereobilleder, visitkort og div. fotos			
18	Forstørrelsesapp. Durst M601 + 50mm Nikkor + 80mm Rodenstock			
19	Kasse med mørkekammerlamper, ur, lysbord etc.	AB		
20	Miranda FV spejlreflex (1966) med 35+50+135mm. obj. og tasker	AB		
21	Tysk 4,5x6 "RUBERG" model2 (fra 1934) med Rodenstock optik	A		
22	"Minox 35 EL" (1975) m. org. etui. + mini-blitz (ikke-Minox)	AB		
23	BRAUN PAXETTE II M, m. udskiftelig Steinheil Cassarit 2,8/45 og BT	AB		
24	Polaroid Image-System Autofocus	AB		
25	Praktica MTL5 m. Exaktar 1,7			
26	Minolta SRT 101 m. Rokkor-PF 1,7 samt BT			
27	PRADO 150	AB		
28	Zeiss Contina m. Pantar 2,8 samt BT	B		
29	Minox 35 EL med BT	AB		
30	Yashica Elektro 35 GS m. Yashinon 1,7 samt BT	AB		
31	Beauty Lightomatic II m. Biokor 1,9 samt BT	A		
32	LOMO COSMIC bakelit kult-kamera med BT			
33	Fujica Auto M med Fujinon 2,8	AB		
34	ERNI afstandsmåler, dansk kvalitet.			
35	ViewMaster betragter med lys		500 kr	
36	Ernemann Unox 35mm fremviser fra 20'erne, nyere lampe-knap	BC		
37	Ernemann box, Film K, 6 x 6	B		
38	Kodak Retinette, Reomar 4,5/50, Prontor S	AB		
39	Stereoforsats, Jena			
40	Auto Kenlock, 300mm	B		
41	Agfa Klap 6x9, Bilinar	B		
42	Chinon 35 F-M, f:2,8/38mm Chinonex	B		
43	Agfa Compact Electronic, f:2,8/39mm.	A		
44	Minolta f:2,7 Rokkor	B		
45	Olympus Quickmatic, f:2,8/36mm.	B		
46	Agfa Klap, f:2,8 Igestar	B		
47	Agfa Isolette 6x6			
48	MINOX forstørrelsesapparat (m. objektiv)			
49	MINOX dagslys-fremkaldertank (mangler lille metalbøjle på sneglen).			

Anvisningssalgslisten til søndag d. 29.4.2001

Anvisningssalgseffekterne sælges som beset, og Dansk Fotohistorisk Selskab påtager sig intet ansvar for eventuelle fejl og mangler og den anførte tilstandsbetegnelse. Køber og sælger erlægger hver 12,5% til D.F.S. Der afregnes kontant på stedet med såvel køber som sælger. Kredit gives kun til medlemmer, der ikke er til stede ved anvisningssalget. Ved kommissionskøb vil effekterne blive sendt pr. postoprævning. Den, der afgiver bud for tredjemand hæfter for budet. Medlemmer kan indsende bud pr. telefon eller skriftligt til til anvisningssalgslederen: **Leif Germann Jensen, Gl. Kongevej 172 C, 1850 Frederiksberg C. - tlf. 33 21 43 67**

Nr.	Beskrivelse	Stand	Limit	H.slag
50	MINOX dagslys-fremkaldertank i orig. Æske			
51	McKeown's Price guide 1990-91			
52	Trækasse med diverse ældre objektiver/lukkere			
53	Trækasse med 3 gamle objektiver.			
54	Gl. messingobjektiv (til projektion?)			
55	Gl. spaltelukker af træ med rulle-jalousi			
56	Betragter til postkort og fotos. (- træ med hulspejl)			
57	PENTOR SUPER TL m. Oreston f:1,8/50mm.			
58	KODAK 35, rangefinder model, (lukker hænger).			
59	KODAK FILM TANK model B-2, m. trækasse og orig. emballage			
60	Gl. messingmikroskop i trækasse			
61	CANON AE-1 u. obj. / Praktica LLC m. Oreston. (- funktion ? / ?)			
62	2 stk. ZEISS IKON Wechsel Magazin (35mm).			
63	Weston Master V, lysmåler i læderetui			
64	Soligor Spot Sensor lysmåler			
65	SIGMA spejltele f:8/600mm, til Canon, i orig. taske og emballage.			
66	Rolleiflex Automat Model 4, - defekt.			
67	Novoflex Noflexar f:4,5/240mm objektiv			
68	Novoflex bælg			
69	Schneider-Kreuznach Tele-Xenar f:5,6/200mm			
70	CANON AE-1 m. Canon f:2,5/35mm + Canon f:3,5/200mm + motor + Seimar f:2,8/28mm + Tokina f:3,5/17mm. / i slidt kuffert			
71	4 gamle objektiver			
72	Kasse med div. mellemringe, lhagee – Edixa – Soligor m.m.			
73	5 stk. div. gamle objektiver			
74	Kodak 35, rangefinder model	B/C		
75	Agfa Flexilette 24x36. Apotar 2,8/45.	B		
76	Olympus Trip 35. D.Zuiko 1:2,8/45	B		
77	C.P. Goerz. Dopp. Anastigmat 1:7,7/210. Serie 3 no.74437	B		
78	Minolta FS 35 Auto	C		
79	Ricoh FF-1s. Electronic f:2,8/35 mm.	C		
80	Olympus Trip AF. Zuiko 1:3,4/35 mm.	C		
81				
82				
83				
84				
85				
86				
87				
88				
89				
90				
91				
92				
93				
94				
95				
96				
97				

Komponisten Carl Nielsen.
En fornem Elfelt-optagelse (?) fra ca. 1930.

Professor og filolog Vilhelm Thomsen. Statelig optagelse fra ca. 1909.

Henri Cartier Bresson

At fange 'det afgørende øjeblik', som Henri Cartier Bresson, født 1908, siger, er der slet ikke tale om. For at nå dette må man ud over det blot registrerende fotografi, eller det fotojournalistiske bogholderi om man vil. Hos Elfelt er der yderst sjældent en prægnant afslørende sjælelig dybde, som i et Yousuf Karsch, født 1908, portræt - eller i et spændende Goodwin billede. Hertil skal man enten have særlige evner, eller man skal have uendelig megen tid til at samtale under optagelsen. Hos min egen læremester kgl. hoffotograf Th. Weg havde vi i gennemsnit 2 eller 3 fotograferinger på en uge, og meget ofte blev kunder kaldt ind til omfotografering, efter at Weg i raseri havde knust alle glasplader fra den første fotografering.

Den store 'Magnum-udstilling' på Louisiana viser fire Henri Cartier Bresson portrætter. Som en kommentar til disse siger mesterfotografen: "*Selv om man håber på, når man laver et portræt, at fange den indre stilhed hos et frivilligt offer, er det ikke desto mindre svært at liste et kamera ind mellem skjorten og huden på vedkommende. I et portræt tegnet med blyant er det derimod et spørgsmål om kunstnerens egen indre stilhed*".

Det er nok denne stilhed, der mangler hos Peter Elfelt, og måske derfor, at hans samtidige kgl. hoffotograf Mary Steen (1856-1939) kan fremvise portrætter - især af kvinder - hvor man kan fornemme, at fotografen og den fotograferede har været på bølgelængde. Mange af de portrætter som er udgået fra atelier Elfelt er præget af

stor stivhed og selvhøjtidelighed. Det skyldes delvis tidens dybe respekt for 'det at blive fotograferet', og delvis lagde forretningen selv grunden til denne stivhed ved at invitere folk op til 'at blive fotograferet til arkivet'. Allerede dette medførte, at folk tænkte: 'død og kritte - nu er jeg virkelig blevet til noget i denne verden'.

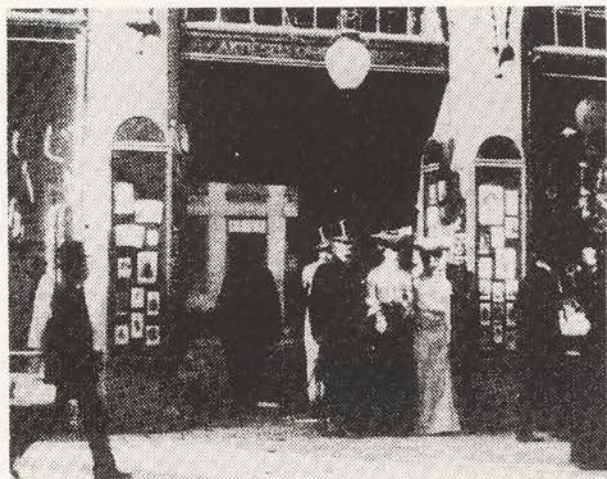
'Elfelt-fotograferne'

Man må formode, at Peter Elfelt på et vist tidspunkt er holdt op med at deltage i den daglige fotografering - med mindre det drejede sig om kongelige personer, eller personer han kendte særligt godt. I stedet har man fundet en Elfelt-stil, som er blevet brugt generelt af de to ledende ansatte fotografer, Bror Johansson og Justus Petterson. Førstnævnte blev ansat i 1912 og findes endnu på medarbejderlisten i 1920. Justus Petterson blev ansat i 1923 og forlod først firmaet i 1968. Det fotografiske arbejde blev derfor hovedsagelig foretaget af disse to fotografer. Især Justus Petterson bar en stor byrde, men senere spillede også fotograf frk. Werchmeister en rolle på atelieret, hvor hun især tog sig af børnefotograferingerne. Principelt var det absolut det bedre borgerskab, der lod sig fotografere hos Elfelt. Det var og blev de nyudnævnte officerer, embedsmænd og ledende politikere samt ledere af industrielle foretagender, der dannede grundstammen i portrætfotograferingerne - ud over naturligvis den kongelige familie.

'Print out paper'

Forretningsmæssigt var ideen med 'fotografering til arkivet' genial. Selve optagelsen kostede naturligvis penge, idet fotografens arbejdsindsats skulle honoreres. Dertil kom materialeforbruget, men kunden fik kun et sæt prøvebilleder udleveret. Når disse på 'print out paper' gradvis blev mørkere og mørkere, hver gang man så på dem, håbede Elfelt på, at holdbare kopier blev bestilt. Hovedparten af kunderne ønskede som regel at få leveret et, to eller seks aftryk til hustru og børn, forældre og svigerforældre, sideløbende blev der også leveret billeder til brug for aviser og blade. Her lå den egentlige fortjeneste.

De bedste og mest vellykkede optagelser blev ofte udstillet i de karakteristiske hjørneskabe på gaden foran indgangen til Østergade 24 - lige ved siden af indgangen til Duzaine Hansens korsetmagasin. En løbende udveksling af fotografier i disse udstillingsskabe gjorde sit til, at publikum standsede op på strøturen for lige at opleve, hvem der nu var blevet udstillet. Samtidig var der en chance for at se, hvordan monarken og hans gemalinde nu så ud. De var nemlig altid udstillet - TV og Billedbladet var der ingen, der endnu havde tænkt på.

På begge sider af porten til Østergade 24 var ophængt udstillingsskabe hvor tidens nobiliteter kunne beskues - særlig den kongelige familie.

Konklusion

To store nutidige billedsamlinger - ud over de tidligere nævnte - har tiltrukket sig min opmærksomhed: 'The Family of Man' (1955), og 'Magnum-udstillingen' på Louisiana (2001). 'The Family of Man' har næsten ingen ældre fotografiske portrætter med, men der er dog 26 portrætter blandt de 503 billeder fra 68 lande, som blev udvalgt blandt de ca. 2 mio. billeder, der indgik i den første bedømmelse. Blandt disse 503 finder vi kun ét dansk fotografi, nemlig Wermund Bentsens optagelse af en skibsværftsarbejder der hviler sig et øjeblik. Selv om 'Magnum-arkivet' indeholder tusindvis af gamle billeder, er der, så vidt jeg har kunnet få oplyst, ikke ét eneste Elfelt billede blandt disse.

Den noble fremtræden - skræddersyet tøj og ekstravagante vaner tyder på perioder af økonomisk stabilitet!

Ofte stiller vi os spørgsmålet, om den eller den person er verdensberømt, hvorfor spørgsmålet bliver indsnævret til: 'Verdensberømt i verden eller verdensberømt i Danmark? Når dette spørgsmål bliver rettet mod Peter Elfelt, må vi nok erkende, at han langt fra er verdensberømt. Måske er han verdensberømt i Danmark - men egentlig for hvad?

Det er imidlertid en kendsgerning, at han med sine filmreportager og sit 'Stereoskop Galleri', indtager en særstilling indenfor dansk fotografi. Samtidig formåede han med en enestående evne for forretning blandet op med tidens bedsteborgerlige snobberi, at opbygge en fotografisk virksomhed blandt de største i Danmark. Som jeg nævnte i min indledning, var fotografien ved det forrige århundredskifte en af vejene til at blive berømt og velhavende. Det første lykkedes for Peter Elfelt; ellers havde ingen i dag - 70 år efter hans død, beskæftiget sig med ham. Om han blev velhavende, kan man stille et spørgsmålstegn ved. Personer, der lever i dag, og som kendte ham personligt, fortæller, at han ofte sagde: "Aah, jeg har ingen penge", og at han ofte åbenlyst klagede over, hvor dyre ting var. På den anden side manglede der ikke noget i hans daglige tilværelse. Hans egen noble fremtræden, det skræddersyede tøj, hans ekstravagante rejsekuffert, hans sommerbolig i Skovshoved med badebro og båd, hans kørsel i bil hver dag ind til Østergade - i en tid hvor der næppe har været mere end 100 biler i København - alt dette vidner om, at han i perioder må have været ret velstående. ●

Cecil Foto

– en kæde med mange led

Historien om boghandleren fra Møn, som drog til hovedstaden og blev en del af Danmarks fotohistorie.

Interview ved Gunni Jørgensen

Det hele startede med at en ung mand ved navn Henning Brinkmann Odér, der hos den lokale boghandel i Stege tog en uddannelse som boghandler. Da den unge mand havde en stærk længsel mod København, blev han efter læretidens afslutning kun 4 måneder hos boghandleren. Han søgte, og fik i 1938 job som foto-boghandler hos Kongsbak og Cohn, der på det tidspunkt endnu var en lille foto-boghandel i Skoubogade i København. Den lokale boghandel på Møn havde foruden det sædvanlige sortiment i bøger og papir imidlertid også haft et mindre sortiment i foto, og den unge mand havde fattet en intens interesse for disse ting, og var efterhånden avanceret til at være den lokale specialist indenfor foto. Ved ansættelsessamtalen med den gamle Kongsbak (Cohn var på det tidspunkt afgået ved døden), spurgte den unge mand om omfanget af foto hos Kongsbak og Cohn, og da den gamle ikke selv var særligt vidende om foto, endte det altså med at H. B. Odér blev ansat som drivkraften i opbygningen af Kongsbak og Cohns forretning. Danmarks absolut førende fotohandel. Fotoafdelingen havde stor succes, og blev efterhånden udvidet med eget atelier og egen kinosal på Strøget.

Kinosalen var en eksklusivitet, hvor gode kunder med elevator blev kørt op på 1. sal, hvor de kunne få fremvist resultaterne af deres smalfilmsoptagelser.

Som tiden gik blev den aldrende Kongsbak og den unge H. B. Odér meget nære venner, og de indgik en aftale om at H. B. Odér skulle blive i forretningen så længe en af ægtefællerne levede. I sin fulde konsekvens medførte dette, at det ikke var muligt for den unge mand at søge andet job eller begynde som selvstændig. Foruden den gamle Kongsbak og H. B. Odér var der i forretningen tillige Kongsbaks søn Poul, og de senere, indenfor fotobranchen, nok så kendte herrer Nagel, Arendt, Våderup, Leerbech Sørensen, Aagaard og Bering. Sønnen Poul var højt intelligent og utrolig dygtig til mange sprog, men havde til faderens bedrøvelse ingen særlig interesse for foto, og den gamle Kongsbak var derfor ikke interesseret i, at sønnen med tiden skulle føre forretningen videre. Med til billedet hører også, at det sikkert ikke altid har været nemt at være Poul Kongsbak med så stærke og karismatiske

Henning Brinkmann Odér, 'dynastiets' grundlægger - fotograferet hos Kongsbak og Cohn.

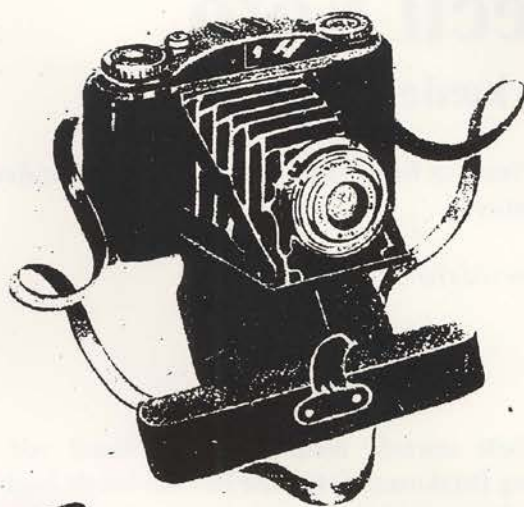

Foran forretningen i Niels Hemmingsensgade var der 'kantstensparkering' - intet problem - kunderne fik P-skiven udleveret gratis!

herrer 'over sig' som Brinkmann, Nagel (der var fætter til Poul Kongsbak), Arendt, Våderup (der senere blev direktør hos James Polack og endnu senere selvstændig indenfor fotobranschen), Chr. Leerbech Sørensen (senere Centrum Foto), Aagaard (der åbnede en stor farvehandel på Gl. Kongevej) og Bering (der blev direktør hos Erik Nielsen A/S, og ejer af flere værtshuse).

I 1951 døde Kongsbak som 92 årig, og H. B. Odér opsøger fru Kongsbak og lufter sit ønske om at begynde som selvstændig. Fru Kongsbak viste stor forståelse for dette ønske, men H. B. Odér måtte love at blive 1 år mere. Senere forsøgte fru Kongsbak at videreføre forretningen med Poul Kongsbak som leder, men han havde af en eller grund en udtalt aversion mod at udbetale ugeløn til fotograferne, når hele det øvrige personale var månedslønnet, og det medførte så mange problemer at Poul Kongsbak måtte nedlægge sit atelier. H. B. Odér overtog derefter den del af forretningen, og de hidtidige ledere af atelieret brødrene Wolf fulgte med: navnet på denne del af H. B. Odérs virksomhed i Vejlegade på Østerbro blev Foto Prima der eksisterede helt frem til 1989.

Hovedaktiviteten i H. B. Odérs virksomhed var imidlertid salg af fotografiske artikler, og han etablerede med navnet 'Cecil Foto' forretning i Niels Hemmingsens gade nr. 8 ikke langt fra Kongsbak og Cohn. Navnet Cecil blev valgt udelukkende for at komme til at stå først i telefonbogen. Et godt grundlag for den nystartede forretning var, at en stor del af ikke mindst de bedrestillede kunder fulgte med, da de hidtil havde været H. B. Odérs 'personlige' kunder.

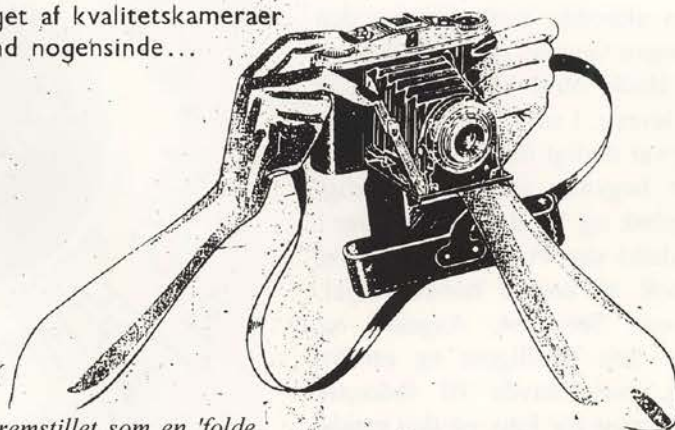
For det første

bliver 1954 det Store fotoår...

H. B. Odér havde 2 sønner, Preben der blev født i 1942 og Jørgen født i 1946. Den ældste søn begynder efter afsluttet skolegang i 1958 at gå sin far til hånd i Niels Hemmingsens gade, også for at faderen dermed kan få bedre tid til at køre rundt til sine mange faste kunder. Preben havde dog som stor dreng inden da lejlighedsvis været med hos Kongsbak og Cohn, hvor han havde haft mulighed for at 'snuse' lidt til branchen, og faderens mange gode forbindelser gjorde det også muligt for ham at være kort tid forskellige steder som praktikant.

For det andet

er udvalget af kvalitetskameraer større end nogensinde...

- og fotointeressen vokser - -

Brochure-serien er fra 1954. Fremstillet som en 'folde ud' sag nummereret fra 1-5. Man folder skiftevis den ene og den anden vej. Der startes med 'For det første' - i sammenfoldet tilstand næsten som billede 1 - i fuld størrelse ca. A1 (2x A3).

For det tredje

er priserne nu meget rimelige
og fri for skat

meningen at han skal have den. På det bekræftende svar rækker manden 25 øren tilbage med et nej tak, og siger at han gerne vil købe alle de apparater, der fylder hele det ene udstillingsvindue. Det viste sig at være en i København kendt formuende herre på vej til et renseri med nogle ægte tæpper på nakken. Af dette lærte Preben, at man aldrig skal skue hunden på hårene.

Som stort set alle unge mænd på den tid var Preben inde og aftjene sin værnepligt, og en orlovsaften i 1961, hvor han var til et møde hos Kodak, sad han ved siden af et meget ungt par der hed Bille. Disse sympatiske unge mennesker var ved at åbne en fotoforretning på Peter Bangsvej 39, og under hyggeligt samvær fik de af Preben forskellige gode råd. 3 måneder før den unge vagtkommandør i militærpolitiet afslutter sin tjeneste, blev han på kasernen ringet op, og fik tilbudt at købe forretningen på Peter Bangsvej, da hr. Bille havde fået konstateret en meget alvorlig sygdom og ville dø i løbet af kort tid. Preben slog til, men da han stadig var inde ved militæret, kunne han kun holde forretningen åben 6 timer hver onsdag, hvor det var muligt at få orlov.

Broderen Jørgen havde i 1964 ligeledes gennemgået en uddannelse som fotohandler, og efter 5 år i Niels Hemmingsens gade, sammen med faderen, åbnedes i 1969 forretning nummer 3 med navnet Cecil Foto i Køge, og Jørgen blev bestyrer. Familien havde nogen tilknytning til egnen, og da der i Køge kun var 1 fotohandler i forvejen, var det en oplagt mulighed at åbne forretning der. Preben og Jørgen var fotohandlere med visioner og fremdrift, og åbnede flere fotoforretninger i Høje Gladsaxe, Hvidovre og Lyngby. Det viste sig dog med tiden, at arbejdsbyrden blev for stor, hvorefter forretningerne blev afhændet igen. Broderen Jørgen fortsatte derimod med krum hals og åbnede desuden forretninger i Næstved, Ringsted, Nykøbing F. og Sorø.

Tiden i Niels Hemmingsens gade gav også anledning til forskellige episoder. Ovenover forretningen var et hotel, hvor der på et tidspunkt var indlogeret et amerikansk ægtepar med 2 børn, hvoraf den ene var en lille korpulent dreng på ca. 9 år. En dag kommer drengen alene ind i forretningen og skal have det bedste fotoudstyr der kan købes. Man blev mere og mere skeptisk, efterhånden som drengen bestilte det mest kostbare der var. Det endte med et Exakta kamera med alle objektiver til, og den lille dreng halede et tykt bundt dollarsedler op af lommen og betalte gladelig. Alene forretningens indkøbspris var på kr. 4.900.- der på det tidspunkt var en ganske stor sum. Varerne var så kostbare, at importøren Erik Niensen, der residerede i Rosengården, af sikkerhedsgrunde sendte 2 mand af sted til forretningen med varerne.

En anden episode opstod som følge af en lidt pinlig misforståelse. Forretningens beliggenhed i Niels Hemmingsens gade gjorde, at tiggerne der dengang hver dag flokkedes ved Helligåndskirken ofte kom ind i forretningen og tiggede 25 øre til kaffe og brød. Trafikken var så udbredt, at der hver morgen for nemheds skyld blev lagt en stribe 25 ører oven på kasseapparatet, så de kunne udleveres i en fart. En dag kom som sædvanlig en lazon med en ubestemmelig tæppebylt på nakken ind i forretningen. Pr. refleks giver Preben ham den obligatoriske 25 øre, hvorefter manden forundret kigger på den og spørger, om det virkelig er

For det fjerde..

kan alle far fa et dejligt
moderne kamera
fordi vi sælger
på fornuftige kontobetingelser

Preben Odér foran sin forretning på Peter Bangsvej.

Prebens forretning på Peter Bangsvej gik godt, der blev i de år solgt mange nye kameraer. På den tid var Voigtlander et af de helt store mærker, der fik en fremtrædende plads i sortimentet. Det dyreste kamera i forretningen var et Bessamatic kamera, der da også havde ærespladsen i midten af udstillingen. Værdien af varelageret havde en overgang den for den tid svimlende værdi af kr. 17.000.- Mørkekammerudstyr og tilbehør var en anden vigtig del af forretningen, og der opstod et samarbejde med Søren Tang om direkte import af forskellige ting til mørkekammeret blandt andet Tura fotopapir. Salget af brugte kameraer kom først i gang i begyndelsen af 80'erne med inspiration fra Chr. Leerbech Sørensen fra Centrum Foto. Chr. Leerbech der var en af branchens højt estimerede og meget vidende sagde til Preben "når du bliver en ældre eller halvgammel mand, vil fotobranche være på vej til at dø, og det eneste der kommer til at være forretning i, er salg af brugte kameraer. Du skal derfor allerede nu

specialisere dig, og fylde mindst det ene af dine vinduer med brugte kameraer". I den følgende tid kom Leerbech meget ofte på besøg og gav Preben grundig vejledning i salg af brugte kameraer, og om lekture hvor yderligere information kunne findes. Preben havde dog også en god ballast fra Kongsbak og Cohn, hvor salget af de gode gamle mærker som Zeiss, Voigtlander og Rollei samt brug af planfilm og plader havde været en indarbejdet rutine.

En dag, hvor det var et øsende regnvejr ikke længe efter åbningen af butikken, kommer en fremmed herrer trampende ind på det nye fine blå gulvtæppe. Han så slet ikke ud som en køber, med et som Preben så det, noget derangeret ydre og stærkt mudrede waders. Han spurgte efter det bedste kamera forretningen kunne byde på. Preben var meget skeptisk, men ihukommende sin oplevelse med 'lazaronen' i Niels Hemmingsens gade, og efter devisen at det om nødvendigt altid er nemmere at sælge 'nedad' end 'opad' viste han det dyreste Canon kamera han havde. På forespørgslen om det nu også var det bedste man kunne få, svarede Preben bekræftende, hvorefter herren sagde, at så ville han gerne have 2 stykker, da der så var et til hver af hans børn. Det viste sig at være en meget kendt godsejer, der kom lige fra et traktorstævne.

Forholdene i fotobranche var dengang væsentlig anderledes end i dag. For fotohandlernes indtjening havde det selvfølgelig en stor betydning, at priserne stort set var faste, men derudover var sammenholdet uhyre stærkt og havde ofte følge af stærke venskaber. Man kendte hinanden bedre og stolede mere på sine kolleger, ikke mindst fordi mange havde rod hos Kongsbak og Cohn. Da de japanske kameraer dukkede op, og Poul Westheimer overvejede at importere Canon og Minolta,

opsøgte han H. B. Odér for at få hans mening om disse nye apparater. Hvis han var positiv, ville det være uhyre meget lettere for Poul Westheimer at få de øvrige fotohandlere til at acceptere de japanske apparater.

Fotobranschen udviklede sig fra slutningen af 50'erne og op gennem 60'erne med stor hast, og for eksempel en entreprenant herre som Leif Jedi, der som så mange andre også kom fra Kongsbak og Cohn, havde stor succes med Platan Foto, hvor han ofte havde specielle arrangementer som for eksempel skattejagt i den nærvæd liggende Søndermark. Han havde udlagt lange tynde snore, og ved at følge disse kunne man være heldig at finde små gaver som film og lignende. Det var også i de år, at Brodmann åbnede forretning på strøget, og med sine helt nye forretningsmetoder gav en skarp konkurrence og skabte megen furor i branchen. I 1976 dør H. B. Odér pludseligt, og brødrene Preben og Jørgen køber forretningen i Niels Hemmingsens gade videre med forskellige bestyrere på, indtil den blev lukket i 1981.

De gode råd fra Chr. Leerbech har Preben trofast fulgt, og forretningen på Peter Bangsvej henter i dag den største del af omsætningen hjem ved salg af brugt fotoudstyr. I takt med at flere og flere af de øvrige københavnske fotoforretninger opgiver at sælge brugt udstyr, vil Preben fokusere endnu mere på denne del af forretningen. En væsentlig del af kunderne er stamkunder og samlere, og i de senere år er det også stamkundernes børn, der opsøger den lille forretning. Desuden er der et stigende antal opringninger, hvor kunder med ældre apparater søger råd. Det er ikke usædvanligt, med en opringning der begynder med "er

det dig, der så gammel, at du kan fortælle mig, hvordan man sætter en film i en Rolleiflex"? Den sidste nye kunde-gruppe er unge piger, der køber gamle bælgkameraer som dekorativt udstyr til at stille i blomsterkrybber, hvor de med spotlys på står og ser dekorative ud.

Indkøbene til forretningen er for en dels vedkommende såkaldte 'brevduer', det vil sige det er kameraer der er solgt fra forretningen, og nu ved børnenes mellemkomst kommer tilbage igen, når forældrene dør eller kommer på plejehjem. De senere år er der dog også opkøbt hele samlinger.

Efterhånden som der kun er få fotoforretninger der køber brugt udstyr, kommer der også flere og flere 'ukendte' kunder der vil sælge gamle kameraer, men alt registreres i en kosterbog, der ringes til kostercentralen, og der skal desuden altid vises billedlegitimation. Da alt er nummereret, er det nemt for politiet ved lejlighedsvis stikprøver at konstatere tingenes tilstand. Kun 1 gang på 39 år er Preben blevet narret af en legitimation med at falsk billede isat, og det kostede ham den nette sum af kr 1.000.- i bøde. Ærgerligt var det selvfølgelig også, at politiet konfiskerede det pågældende kamera. Der er ved køb af brugte kameraer et særligt forhold at tage hensyn til. Efter Prebens udsagn er der mange reparationer for kameraerne kan sælges igen, og der skal i gennemsnit lægges ca. 40% til købsprisen alene til reparationer.

Selv har Preben ikke været fristet til at samle systematisk. Der er dog i årenes løb plukket enkelte særligt flotte eksemplarer fra. Særligt har en forkærlighed for Canon ofte medført store fristelser, men tæt fulgt af kameraer fra Zeiss og ikke mindst Voigtländer i de flotte blå æsker. I en årrække havde H. B. Odér haft en speciel tæt tilknytning til mærket Minox, og havde bl.a. også eget Minox atelier, Preben har som følge deraf også haft flere Riga Minox. De fleste er dog solgt igen, og faderens råd om at samle på alt muligt andet end det der er levebrød er med enkelte undtagelser blevet fulgt. Efter Prebens mening var det tyske Lordomat et rigtigt godt kvalitetskamera, og han har da også endnu en stort set komplet samling af dette mærke.

Preben ser meget pessimistisk på den traditionelle fotobranches fremtid. De fremstormende digitale kameraer gør, at en stor del af de nuværende fotohandlere hverken kan eller vil uddanne sig til at sælge disse kameraer, computere, printere og hvad dertil hører, og de vil derfor i løbet af en kortere årrække blive nødt til at lukke. I forretningen sælges der digitale kameraer, men slet ikke nok til at udgøre et levebrød, og Preben erkender, at de kunder der køber digitale kameraer ved meget mere om det end han gør. Selv vil han meget gerne fortsætte i måske 10 år endnu, men med endnu større vægt på brugte kameraer, og hvis det er muligt med lidt kortere åbningstider end i dag. ●

'DREJ & SE - FILM'

DANSKE STUMFILMFOTOGRAFER:

- Axel Graatkjær

Marguerite Engberg

Den unge Axel Graatkjær med sit apparat.

Filmens guldalder

I årene før Den første Verdenskrig oplevede dansk film sin første guldalder. Der er flere grunde til det.

Først og fremmest havde vi med Ole Olsen en filmforretningsmand af de store. Allerede i 1906 da han grundlagde sit filmselskab Nordisk Films Kompagni forstod han, at skulle dansk film blive en økonomisk succes, var det nødvendigt at satse på det internationale marked. Han etablerede derfor omgående salgskontorer og filialer i udlandet, og da vi når op til 1910 er Nordisk Films Kompagni blevet Europas næststørste filmselskab, kun overgået af Pathé Frères i Paris. Når det lykkedes for Ole Olsen at oparbejde sit selskab så godt, skyldtes det, at han i høj grad besad evnen til at engagere de rigtige mennesker til at frembringe filmene. Der er dog på dette område to fatale undtagelser: nemlig, at han ikke forstod at holde på Asta Nielsen, og at han ikke knyttede filminstruktøren Benjamin Christensen til sit firma. Men ellers må man sige, at han forstod at udnytte den foreliggende talentmasse, det være sig blandt instruktører, skuespillere eller fotografer. Ikke mindst fotograferingen af de tidlige danske film var fortræffelig og blev tidligt påskønnet også i udlandet. Man kan f.eks. citere det amerikanske fagtidsskrift "The Moving Picture World", der i deres decemrnummer 1908 skriver: "The photography is excellent and the acting perfect". Om "Nat Pinkerton I" har samme blad i sin omtale af

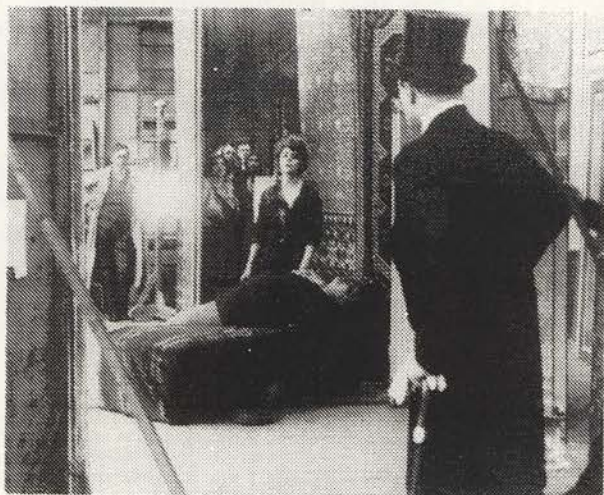
denne film den 5. April 1909 følgende ord om fotograferingen: "...and the photography (is) of the usual high standard" og direkte om fotografen står der i omtalen af "Et Revolutionsbryllup" (1909): "The photographer has performed his part of the work to perfection". Den omtalte fotograf var Axel Sørensen, der i 1911 tog navneforandring til Axel Graatkjær.

Axel Graatkjær

Han blev født den 19. November 1883 i Vellinge-Koller og døde den 11. November 1969 i Århus. Han havde oprindeligt tænkt at blive musiker og tog af den grund til København for at uddannes. For at tjene til livets ophold under studierne søgte han i 1905 stillingen som programsælger i Ole Olsens biograf i Vimmelskaftet. Han blev snart forfremmet til filmoperatør. I ca. 1 år stod han ved siden af forevisningsapparatet og så alle de mange film, der kørte gennem fremviseren. Graatkjær havde øjnene med sig og lærte meget om filmfotografering i den tid.

Ole Olsen

I januar 1906 grundlagde Ole Olsen sit filmselskab, der fik navnet Nordisk Films Kompagni. Selskabets første film var reportagefilm. Axel Graatkjær var med til optagelserne af bl.a. den 250 m lange film om Chr. IX's bisættelse i januar 1906. Det blev årets længste reportagefilm. I marts 1906 udvidedes produktionen til også at omfatte spillefilm. Til at indstudere disse film ansatte Ole Olsen tryllekunstneren Louis Halberstadt. Ole Olsen har utvivlsomt ladet sig inspirere af fransk film, hvis første spillefilminstruktør også havde en fortid som tryllekunstner: George Méliès. Ole Olsens første spillefilm blev fotograferet af den professionelle fotograf Rasmus Bjerregård. Men allerede inden den anden film var i hus, blev Halberstadt afskediget som uduelig og erstattet af Viggo Larsen, der indtil da havde været beskæftiget som den daglige leder i "Biograf-Theatret". Heller ikke Bjerregårds arbejde var Ole Olsen tilfreds med, så denne blev forflyttet til Nordisk Films Kompagnis tekniske afdeling i Frihavnen, hvor han skulle have overopsyn med filmkopieringen. Til at erstatte Bjerregård som filmfotograf udnævntes Axel Sørensen (Graatkjær). Det var et heldigt valg. Den autodidakte Graatkjær udviklede sig i løbet af forbløffende kort tid til at blive en fremragende filmfotograf.

'Den hvide Slavehandel' (1910). Et tidligt eksempel på split-screen. Instruktør August Blom.

Som kameramand udmærkede Graatkjær sig først og fremmest ved sin sans for billedkomposition, hvilket især kom frem i udscenerne. Allerede i begyndelsen af 1907 med optagelserne af "Røverens Brud" var Graatkjær på højde med de bedste udenlandske fotografer. Fra denne film husker man især den scene, hvor politiet angriber cowboy-røverne. Her demonstrerede Graatkjær sin evne til at arbejde med billedets dybde: Vi ser en skare cowboys komme marcherende fra baggrunden op ad en snoet sti, der ender i forgrunden, hvor politiet ligger i baghold. Scenen er optaget fra en position mellem politiet og os, så vi ser politiet bagfra og på den måde opfatter, hvad de ser. Med en sådan scene viste Viggo Larsen og Graatkjær, hvordan de havde arbejdet sig fri af scenedramatikens konventioner. I 1909 var Graatkjær kameramand på "Heksen og Cyklisten", måske den eleganteste trickfilm i dansk films historie. Denne film arbejdede først og fremmest med stop-motion effekten. I 1910 fik Nordisk Films Kompagni en ny kunstnerisk leder med instruktøren August Blom. Mellem Graatkjær og Blom opstod et makkerskab, der resulterede i en række ypperlige film, hvor både instruktør og fotograf eksperimenterede med filmmediets muligheder. I denne sammenhæng må fremhæves "Den hvide Slavehandels sidste Offer", "Ved Fængslets Port" og "Balletdanserinden", alle fra 1911. I den første af disse tre film arbejdede de især med sidebelysning af de optrædende. Ved at belyse personerne fra siden, lykkedes det at modarbejde de flade, traditionelle billeder, og skabe en tredimensional virkning. Denne anvendelse af sidelyset blev et af de virkemidler, som Graatkjær og dansk film i almindelighed snart blev berømt for ude omkring i verden. I "Ved Fængslets Port" er der en meget bemærkelsesværdig scene. Det er den scene, hvor den mandlige hovedperson, Valdemar Psilander begår indbrud i sin moders lejlighed. For at værdsætte denne scene må man vide, at dengang, det vil

'Balletdanserinden' (1911). Scene med deep focus optagelse. Asta Nielsen i midten. Instruktør August Blom.

sige i januar 1911, da filmen blev optaget, rådede Nordisk Films Kompagni kun over meget få lamper til kunstig belysning (de såkaldte jupiterlamper). Psilander kommer ind i et mørkt rum, men hans moder overrasker ham og tænder det elektriske lys. Med ét ligger hele scenen stærkt belyst. Denne virkning opnåedes ved til scenens begyndelse at dække atelierets loft udefra med mørke tæpper. Man anbragte to mand oppe på taget og ved at give et tegn dvs. da moderen tænder lyset, river de to mænd tæpperne væk og dagslyset falder nu ind på scenen..

I "Balletdanserinden", optaget få måneder senere, har vi den første dybdefocus optagelse i dansk film. Det er den scene, hvor vi ser Asta Nielsen stå i midtergrunden på en teaterscene. I forgrunden står Johannes Poulsen med ryggen til og betragter hendes spil. I baggrunden, ude i kulissen, står to brandmænd, der også ser på. Alle tre planer, forgrund, midtergrund og baggrund er samtidig skarpt aftegnede. At skabe en sådan dybdevirkning anno 1911 krævede en meget stor akkuratess fra fotografens side. Vi må jo huske, at cellulidens lysfølsomhed dengang var ringe og svarede til 8-10 DIN. Denne sidste oplysning har jeg fra stumfilmfotografen og filmdirektøren Johan Christensen.

Nordisk Films Kompagni

I 1908 fik Nordisk Films Kompagni sit første atelier og i slutningen af 1909 det andet. Stadigvæk var der kun én fotograf til at optage filmene. Så Graatkjær havde, som han sagde, virkelig travlt i 1910. Han måtte løbe fra det ene atelier til det andet for skiftevis at optage film på den ene og den anden scene. I 1911 lagde selskabet sin spillefilmproduktion an på flerspolers film. Dette bevirkede, at man i 1911 blev enige om., at nu måtte der ansættes nogle flere fotografer. Den første af de nye fotografer var Johan Ankerstjerne, der snart skulle blive måske den førende fotograf hos selskabet - men

Graatkjær fortsatte ufortrødent sit arbejde hos Nordisk indtil sommeren 1913. I juni 1913, fik han et fristende tilbud fra det tyske selskab Union. Dette selskab var grundlagt i 1911, for udelukkende at optage film med Asta Nielsen i hovedrollen, og med Urban Gad som instruktør. Den tyske mesterfotograf Guido Seeber havde indtil sommeren 1913 optaget disse film. Men nu havde han efterhånden fået så meget administrativt arbejde med opbyggelsen af filmbyen Neu Babelsberg, at han ønskede andre fotografer til at hjælpe sig. Asta Nielsen kendte Graatkjær fra arbejdet med "Balletdanserinden" og det var hende, der udvirkede tilbudet fra Union. Selskabet tilbød Graatkjær 3.000 mark om måneden, og da han hos Nordisk kun fik ca. 35 kr. om ugen, slog han til og rejste til Tyskland, hvor han blev de næste 20 år. Ifølge sin kontrakt med Union skulle han være fotograf (sammen med Karl Freund) på Asta Niensens otte årlige film. Det drejede sig om resten af produktionen for 1913 (5 film) og de 8 film i 1914. Disse film var i udpræget grad primadonnafilm, hvor alt drejede sig om at fremhæve Asta Niensens person, hvilket i nogen grad må have indskrænket Graatkjærs bevægelsesfrihed. Men hans talent slår igennem, især i lystspilfilmene. Her må to filmkomedier nævnes: "Den lille Engel" fra 1913 og "Forhus og Baghus" fra 1914. Fra "Den lille Engel" huskes især optagelserne fra Die Aastas fingerede selvmordsforsøg fra "Forhus og Baghus" scenen med karusselturen. I sidstnævnte film kommer Graatkjærs evner bedst frem. Han forstår at fotografere scenen, så man forstår vor hovedpersoners kvalme og svimmelhed, da hun står af karussellen.

'Vampyr danserinden' (1911). En udtryksfuld lyssætning, med Clara Pontoppidan i titelrollen. Instruktør August Blom.

Af metafilmen "Die Filmprimadonna", et lystspil fra 1913 er der kun bevaret et brudstykke, men det viser tydeligt instruktør Urban Gads og fotograf Graatkjærs fornøjelse ved at beskrive, hvordan en film blev til i 1913. Samtidig er der fra denne film bevaret et af de flotteste billeder af filmstjernen Asta Nielsen. Foruden at optage film for Urban Gad overkom Graatkjær på

samme tid at fotografere film for andre instruktører. Han var således fotograf på 4 af Ernst Lubitschs tidligste film som hovedskuespiller; filmene var instrueret af Carl Wilhelm, og på Lubitschs første instruktion: "Blinde Kuh" fra 1914. Da Den 1. Verdenskrig brød ud var den ottende film for året 1914 lige blevet færdig. Krigen bevirkede, at Union ikke fornyede kontrakten med Urban Gad og Asta Nielsen. Asta Nielsen tog nu tilbage til Danmark. Samtidig blev Asta Nielsen og Gad skilt og alt videre samarbejde ophørte.

'Engel' (1913). Det var dengang ikke ualmindeligt at optage 2 negativer af en film samtidigt og anbringe de to fotografer ved siden af hinanden - her Graatkjær & Karl Freund.

Under krigen arbejdede Graatkjær for forskellige mere eller mindre kendte tyske instruktører, blandt andet for Lupu Pick og George Jacoby. Da krigen var forbi oplevede tysk film en storhedstid, der først og fremmest udmøntede sig i den ekspressionistiske filmskole. Denne opgangstid var økonomisk begrundet af den tyske marks lave kurs, der bevirkede, at der var et stort udenlandsk marked for tyske film. En anden grund var nationaliseringen af den tyske filmindustri, der var blevet effektueret i slutningen af 1917. Dette førte med sig, at tysk filmproduktion blev samlet i ét stort magtfuldt selskab: UFA. Begyndelsen af tyverne blev nogle gode år for tysk filmindustri. I forbindelse med denne opblomstring opstod der nu en række små produktionsselskaber. Produktionen af spillefilm nåede i 1921 det højeste tal nogensinde, idet der dette år blev produceret 646 spillefilm. Der var derfor meget arbejde at få for en mand som Graatkjær. I 1920 blev han engageret som kameramand for Asta Niensens produktionsselskab: Art Film. Hans første arbejde var "Hamlet". Denne Shakespeare-filmatisering havde to instruktører: danskeren Svend Gade og tyskeren Heinz Schall. Det kan nu og da være svært at afgøre om en enkelt scenes vellykkethed skyldes instruktørens talent eller fotografens. Men i tilfældet "Hamlet" tror jeg med mit kendskab til Graatkjærs tidligere samarbejde med Asta Nielsen i en lystspilfilm som "Forhus og Baghus",

'Erdgeist' (1923). Bemærk Graatkjærs skrå sidelys. I hovedrollen Asta Nielsen som Lulu.

Asta Nielsen som overklassepigens i 'Die Suffragette'.

at Graatkjær skal have æren for den fremragende lystspilscene i "Hamlet" den scene, hvor Hamlet belærer skuespillerne om, hvordan de skal spille. De følgende år og stumfilmtiden ud var Graatkjær fuldt beskæftiget som fotograf på 4-5 film årligt. Mere kunne han knap nok nå. Vi må huske på, at filmene var blevet længere med tiden og man krævede efter krigen en mere gennearbejdet film, end man gjorde før 1914.

Fra 1922 huskes især hans arbejde med: "Der Absturz", Asta Niensens sidste film for sit eget selskab. Det var en film, hvori vi ser hende både som en smuk, fejret varietéstjerne og som en falmet gammel kvinde. Også for G.F. Murnau arbejdede Graatkjær samme år, i filmen "Phantom". I 1923 præsterede Graatkjær måske sit bedste arbejde i tyverne: han var kameramanden på Leopold Jessners ekspressionistiske mesterværk "Erdgeist!". Belysningsmæssigt og dekorationsmæssigt er denne film meget raffineret. En fremragende scene har vi hen imod slutningen: der er en lang trappe i baggrunden af dekorationen. På denne trappe udspilles et drabeligt slagsmål mellem Asta Nielsen og Albert Bassermann, et slagsmål, der ender med at Asta Nielsen dræber Bassermann. Derefter klippes der over til næste scene, hvor Asta Nielsen står i venstre forgrund i en lang stram satinkjole, der på grund af belysningen virker isnende kold. Et kvadreret gulv understreger stemninger af uhygge. Alt er mesterligt indfanget af Graatkjærs kamera. Samme år står Graatkjær bag kameraet til Robert Wienes kristusfilm, hvor Asta Nielsen har rollen som Maria Magdalena, Henny Porten spiller Jomfru Maria og Gregori Chmara spiller Kristus. Denne film er fotograferet i bløde, soft-focusoptagelser helt forskellig fra stilen i "Erdgeist".

Graatkjær fortsatte som filmfotograf stumfilmtiden ud. Han tjente mange penge ved sit arbejde, penge som det lykkedes ham at få ud af Tyskland, mens tid var, og købe sig en stor proprietærgård udenfor Århus. Da stumfilmtiden var forbi, forlod han Tyskland og boede som proprietær de mange næste år, indtil han solgte gården og levede de sidste år af sit liv i en lejlighed inde i Århus. ●

Bog- & udstillingsomtale

Rolf Beck: 'Die Leitz-Werke in Wetzlar'. 128 sider og gennemillustreret. Forlag: Sutton Verlag GmbH. Gustav-Adolf -Str. 3, 99084 Erfurt. Pris: DM. 32,50 plus porto. ISBN 3-89702-124-2.

DFS's leicaekspert Ole Schelde gør opmærksom på en ny bog for interesserede i den historiske udvikling af Leitz-fabrikernes udviklingshistorie i Wetzlar. Den spændende bog er rigt illustreret og skrevet af Rolf Beck, der har været ansat hos Leitz i 45 år.

De 5 kapitler har overskrifterne:

- 1) Fra grundlæggelsen til etableringen (1849-1879).
- 2) Vejen mod at blive et verdensfirma (1880-1914).
- 3) Tiden fuld af nød (1915-1932).
- 4) Tvivlsom genopstandelse og kaos (1933-1945).
- 5) Fra intet til "Wirtschaftswunder" (1945-1972).

Bogen bærer præg af stor dokumentarisk værdi. □

Ida Haugsted: 'Den rene smag. Blandt håndværkere og kunstnere i guldalderens København'. 28 x 22 cm . 384 sider indbundet. Rigt illustreret i s/h og farve. Forlag: Nyt Nordisk/Arnold Busck. Pris: kr. 455,- ISBN 87-17-06836-3.

'Den rene smag' er en bog for 'den gode smag' - i 34 afsnit fører kunsthistorikeren os sikkert gennem 'arbejdslokalerne', hvor fortidens smukke håndfremstillede produkter blev skabt. På side 234 stilles spørgsmålet: Fotografiet - håndværk eller kunst? Det er et godt spørgsmål, som vi nok aldrig kan give et entydigt svar på. I vor tid kan det ikke en gang kaldes for sikker dokumentation!

Ida Haugsted, kendt i vore kredse for temanummeret 'Lysets Spor' fra 1989, hvor nye dokumenter blev fremdraget omkring fotografiets indførelse i Danmark. Forfatterens arbejdstitel til denne bogs kapitel om fotografiet som kunst eller håndværk bevæger sig endnu engang i tiden omkring 1839, da kunsteliten i vort lille land blev konfronteret med Daguerres 'håndsnilde' opfindelse. Teatermaleren C.F. Christensens besøg hos fotografmesteren i Paris bliver beskrevet via hans brevveksling med arkitekten Jørgen Hansen Koch, professor ved Kunstakademiet. Deres syn på sagen (fotografiet) er interessant læsning. Et af de væsentlige breve gives efterfølgende.

Ida Haugsted publicerer Johan Bøghs daguerreotypi fra 1848 af Højbro Plads, vist for første gang i Objektiv sidste år. Billedet tilhører rettelig Det kgl. Bibliotek og ikke Danmarks Fotomuseum. Dansk Fotohistorisk

Selskab var blot formidler af det tidlige fotografi af Højbro Plads. Bogens afsnit handler desuden om daguerreotypiet af Bertel Thorvaldsen og daguerreotypisten Mads Alstrup, hvis atelier i Kongens Have på et tidligt tidspunkt var et 'must' for det gode borgerskab. De fire sider omhandlende dansk fotohistorie er selvfølgelig en meget beskedent del af en velskrevet, dybsindig og nyttig kulturhistorisk beskrivelse af håndværks- og udstillingstraditioner gennem guldalderens København. På ét punkt har bogen en lille skavank: skriften er simpelt hen for lille - ussel mammon må være årsagen, men tager man brillerne på, er det en oplevelse at blive ført rundt i forfatterens store viden om emnet. □

'Krydsfelt. Ånd og natur i Guldalderen': redaktion: Mogens Bencard. Format: 29 x 24 cm indbundet . 276 sider indbundet. Rigt illustreret i s/h og farve. Forlag: Gyldendal 2000. Pris: kr. 249,- ISBN 87-00-47552-1.

Mogens Bencard har med sine 20 medarbejdere skrevet en en flot bog om ånd og natur i guldalderen. Vi bevæger os om emner som 'Fysik og Kunst', H.C. Ørsted (elektromagnetismen), videnskabsmandens syn på digtekunsten, H.C. Andersen og Søren Kierkegaard, Adam Hauch og museerne o.s.v., o.s.v. - vi gør et ophold på side 122, hvor Marie-Louise Berner, kendt i vore kredse for temanummeret 'Lysavlede fuldtegninger. Fotografi, kunst og naturvidenskab i Danmark 1839-40' fra 1999.

Afsnittet hedder: "O, VOR TID ER OPFINDELSERNES GULDALDER", H.C. Andersens citat efterfølges: Om tre portrætter af H.C. Ørsted. Læseren føres gennem en verden af betragtninger og anskuelser omkring de eksisterende malerier og de få daguerreotypier, som findes af vor berømte videnskabsmand. Uden ham ingen lys! Daguerreotypiet af H.C.Ørsted er 'aftaget' af den engelske daguerreotypist Antoine Claudet i London 1846. En mærkelig urolig og nervøs mandsskikkelse. Den store mands toupé har fået et puf under optagelsen, hvilket ikke har generet fotografen det mindste. Marie-Louise Berner er en kompetent analytiker af det sete, hendes vågne øje for detaljen og medfølgende beskrivelse hæver analysen ud over almindelig iagttagelse. Daguerreotypiet af Gråbrødre Torv anno 1840 bliver beskrevet på en ny og anderledes manér, end vi har været vænnet til. Den 'gode forklaring' på hvorfor optagelsen fandt sted, er muligvis rigtig, men tvivlen nager stadig om det har været så kryptisk. Det må anbefales at læse forfatterens afhandling: *Danmarks første fotografi: Ulfeldts Plads juni 1840*. Særtryk af Fund & Forskning, bind 37, S. 143-178. Louise Berner

beskæftiger sig også med Bertel Thorvaldsen daguerreotypiet - de i alt 16 sider om emnet er interessant og belærende læsning for dem, som ønsker mere viden omkring fotografiets fremkomst i Danmark. Den store flotte bog er uundværlig i serien af bøger, som har set dagens lys i forbindelse med vor hyldelse til guldalderen. Måske savner man en bog, som kunne berette om alle de mennesker, der 'bar' overklassen frem på sine hænder? □

Roger Erlandsen: 'Pas nu paa! Nu tar jeg fra Hullet!'
Format: 28 x 23 cm indbundet. 328 sider indbundet.
Illustreret i s/h og farve. Forlag: Inter-View 2000.
Pris: kr. 498,- (kr. 100,- i rabat ved bestilling gennem DFS,
tlf.: 4919 2299. ISBN 82-91780-02-1.

For 10 år siden påtog fothistorikeren Roger Erlandsen sig den store opgave at skrive Norges fothistorie med Norges Fotografforbund som garant. Fothistorien beskriver de første 100 år (1839-1940) med udgangspunkt i en almen forhistorie omkring fotografiets to opfindere Daguerre & Niépce. Titlen på bogen er taget fra fotografen Marcus Selmer fra Bergen som brugte udtrykket, hver gang han fjernede dækslet fra objektivet. Roger Erlandsen påpeger i en pressemeddelelse: "*Stillet overfor nye udfordringer er det vigtigt at være klar over sin egenart, som konstituerer en som fagmand. Bogen kan således gøre dig bedre udrustet til at møde dagens og fremtidens udfordringer*". De centrale temaer i bogen er opdelt i kapitler omhandlende:

1. Den faglige udvikling 1840-1940.
2. Den billedmæssige udvikling, portræt landskab, presse og genre
3. Centrale aktører i norsk fothistorie.
4. Fotografiens placering, rolle og betydning i samfundslivet.
5. Hvilken rolle har fotografiet spillet.
6. Relationer til andre udtryksformer.
7. Hvorfor Fotografernes Forening blev stiftet den 6. december 1894.
8. Fotografforbundets historie og betydning for fagets udvikling.
9. Norske fotografer i det internationale billede.
10. Internationale fotografer i Norge.

Norges første daguerreotypist hed O.F. Knudsen som i slutningen af 1839 'aftager' et billede i hovedstaden Christiania. Fotografiet bliver først vist for offentligheden i januar måned 1842. I en annonce skriver O.F. Knudsen bl.a.: "*...hver dag fra kl. 11 til 3, forsaavidt Veiret er tilstrekkelig Klart. Tiden for den Siddende er i det Hele 15 til 20 sekunder. De ærede, der maatte ønske sig paa denne Maade portraiterede, ville behage at tilkjendegive mig Saadant Dagen forud. Portraitet udføres paa Sølvplade og koster i complet stand (med indfatning) 4 Spd.....*".

Roger Erlandsen fortsætter sine meget præcise beskrivelse af landets første daguerreotypister, navne som: Hans Thøger Winther, maleren Carl Petter Lehmann, Carl Stelzner, Johan Görbitz og blomsterfabrikanten Carl Neupert. Personbeskrivelserne er suppleret med smukt gengivne eksempler på de herrer fotografers formåen. Daguerreotypiet som portrætkunst bliver fagmæssig beskrevet i forhold til samtidens utallige andre muligheder for portrættering: f.eks. miniatureportrættet, silhuetbilledet og det meget smukke physionotrace.

Kollodiumperioden bliver på samme faglige måde gennemgået - her er de smukke norske fotografier af landets nationaldragter, et område som for os danskere er ret ukendt. Også her giver de smukke farverigtige gengivelser et autentisk billede af sæder og skikke - bogen bliver til mere end fothistorie. Visitkortbilledets hektiske og lukrative periode har ikke været meget anderledes end andre steder på kontinentet. Forfatteren har med stor tålmodighed fundet mange pudsige og lærerige citater frem til stor glæde for læseren. De norske landskabsfotografer har vel ikke haft bedre betingelser for det rette motiv end det naturskønne lands bjerge og dale. Vi får at vide at landskabsfotografen Knud Knudsen (1832-1915) har registreret 2.225 i sit katalog fra 1889. De forretningsmæssige aspekter har været enorme: i 1894 solgte han 64.800 fotografier i formatet 13 x 18 cm, 57.000 i størrelsen 16 x 22cm og endelig 28.800 i 21 x 27cm!

Roger Erlandsen kommer i sin fothistoriske krønike ind i hver en krog af den fotografiske udvikling med ekspert- hånd og vilje til at præsentere sit lands fothistoriske udvikling. Bogen grafiske opbygning er let og overskuelig, men de indledende 'kapitelsider' er for store og forvirrende - ligeså bogens omslag. Den følger sig smukt i rækken af nordiske værker om emnet. □

Roger Erlandsen mag.art i norsk med hovedfag i historie og filosofi. I 13 år har han ledet Sekretariatet for fotoregistrering, og etableret databaser omfattende Norske fotosamlinger og Norsk fothistorisk bibliografi. I dag er han direktør for Dokumentarsjonsafdelingen hos Riksantikvaren. Som redaktionskomite har følgende personer bidraget: Leif Preus, bestyrelsesformand, fothistoriker og museumsstifter. Knut Einar-Eriksen, professor i historie, forsker og forfatter. Cato Arveschoug, fotograf og primus motor i Norges Fotografforbund. Redaktør: Knut Evense.

Bogen udgives af Norges Fotografforbund i samarbejde med forlaget Inter-view A/S. Økonomisk bistand er givet af: Norske Fotografers Fond, Erna og Victor Hasselblads Stiftelse, fotograf Schröders Stiftelse samt Agfa Gevaert A/S, Canon Norge, A/S Fujifilm Norge, Interfoto A/S, Lundeby & Co A/S, Melhuus A/S og Preus Foto A/S. ●

Den unge Viggo Rivad.

Lars Schwander: 'Viggo Rivad - mellem lys og skygge'. Format: 16 x 24 cm. 201 sider heftet med s/h illustrationer. Forlag: Rhodos 2000. Pris kr. 188,-. ISBN 87-7245-849-6.

Lederen af Fotografisk Center, Lars Schwander, har skrevet en gennemgribende biografi over Viggo Rivads liv og levned. Mange oplysende anekdoter suppleret med Rivads egne citater giver biografien en sjælden personlig indsigt. Boksning, cykelsport, men mest af alt blev det fotograferingen, som kom til at fylde hans liv - sideløbende med - det amatørfoto grafen skulle leve af, at køre som 'Droskevognmand'.

Det er lykkedes Lars Schwander at skildre, ikke blot Viggo Rivads liv, men også at fortælle om dansk fotografis vej fra primitiv amatørfoto grafering til bevidst kunstnerisk udtryk. I bogens tredje del gennemgår forfatteren kort og præcist rækken af bøger, som på sæt og vis er en selvstændig rejsebiografi. 8 skildringer et epos til de mange håndværksfag som var ved at uddø. Fotografierne var nok reportage, men det er billeder, som vil være nærværende langt ud over vor tid! *Mexicansk hverdag*, bogen som beretter om undertrykkelse, armod og elendighed i den tredje verden, det lykkedes over al måde. Den smukke bog *Fra Venezia* viste os en 'fotografmester', som også kunne være poetisk. Lars Schwander gennemgår alle Rivads bøger, beskriver, analyserer og sætter dem i relief til tid og sted. Lad Viggo Rivad være den sidste, som får ordet i denne anmeldelse af en fremragende biografi over en af de største i dansk fotografi: *"Jeg har kun gået i én skole, den er dyr og den er lang, men god. Det er erfaringens skole"*. □

Viggo Rivad: 'Vennerne i Aswan'. Format: 27 x 29 cm. 96 sider heftet med s/h fotografier. Forlag: Rhodos 2000. Pris kr. 198,-. ISBN 87-7245-846-1.

Flottere kan en fotobog ikke blive. Forlaget Rhodos har i samarbejde med trykkeriet "arme og ben" og Viggo Rivad sat en standard, som er kommet bogen om Vennerne i Aswan til gode. Der er en lige linie fra præsentationen af 'Amra' i bogen af samme navn fra 1997 til dette epos, hvor skildringen af det nubiske folks traditioner, stolthed og levevilkår med ætsende livsbekræftelse kommer os alle ved. Den afslørende socialfotograf har med sit humanistiske tankesæt lært os, hvor vigtigt det er at kende sig selv i hinanden. De enkelte fotografier er livsdokumentation. Billedet af skopudseren giver svar for dem alle: fotografen og skopudseren får kontakt ved hjælp af den enes sko og den andens pudseklud. Viggo Rivad skriver: *"Vi stikker altid næven, og han pudser mine sko, men da jeg endelig fik lov til at fotografere ham, kunne eller ville jeg ikke. Der trak jeg grænsen! Hvad skulle det tjene til? Til hvem og hvorfor?"*.

Papyrushandleren, fetakvinden, bageren og bruden - de bliver alle portrætteret som mennesker i omgivelser, som for længst er brugt op, slidt ned og alligevel er det netop DET, han fotograferer - ens tanker går bagud når fotografiet rammer nethinden. Når man har 'spist, drukket og fordøjet' denne bog kribler det i fingeren for at drage ud og gøre ligeså - men får man tiden?

Henrik Saxgren: Landet uden fædre. Format: 24x27,5. 144 sider indbundet. Illustreret s/h. Forlag: Gyldendal 2000. Pris: kr. 495,-. ISBN 87-00-48438-5.

Denne bog kunne man med rette kalde: nutidig/fotohistorie, men det er også et tidsdokument hvis gruppevækkende afsløringer til evig tid kræver at vi leder efter et svar. Saxgren har som Jacob Riis og Jacob Holt afdækket et menneskeligt drama som overgår vore vildeste fantasier. Stedet er Nicaragua i 1990'erne - emnet er: unge piger der sælger deres kroppe for husly og beskyttelse hos ældre mænd.

Det er en rystende reportage om politiske systemer, som uden skrubler fornædrer og tilintetgør menneskers ret til et liv. Det er også en politisk bog hvis budskab ikke er til at tage fejl af. De rige lande (her USA) som ganske uden skrubler deltager i politisk 'voldtægt'. Enkelte af Henrik Saxgrens fotografier vil gå over i fotohistorien som tidsdokumenter. En del af indtægterne fra salget af bogen går til 'War Child USA' som udfører et kæmpe arbejde for nødlidende nicaraguanske børn - alene af den grund bør man erhverve sig denne bog.

Henning Carlsen: 'Flyvske Billeder. En i princippet sandfærdig beretning'. Format: 19 x 26 cm. 335 sider med illustrationer og indbundet. Forlag: Gyldendal 2000. Pris kr. 248,00. ISBN 87-00-47628-5.

Filminstruktøren Henning Carlsen født i 1927 har i en menneskealder samlet på laterna magica-apparater af enhver art. Dette har medført et indgående kendskab til alle mulige og umulige tiltag gennem århundreder for at levendegøre billedet, fra hulemaleriet til et nedtegnat motiv. Det er der blevet en læseværdig enkel instruktiv og belærende bog ud af. Glæden ved at begynde med 'Adam & Eva' er kun en fordel for den uindviede læser.

Bogen har en begrænsning i sine illustrationer, som til gengæld opvejes af en gennemarbejdet sammenlignelig tekst, hvor samtidige videnskabsmænd, opfindere og tænkere bliver udsat for hr. Carlsens egne meninger og konklusioner. Camera obscura blev måske allerede observeret af Cro-Magnon mennesket i en fjern fortid. Inderst på hulens bagvæg oplevede man sine fjender omvendt passere revue, som de truende fjender de måske var - enten blev de slået ihjel, eller også fik de mættet deres maver. Henning Carlsen er en malende beskriver af årmillionernes gang, med pludselige uforklarlige 'tigerspring' i udviklingen.

I temanummeret 'Kinematografiens forhistorie og filmens fødsel' fra 1995, Objektiv nr.71 blev dette emne grundigt illustreret og kan derfor anbefales, som supplement til Henning Carlsens uddybende citater, henvisninger og som han selv siger: '*En i princippet sandfærdig beretning*'. Alle de vidunderlige 'maskiner': Thaumatrope, Phénakistiskop, Zootrope og Praxinoscope m.fl. er beskrevet med stor omhu og sat ind i en større sammenhæng, hvor man klart fornemmer, hvilket vej det bærer - frem mod det 'levende billede'. Kapitel VI, '*Som digteren skrev*', hvor forfatteren lader H.C. Andersen, Jonathan Swift, Goethe, Marcel Proust, T.S. Eliot og Leo Tolstoy komme til ordet er en fornyende måde at levendegøre tanke og handling. Smukt og patetisk slutter Henning Carlsen sin bog med ordene: '*Hvorom alting er: To af menneskets største drømme - ¹ var gået i opfyldelse. Og det skete inden for en periode på mindre end otte år. Hvad mere har mennesket derefter at drømme om? Bortset fra fred*'. Bogen er forsynet med et nyttigt noteapparat og en bibliografi. En længe savnet bog er hermed kommet på markedet. ●

¹ Flyvemakinen og 'de levende billeder'.

Palle Fogtdals's forlag fortsætter 'Illustreret Tidende' med overskriften '**Guldalderen**' (1800-1849). Første afsnit handler om perioden 1800-1810. Endnu er fotografiet ikke opfundet, men det er nu alligevel interessant at genopfriske synet af billedopfattelsen - gengivelse af motiver i årene frem mod Daguerre's opfindelse i 1839.

Fotohistorisk interessant er kapitlet om de danske nationaldragter gengivet i værket 'Danske Nationale Klædedragter'. Det var de to kunstnere: Den 23-årige schweiziske maler Johannes Senn og den jævnaldrende akademielever C.W. Eckersberg som skabte serien på 22 håndkollorerede tegninger. De blev i 1808 udstillet i Thotts Palæ i København. Ca. 60 år senere fremstillede etableringen 'Hansen, Schou & Weller' (1869-ca. 1877) en tilsvarende serie: 'Danske Nationaldragter, optagne efter Naturen' (Objektiv nr.42, s.60-68). Serien består af ca. 59 billeder og er fremstillet i perioden 1871-76. Serien findes også i visitkortformat.

Det kan anbefales at besøge Fogtdals FotoCafé, hvor et antal utrolig flotte 'Guldalderbilleder' er ophængt - samtidig kan man nyde caféens lækre produkter. '**Guldalderen - billeder af danskerens liv**' kan rekvireres på tlf.: 3615 6630 fra 10:00-15:00.

VERDENSFOTOGRAFER I HUMLEBÆK

magnum^o
verden nu

2.2.-22.4.2001

Dagligt kl. 10-17 / Onsdage kl. 10-22
Aut. info: 4919 0791 / www.louisiana.dk
Rabat med DSB i HT-området

DSB
Hovedsponsor for Louisiana udstillinger 2001-2003

Det ny politi i Vlora. Foto: Joachim Ladefoged.

Et dansk øjenvidne til Louis Daguerres opfindelse i 1839

Brev fra teatermaler C.F. Christensen til Jørgen Hansen Koch:

Teatermaler C.F. Christensen rejste i foråret 1838 via München til Paris for at studere scenografi - her besøgte han Louis Daguerres atelier i april 1839, én måned før det brændte. I et brev (udlånt til H.C. Ørsted) til arkitekt Jørgen Hansen Koch giver han en levende beskrivelse af dette besøg:

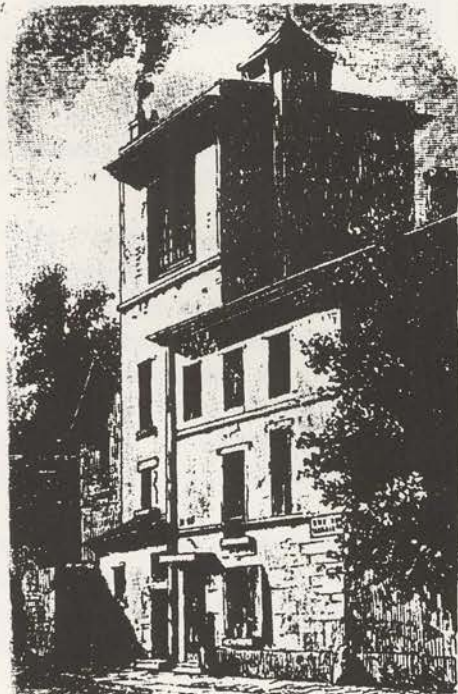
Paris d. 8de Februar 1839.

.... I mit Brev til Troels Lund omtalte jeg en her i Paris for Tiden gjort Opdagelse, der har vakt stor Sensation, saavel i den artistiske som i den Videnskabelige Verden, men da jeg dengang for det meste kun havde Beskrivelsen fra Bladene, kunde jeg ikke give den saa fuldstændig, som nu da jeg havt den Fornøielse hos Kunstneren selv at see alle hans Tegninger og af ham faaet alle Oplysninger derom, at det ogsaa vil interessere Herr Etatsraaden, saavel som flere i Hjemmet, vil jeg ikke undlade at give saa nøiagtig Beskrivelse som mulig af det jeg har seet, og tillige anføre hvad Kunstneren selv fortalte mig om sin Opfindelse.

En udmærket Artist, Daguerre - han er i særdeleshed bekendt fra sine Dioramaer - har i flere Aar studeret paa at fuldstændiggjøre Camera Obscura. For nylig er det lykkedes ham at opdage en Substants, der, overtrukket paa en tynd Messing Plade har den egenskab at fastholde paa sin Overflade det fuldkomne Aftryk af et med det optiske Instrument i Camera Obscura optaget Billede, dog uden farver, men med Lys, Skygge og Halvtinte. Denne Substants har en staa blank Farve; det sig selv derpaa trykte Billede har mest Liighed med aqua tinte eller et saakaldt Billede a la manieére noire. For paa en saadan præpareret Plade at optage et eller andet varigt Billede af Naturen bruges, i Solskin 3 Minutter, og i graat tykt Vejr 15 Minutter. I America eller et andet ligesaa varmt Jordstrøg, behøves - efter Kunstnerens Beregning - i Solskin 3 Secunder.

Jeg har seet hos ham en Mængde Vuer af Paris, optagne paa denne Maade; ligesaa forskellige Afbildninger af det indre af hans Atelier, de ere decorerede med Gips Figurer, Buster, Ornamenter, Drapperier, etc; de ere udførte til Beundring; selv under et Forstørrelsesglas seer man delicat udførte Detailler som man med blotte Øiene ikke kan opdage. Blandt andet, havde han taget en Copie af en deel paa Væggen ophængte Kobberstik, Lithografier og en Journal af disse vare til Forbauselse giengivne.

En Ubehagelighed ved at Copiere Naturen paa denne Maade har han ikke kunnet overvinde: Alt hvad der har Bevægelse, selv nok saa liden, kan ikke giengives correct, saasom: Skyer, Træer naar de bevæges af Vinden, Figurer etc. Paa en af hans Afbildninger stod en Hest for

"Maison du Diorama", hvor den danske teatermaler oplever Louis Daguerre's tidligste daguerreotypier: "udførte til beundring".

en Kærre og denne Hest paa nær Hovedet og Halsen var udmærket udført. Den Mangel hidrørte fra at den under Optagningen, hvortil medgik 3 Minutter, havde været beskæftiget med at fortære noget foran det liggende Foder. Ligeledes er Seinen hvor den er afbildet, kun en jævn Flade, Strømmen af Fladen kan ikke giengives.

En af Frankrigs berømteste Lærde Hr. Arago, har i Videnskabs Academiet, i sin Tale og Forklaring over denne Opfindelse tilføiet, at han vilde indgaa med et Andragende til Regieringen, at denne skulle belønne Opfinderen og Bladene tilføje - at Frankrig derefter ædelmodigen skulle sjenke hele Verden denne Opdagelse, der vil bidrage saa meget til Kunstneres og Videnskabens Fremme. Efter det jeg har hørt, skulle Belønningen bestaae i 200.000 Frank.

Herr. Etatsraad, Sluttende disse Linier med Gientagelse af min Tak for Deres godhed, og min hierteligste Hilsen til Dem og Deres ærede Familie forbliver jeg med Hoiagtelse.

Deres forbindtligste.
C.F. Christensen.
Den 15. Marts 1839.

Christensens Brev om Daguerres Opdagelse tilbagesendes herved med megen Tak for Laanet.

Ærb. H.C. Ørsted.
Den 15. Marts 1839. ●

Genindvielse af 'Norsk museum for fotografi - Preus Fotomuseum' i Horten

Lørdag den 26. maj klokken 14:00 vil være en stor dag for norsk fotohistorie. På denne dag genindvies 'Norsk museum for fotografi - Preus fotomuseum' i Horten. Man vil da kunne opleve en af Europas største og fineste samlinger af fotografika. Museets første leder, Øivind Storm Bjerke, vil kunne se tilbage på en lang og til tider pinefuld proces fra den 27. maj 1994, hvor Det norske Storting besluttede at købe Leif Preus' private samling af fotografika for den nette sum af 46 millioner norske kroner - en vurderingssum som var godkendt af engelske eksperter. Stortingets begrundelse for købet var at museet skulle repræsentere:

"Samlet dokumentasjons- og formidlingsansvar for alle sider av den fotografiske arven og samtidsfotografi. Museet skal videre etablere fast udstilling, arrangere løpende utstillinger og vandreutstillinger og yte faglig hjelp til andre institutioner".

Museet er organiseret som en privat stiftelse, hvor samlingen er statens ejendom, og driftmidlerne årligt bliver tilført via statsbudgettet og styret af kulturministeriet

Museet

Biblioteket indeholder litteratur på ca. 25 forskellige sprog udgivet i en periode på 500 år. Bøgerne omfatter fotografiets forhistorie og historie, fotografiske teknikker, kamerahistorie, fotografi som kunst og dokumentation, samt alle typer fotografisk virksomhed med tilgrænsende områder. Ca. 20.000 bøger er registreret, hovedsagelig fra 'Naraths arkiv' som i fordums tid blev indkøbt af Leif Preus, herunder tidsskrifter, kataloger og brochyre. Tidsskriftsamlingen består af ca. 1.000 titler, hvoraf ca. 100 nutidige er løbende.

Bøgerne vil i Danmark kunne rekvireres via vort hjemlige bibliotekssystem. Bøgerne er registreret i databasen: Norsk samkatalog for bøger (Sambok). Tidsskrifterne i basen: Norsk samkatalog for periodika (Samper).

Ekskursion

Det var meningen at Dansk Fotohistorisk Selskab ville have arrangeret en ekskursion til nyindvielsen af museet den 26. maj, men desværre er rejseomkostningerne i en størrelsesorden, så bestyrelsen ikke skønner, at det er muligt at få tilstrækkelig tilslutning. Da vi imidlertid er

indbudt til åbningen står det enhver frit for at efterkomme denne indbydelse for egen regning. Mange vil nok foretrække at besøge museet i forbindelse med en ferierejse til det skønne Norge. Dansk Fotohistorisk Selskab vil naturligvis fremsende eller overbringe vor gratulation på den store dag. Redaktionen bringer hermed relevante adresser, telefon og E-mailadresser for hvem der måtte være interesseret.

Norsk museum for fotografi - Preus fotomuseum
Nedre vei 8, Karljohansvern
Post boks 254, N - 3192 Horten
E-post: post@foto.museum.no
Kontakt: Asrid Roberg.

På åbningsdagen er der busforbindelse fra Oslo til Horten, eller tog fra Oslo til Skoppum, samt bus fra Skoppum til Horten, ca. 15 minutter.

DFDS:

www.dfdsseaways.dk

Her fås alle oplysninger om priser m.m.

Togprisen er fra Kbh- - Moss retur kr. 1.440,-.

I Norge:

Åsgårdstrand hotell (www.asgardstrand-hotell.no) mellem Tønsberg og Horten.

Horten:

Norlandla Grand Ocean Hotell, Jernbanegt. 1, Horten tlf.: 0047 3304 1722.

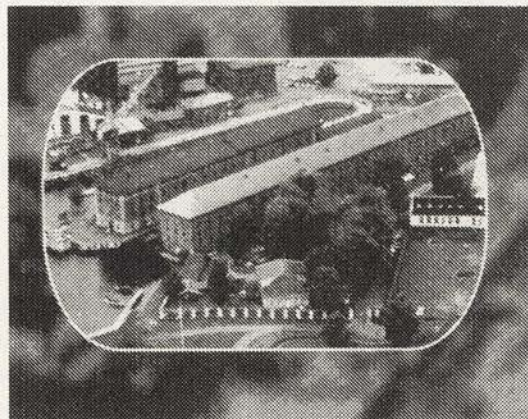
Borre Vandrerhjem, Langgrunn, Horten, tlf.: 0047 3304 2590.

Hotell Horten Brygge, Strandpromenaden 2, Horten, tlf.: 0047 3302 0420.

(www.hotel-horten-brygge.com).

Horten & Borre turistinformation:

www.borre.kommune.no/turistkontoret/. ●

Et dyrt men flot museum står klar til indvielse.

'SAMPLERDILLEN'

Bevaring af fotografika: Det udskiftelige objektiv

Svend Frederiksen

Det udskiftelige objektiv

Et objektiv er mere robust end man skulle tro, så der er sjældent grund til "service-eftersyn".

En adskillelse kan endda i sig selv være en alvorlig trussel mod objektivets stand og overlevelse. Men hvis der er noget i vejen med objektivet, bør det ordnes. Det gælder for alle fotografika, at selv uskyldige smådefekter kan starte en deroute. Bærer man sig rigtigt ad, behøver tiltrængt service ikke at sætte uønskede spor.

Typiske skavanker

Linserne

Der kan være støv, snavs, fedtpletter, mug eller et gråt slør på de linseflader, der ikke er umiddelbart tilgængelige. Et objektiv skal helst have rene linseflader. Det ser bedst ud, men enkelte støvkorn eller pletter har dog ikke nogen negativ indvirkning på billedet. Det har medfødte bobler i glasset heller ikke. Betragt det som ekstra spændende at eje et objektiv med bobler! Derimod er ridser efter overdreven pudning, "glaspest" og begyndende separering af kittede linser en næsten sikker dødsdom.

Blænden

De fleste samlere er stødt på objektiver, som er uanvendelige, fordi blænden ikke springer på plads ved eksponeringen. Det skyldes næsten altid olie og/eller snavs på lamellerne. I mange tilfælde er det en ret enkel sag at afhjælpe den skavank. Der kan forekomme rust, men giv ikke op af den grund; det kan ofte afhjælpes, hvis der gribes ind i tide. Lamellerne er meget tynde, så der kan der kan godt opstå huller, hvis rusten sidder længe.

Fokuseringen

Det er meget almindeligt, at fokuseringen går trægt på grund af indtørret smøremiddel eller det føles skurrende. Det er ærgerligt, for der er da ikke noget så lækkert som en fokusering, der går "som i smør". Det er dog et lidt større projekt at få det ordnet, for det er noget af et puslespil- ikke at skille delene ad- men at samle dem igen!

Objektivets opbygning

Lad os lige se nærmere på den mekaniske opbygning inden vi begynder at skille objektivet ad. Der er tre hoveddele:

1. Den faste del, som kobles til apparatet via et standardgevind eller en bajonetskobling. I denne del finder man også de mekaniske dele, som er nødvendige for at kontrollere blændens stilling.

2. En fokuseringsdel, som er forbundet med den faste del på en måde, så den frit kan dreje fra en halv til en hel omgang. Dette er som regel løst ved hjælp af et gevind med lille stigning; den er simpelthen skruet ind i den faste del uden at være skruet fast. Ved yderstillingerne er der et mekanisk stop.

3. Et linsesystem i en snekke, som sidder inde i fokuseringsdelen. Når afstandsringen drejes, bevæger hele systemet sig frem eller tilbage. Bevægelsen er typisk på 6-8 millimeter på et standardobjektiv med en brændvidde på 50mm. En tele har en større bevægelse og en vidvinkel en mindre. Snekken har en flerlobet skruegang (flerløbet for at opnå en stor stigning), som overfører drejningen på afstandsringen (den halve til hele omgang) til linsesystemets vandrette bevægelse på ca.8mm. En eller to skinner i den faste del styrer linsesystemet, så det ikke drejer rundt under fokuseringen. Midt i systemet sidder blændelamellerne.

Ovenstående beskriver den typiske opbygning, men der er en del varianter, så begynd med at studere det aktuelle objektiv inden du skiller det ad. Prøv at finde ud af dets opbygning og virkemåde.

Minolta Auto Rokkor 1:1,4 f=58 mm

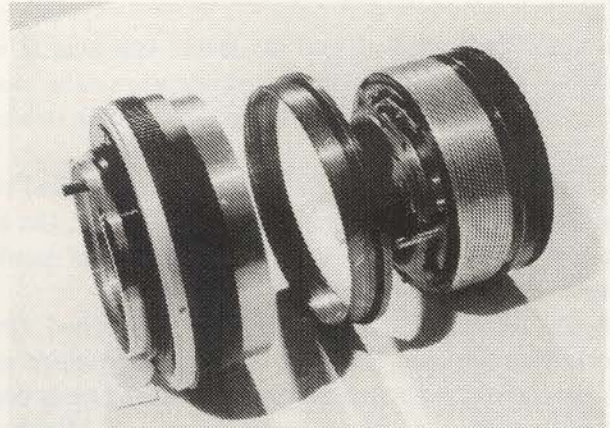
Jeg vil nu trin for trin gennemgå adskillelsen af et ældre Minolta standardobjektiv, som er et typisk eksempel på det udskiftelige objektiv fra spejlreflekskameraets gennembrud til starten på autofokus-æraen.

1. Linserne

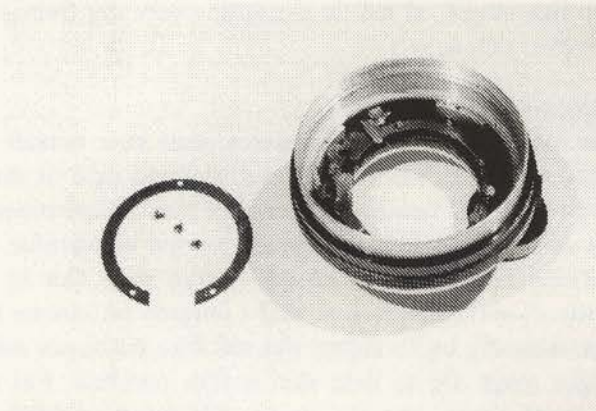
Inden du skiller noget ad, er det en god ide at måle objektivets længde ved de to stop (korteste fokusafstand

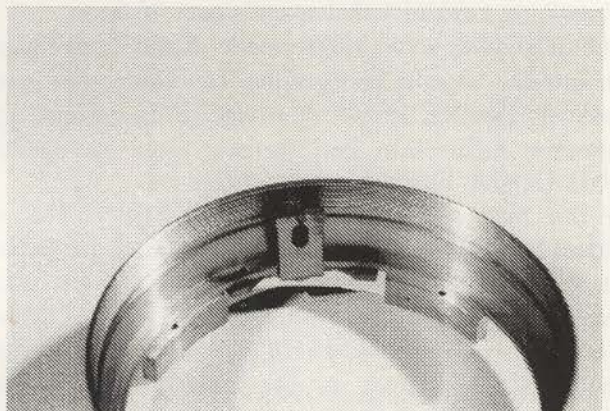
Minolta Auto Rokkor 1:1,4 f=58 mm.

Fokuserinsdelen: det fine gevind udvendigt. Snekkens 14 løb indvendigt. Afstandsring med stop.

De tre hoveddele.

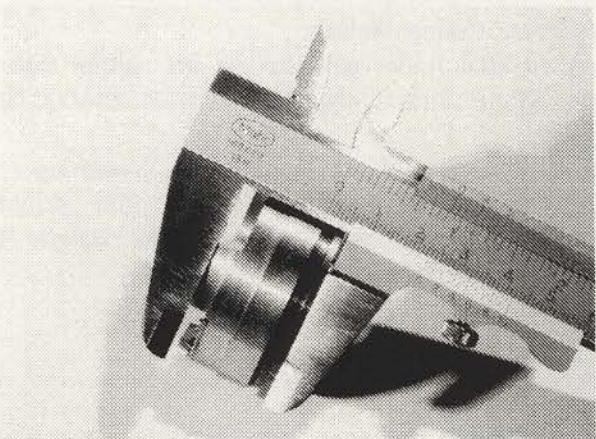
Snekkens med blænde, de to linsegrupper, navneringen og filterringen.

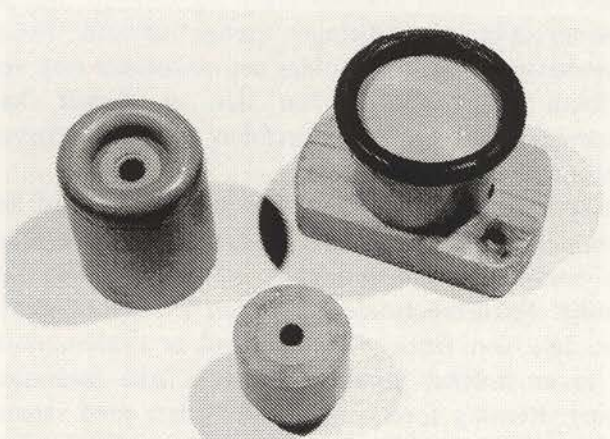
Den faste del med blændemekanik og bajonet. Det lille skjold sidder omkring den bageste linsegruppe.

Det fine gevind skrues sammen til det noterede mål (22,65).

Styreskinnen i den faste del. Bajonetten er afmonteret.

Gummiværktøj.

samt uendeligt). Med en god skydelære kan man få et pålideligt mål. På en elektronisk skydelære endda med to decimaler. Det er en stor hjælp senere, når delene skal samles igen.

Navneringen skrues af. Brug et gummiværktøj; find en gummipakning eller lign. med den rette diameter. Det er en billig, skånsom og effektiv metode, så du bør samle på runde ting af gummi i alle mulige diametre.

Forreste linsegruppe skrues ud som en enhed (tre linser). Med lidt held kan man få hele linsegruppen ud ved igen at bruge et passende gummiværktøj. Der er dog trængsel mellem de tynde gevindringe på Minoltas objektiver, så det kan blive nødvendigt at fremstille et specialværktøj, som passer i den rigtige kærve; det er den midterste, og værktøjet skal spænde over 46,6mm.

Fjern det tynde, sorte, ringformede skjold, som ligger uden om den bageste linsegruppe. Det sidder fast med tre skruer. Derefter skrues den bageste linsegruppe ud på samme måde som den forreste (som en samlet enhed). Den har ligeledes tre linser.

Nu kan man rense linseflader efter behov. Der er sjældent brug for at skille linsegrupperne ad, for det er som regel de to inderste konkave linseflader, som trænger. Men er der brug for det, kan man nemt komme ind til de øvrige linseflader. Husk blot, at det er meget svært at holde systemet støvfrit under processen. Man kan nemt ende med flere støvkorn, end der var fra starten!

Blænden

Man kan også skylle blændelamellerne rene uden yderligere adskillelse lige bortset fra, at det kan være en fordel at skruer bajonetkoblingen af (fire skruer).

Brug lighthæske til at rense med, giv lamellerne lidt gymnastik under rensningen og blæs dem forsigtigt tørre.

Fokuseringsdelen

På den indvendige side af filterringen sidder en lille låseskrue. Fjern den og skru filterringen af.

Afstandsringen (den ring, som har afstandene indgraveret), sidder fast med tre skruer i bunden i det smalle rum mellem afstandsringen og snekken. Når de er skruet ud kan afstandsringen fjernes. Advarsel: Det er afstandsringen, som indeholder det mekaniske stop ved nærfokus og uendeligt. Når den er fjernet, kan fokusringen drejes ud over nærfokus og bringes derved ud af indgreb.

Det er på dette tidspunkt muligt at supplere med lidt teflonfedt i snekke og gevind, og samle objektivet igen. Den mekaniske opbygning er af høj kvalitet hos Minolta. Fokuseringsdelen er udført i messing, de to andre dele, som den er i indgreb med, er af aluminium. Det er en holdbar kombination, som ikke forårsager rivning. Rivning forekommer når to dele med samme hårdhed slides mod hinanden, og det ses ofte hos selv

højt estimerede mærker (Nikon f.eks.). Er der slitage, gør man klogt i at skille fokuseringsdelen helt ad, rense den grundigt og smøre med nyt, rent teflonfedt:

Drej fokusringen mod uret indtil styreskinnen går ud af indgreb. Drej snekken med uret indtil den er løs, men husk forinden at gøre følgende notater:

Mål hvor langt det fine gevind er ude, når styreskinnen slipper, og mærk op, så du kan finde snekkens oprindelige indgreb (se efter, om der evt. allerede er ridset mærker til formålet). Hvis du har rede på de to ting, kan du bringe delene tilbage i den oprindelige orden.

Men hvis objektivet ikke var samlet korrekt fra starten (jeg har mødt nogle stykker, der ikke var), kan det hele være lige meget; så må du eksperimentere dig frem, når du samler delene.

Objektivet samles

Når alle dele er rensede og smurt, skal dine notater og din tålmodighed stå deres prøve. Begynd med at skruer det fine gevind sammen til det mål, som du har noteret. Det skal langt ind; kun et enkelt gevind er udenfor. Så skal snekken i indgreb på det rigtige sted. Der er 14 (fjorten!) skruer, som skal i indgreb på samme tid. Vær tålmodig og forsigtig; der må ikke på nogen måde bruges magt. De to dele skal holdes parallelt. Føl dig forsigtigt frem, idet du drejer lidt kontra, indtil du mærker indgrebet. Så forsigtigt fremad (mod uret). Snekken skal omgående og uden modstand glide ind på plads; ellers må du starte forfra.

Når snekken drejes videre skal den møde sit styr og gå i indgreb hermed. Der skal måske lirkes lidt med det fine gevind indtil snekken glider på plads i styret. Du vil omgående opdage, hvis du er startet med det forkerte indgreb. Så rammer du helt ved siden af styret og må starte forfra.

Bajonetfatningen sættes på plads igen; blænde-mekanikken skal bringes i indgreb to steder under monteringen. Monter afstandsringen; hvis du har samlet delene korrekt, passer ringens glatte huller med gevindhullerne nedenunder. Der er ingen justeringsmuligheder på Minoltas objektiver. På mange andre objektiver er der netop på dette sted mulighed for at kalibrere afstandsskalaen.

Hvis du ikke finder gevindet på det rigtige sted, er delene samlet forkert, og der er kun en løsning: Start forfra!

Resten er nemt. Skru filterring og linsegrupper på plads, derefter navneringen og det lille skjold i bajonetkoblingen. Kontroller objektivets længde ved uendeligt og nærfokus: Det passer! •

Sætternissen på spil!

'Den gamle redacteur' skulle ikke alene præstere at udsende hele to numre af *Objektiv* i begyndelsen af december: han måtte samtidig finde sig i drillerier fra en særdeles veloplagt 'julesætternisse' - resultat: Der manglende således en god bid af artiklen om *Retina Reflex* i *Objektiv* nr. 91, side 45. Vi bringer det manglende her:

Dobbelt fornøjelse

Der er altså udsigt til et *Retina* "outfit" til små penge og nogle fornøjelige stunder i tilgift. Risikoen ved at springe ud i et sådant projekt er meget lille. Det er meget sjældent, at man må opgive et apparat. Er man så heldig at finde to eksemplarer af en kameramodel, er der en god mulighed for at kombinere dem til et perfekt apparat, selv om de hver især har svære skader. Enkelte reservedele kan endda skaffes fra apparater af et helt andet fabrikat. Det skal gøres med finfølelse, men kan sagtens give et fuldt tilfredsstillende resultat. For nogle samlere vil en sådan transplantation dog virke meget kønende på interessen, så der skal være fuld åbenhed om sagen.

Velkendt mekanik

Compurlukkeren virker bekendt, hvis man har en vis erfaring indenfor søgerkameraer. Der er dog her to lukkerbladsringe, som på sin vis modarbejder hinanden. Både lukkerblade og blænde skulle renses på dette apparat. Det er altid et tålmodighedsarbejde at få blændelameller og lukkerblade på plads igen efter rensning, men det er ikke vanskeligere på denne

specielle udgave af *Synchro Compur* end på simple versioner.

Som på alle lukkere i denne familie, sidder der to fjedre og stritter i den halvdel af lukkeren, hvori lukkerbladene skal anbringes. Da man i forvejen har nok at gøre med at lirke det hele på plads, kan det være en fordel at "tøjre" i hvert fald den kraftigste af fjedrene med en sytråd, indtil man kan mærke, at delene går "i bund" og de tre skruer kan bringes på plads. Det er klogt at kontrollere, at alle fjedre sidder rigtigt, for ingen kan undværes! Til sidst gennemprøves lukkeren for samtlige funktioner: Alle lukkertider, selvudløser- alt skal virke perfekt inden man går videre.

Mere tålmodighedsarbejde

Lad lukkeren hvile lidt, og gå i gang med søgersystemet. En støvet og uklar søger er ingen fornøjelse. Til gengæld er det en fornøjelse at arbejde med den flot opbyggede søger fra *Nagel* i *Stuttgart*. Søgerplanet er delt i to elementer, et snitbilledfelt, og en matskive. De kan justeres i forhold til hinanden med seks pinolskruer. ●

Danske stereoskopbilleder på CD

Nu er CD-versionen af 'Registrant over Danske Stereoskopbilleder' ved at være parat til udsendelse. (Se beskrivelsen i *Objektiv* nr.91, side 50). Hvis du IKKE allerede har meldt din interesse, bedes du sende navn, adresse og evt. e-mail til:

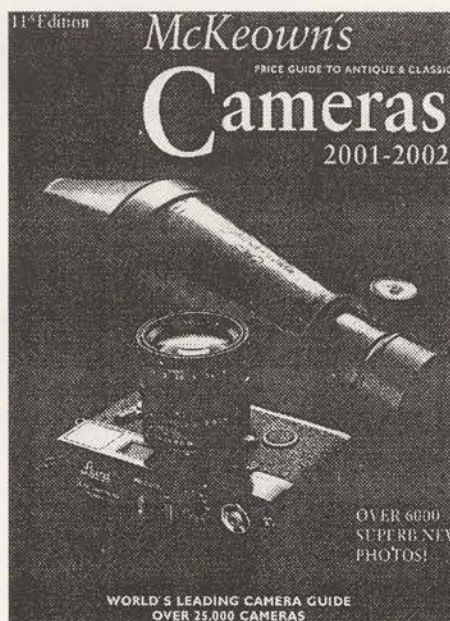
Peter Randsløv
Klosterbakken 40,
3500 Værløse

Efterlysning:

Niels-Ove Rolighed søger oplysninger om en anden kvindelig fotograf, *Kirstine Lund* (1852-1948) fra *Hjørring*. Alle oplysninger har interesse. Kontakt venligt: NOR, tlf.: 9689 0666. Ny adresse: P. Munksvej 81, 9300 Sæby.

Søges:

Leica-apparat 1f eller 1c.
Freddy Åxman tlf.: 4826 9942.

Priskurant for 6000 kameraer!

McKeown's price guide 2001-2002 er udkommet. Guiden har over 6000 fotografier af fortidens fotografiapparater. Køb den før naboen. Indbunden kr. 1.100,- og paperback kr. 1.000,- plus porto.

Ring 9722 5322. Danmarks Fotomuseum.

'DIT & DAT'

Mødereferat:

Torsdag 16. November

Jan Fleinert medbragte størstedelen af sin kinosamling til beundring og glæde for de mange fremmødte. Med ægte ildhu og fortælleglæde blev de mange optager- og fremvisere beskrevet. Den østrigske Eumig-fabrik fik sin brogede og meget spændende udviklingshistorie fortalt samtidig med at de forskellige modeller blev beskrevet. En vellykket kinaaften afsluttedes med 'skrotsalg'.

Jan Fleinert & samling.

Jan Klinksgaard's flotte udstilling.

Søndag 21. Januar. (Sønderborg)

'Studie 66' i Sønderborg, hvis indehaver Alfred Köpke havde inviteret medlemmer af DFS til hyggelig sammenkomst. Jan Klinksgaard bød de 29 fremmødte velkommen til dagens arrangement, som ikke blot var det sædvanlige loppemarked og 'skrotsalg'.

Fotograf Alfred Köpke fortalte om sit arbejde som 'hoffotograf' gennem mange år på Gråsten Slot - i perioden hvor dronning Ingrid beboede slottet. Småepisoder under de royale fotograferinger blev refereret med humor. Egne bryllupsoptagelser optaget på egnens lokaliteter blev forevist. I en pause blev der serveret kaffe med håndgjort bag af Jan Klinksgaard - det rene guf!

Erwin Meyer havde medtaget mange interessante fotoeffekter hidhørende fra det forhenværende Stasi-politi i DDR. En imponerende og flot udstilling af fotografika var opstillet af Jan - på billedet man ser herlighederne. Efter 5/6 timer begyndte snakken at ebbe ud - en veltilrettelagt sammenkomst gik mod lukketid med håbet om en snarlig gentagelse. J.K.

Et par 'sultne' herrer.

Torsdag 7. December

Årets julemøde samlede næsten 80 medlemmer omkring det det fyldte bord med formidlingssalgsvarer. Det var tydeligt at købelysten var stor - hvilket lettede arbejdet for auktionarius ATM og SH. Priserne var meget svingende, men de bedre effekter havde ingen problemer med at få et rimeligt hammerslag. Stemningen var fornøjelig. Omsætning kr. 12.600-.

Efter kaffe/te og hyggesnak blev lokalerne forladt ved 23 tiden. Vel mødt næste år!

Torsdag 18. Januar

Med kort varsel indvilgede, forhenværende Agfa-Gevaret mand gennem 37 år, at fortælle om sine oplevelser og liv med firmaet 'op & ned' ture. Det blev en gevaldig historie fortalt med indlevelse, lune og viden om emnet. Hans Bonnesens beskrivelse af en rejse til DDR var både interessant, skræmmende uhyggelig - et godt eksempel på menneskelig dårskab. I næsten 2 timer fortalte HB om det tyske firma Agfa's turbulente opbygningsperiode, fussionering, oplomstring og bratte fald. Heldigvis optog vi foredraget på bånd, hvilket indebærer at særligt interesserede kan rekvirere et sådant hos redaktøren. Tak til Hans Bonnesen for brug af mange timer på sit betydningsfulde indlæg i hvad der skete med det hæderkronede firma mellem de to verdenskrige. Den meget nærværende og livlige aften sluttede med en ordentlig gang 'skrot' som de 72 fremmødte nød i fulde drag.

PS: Der bliver afholdt loppemarked & formidlingssalg den 6. oktober 2001 i Århus. De jyske medlemmer opfordres til at fremsende fotografika til auktionen. Bemærk ny formidlingssalgsleder: Leif Germann Jensen. Gl. Kongevej 172c. II, 1850 Frederiksberg C. Tlf: 3321 4367.

Lørdag-søndag 10.-11. Februar (Ringkøbing)

Seminar i kamerareparation

Efter at Svend Frederiksen har henrykket de københavnske medlemmer med sin ekspertise indenfor reparation af ældre kameraer, lykkedes det at få ham hele vejen over til Vestjylland. Der tilmeldte sig 6 medlemmer med vidt forskellige forudsætninger som 'fotomekanikere'. Kurset blev afholdt på Fjordvang Ungdomsskole i vinterferien, hvor vi også kunne overnatte. Det begyndte lørdag kl. 13:00, og der gik ikke lang tid før snakken gik om prantor-, compur- og andre centrallukkere. De små værktøjskasser kom frem på bordet, hvorefter vi gik i gang med at adskille de medbragte apparater. Det hjalp med en rensning af mekanikken, og her kunne Sven Dahl vise hvad hans medbragte ultralydrenser kunne udrette. Svend Frederiksen hjalp til når vi løb ind i problemer. Efter et besøg på Ringkøbings Kina.restaurant blev det sent inden vi kom i seng.

Om søndagen blev vi undervist i spaltelukkere og fik demonstreret Svends medbragte apparat til kontrol af lukkertider og fokusering. De fleste nåede at få renoveret 2-3 apparater og alle blev en del erfaring rigere - det gjaldt vist også instruktøren. Mit eget Retinette stod ikke til at redde, hvorimod en Pontiac med spidsfindig fransk mekanik igen blev som ny. Tak til Svend Frederiksen. K.J.

Samling af lukkeren kræver stor koncentration.

Lukkertiden på Sven Dahls Minolta kontrolleres af Svend Frederiksen på sit måleapparat.

Torsdag 15. Februar

Sæsonens filmaften blev afviklet med den største ekspertise ved podiet. Ole Schelde fik straks ordet - hermed var åbnet for 'Mit livs erindringer' - til glæde for de næsten 70 fremmødte. Ole's store erfaring som skolelærer fornægter sig ikke - det fik tilhørende glæde af. H.C. Andersen-filmen er stadig dukfrisk og seværdig. Hagen Hasselbalch's 'Mennesker i København' er fra uhyggelig fantasi blevet bilhelvedets virkelighed. Hvem der ikke var til stede gik glip af meget. Tak til Ole og dem der slæbte. Som altid - 'skrot' for alle pengene.

Torsdag 15. Marts

Hvis man ikke forstod et 'klap' så var det ikke Svend Frederiksens skyld, men derimod de snørklede kamerakonstruktøreres iboende drøm om at fremstille den ultimative klap-mekanisme. " *Intet er let og ligetil*" var foredragsholderens faglige bud, og heri kan han sikkert have ret. Der blev vendt og drejet, beskrevet og beskuet - så selv den største 'tåbe' følte, at kunne gå på vandet. Et interessant uopdyrket område blev klarlagt i al sin enkelthed - nu er det bare at komme i gang - hvem har ikke et klap-kamera? Med håbet om at en del af de godt 50 tilstedeværende forstod et 'klap' siger vi tak til Svend, hvis tanker der altid er plads til i vort tidsskrift. Efter det afsluttende KLAP var der 'skrot' til alle! ●

Fotografisk 'samlarmarknad' i Olofström

Søndag den 9. september i Folkets Hus (bibliotek og hotel) Ø Storgatan 24. Olofström. Kl: 8:00-15:00.

*

Tilmelding: Nils-Harald Ottoson.
Hallonvägen 11. 29341 Olofström.

*

Tlf.: 0454-41411 (aften og helligdage). Fax:
0454-41411. E-mail: nilsharald@swipnet.se

Tekstrettelser:

Nederste billede til højre i Objektiv nr. 91, s.26 skal rettelig være: Arne Jørgensen, John Pedersen, Kolding, og Per Ask Nielsen.

På side 22 - første spalte - anføres at Sigfred Løvstad ikke var blandt de første medlemmer af DFS. Dette er ukorrekt. SL's skriftlige kontakt var den 21. november 1975, hvorefter indmeldelsen er sket kort tid efter. F.B.

Efterlysning!

Visit- og kabinets billeder optaget af de to kvindelige fotografer Julie Laurberg (1856-1925) og Franziska Gad (1873-1921) søges. Desuden enhver oplysning om deres fotografiske virksomhed. Tlf.: 4919 2299.

PS: EKSTRA ANVISNINGSSALG i OKTOBER MÅNED I KØBENHAVN. Annonceres i Objektivs september-nummer!

Nye medlemmer:

Peer Steen Gam
Hedelyparken 15. St.tv.,
2670 Greve.

Vilhelm Leest
Møllevvej 10,
6230 Rødekro.

H. Møgelberg Nielsen
Strandbjerg 1.D.,
2960 Rungsted Kyst.

Bjørn Sørensen
Møllegade 5,
6310 Broager.

Torben Solgaard
Tulinsgade 12,
1618 København K.

Svane Mediaconsult
Esthersvej 12,
2900 Hellerup.

Benny René Kornval
Akacievej 19,
2791 Dragør.

Konstmuseet i Ystad
S:t Knuds torg
271 80 Ystad.

Maria Holm
Helgesvej 13,
3080 Tikøb.

Erik Rasmussen
Granbakken 17,
7500 Holstebro.

Kurt Nissen
Vesterkøb 5, 1.tv.
2640 Hedehusene.

SP Foto
Sallingvej 24,
2720 Vanløse.

Lars Havn Eriksen
Tårsvej 64-66,
4912 Harpelunde.

Morten Olesen
Glentevej 69. st.tv.,
5000 Odense C.

Jesper Grevsen
Odensegade 23. 4.tv.,
2100 København Ø.

Marguerite Engberg
Hvidegårdsparken 39,
2800 Lungby.

Franz Henriksen
Høvedstensvej 18.II.th.
2650 Hvidovre.

Lars Schwander
Fotografisk Center
Andreas Bjørnsgade 19,
1428 København K.

Erik Clausen
Platanhusene 18,
2690 Karlslunde.

Astrid M. Meinild
Kystvejen 41, kl.
8000 Århus C.

Jens Chr. Stoltz
Strandvejen 209,
2900 Hellerup.

Peter D. Gurkasch
c/o Erwin L. Meyer
Gildegade 18, st.
6200 Åbenrå.

Inge Aasmul
Kirkevej 6,
2630 Tåstrup.

John C. Mikkelsen
Kystvejen 42,
5466 Asperup.

Anders Nygård
Torvegade 56. III.th.
1400 København K.

Velkommen!

Fotoudstillinger på Danmarks Fotomuseum

6. april - 22. april:

"Årets Pressefoto".

De bedste billeder fra danske
pressefotografer.

26. april - 17. juni:

"Hånd om livet".

Fotograf Tove Pedersen udstiller
billeder af udvalgte personlig-
heder og deres hænder udtryk.

23. juni - 16. september:

"Kvinden i fokus - dengang".

Fotografier fra Danmarks
Fotomuseums billedarkiv.

19. september - 4. november:

"Børn bag billeder II".

Børnehavebørn viser deres
billeder taget med
engangskameraer.

10. november - 13. januar 2002:

"Den Nationale".

De bedste fotografier fra
fotoklubber tilknyttet Selskabet
for Dansk Fotografi.

(forbehold for ændringer)

Åbningssteder på fotomuseet:

Tirsdag - søndag kl. 12-16.30.

I juli hver dag kl. 11-16.30.

Fremover skal al henvendelse vedrørende ANVISNINGSSALG ske til
Leif Germann Jensen, Gl. Kongevej 172 C. II, 1850 Frederiksberg C.

Telf: 3321 4367. Helst mellem 10:00-11:00.

E-mail: leif-gj@vip.cybercity.dk

Anvisningsalgslisten til torsdag d. 7.12.2000

Nr.	Beskrivelse	Stand	Limit	H.slæg	Nr.	Beskrivelse	Stand	Limit	H.slæg
1	Prado 250 med 15 cm. Obj. + mikroforsats med 25 mm. 2,8 Summar	B		150	50	4 årgange indbundet Foto og Smallfilm 1972 - 1975	B		50
2	Retina Ia (ca. 1952) med original gul karton og B-taske	B		200	51	Mikroma II, grøn med filmkassetter og B-taske	AB	600	900
3	Agfa Isolette 1938 med bækelit top, 4,5x6 og 6x6, B-taske	B		60	52	Brownie box, marmoreret, grå/grøn	AB		50
4	Kodak Retinette IB, som nyt, lysmåler OK, B-taske	A		80	53	Zeiss Ikon Contina med Panthar 2,8/45			240
5	Belfoca Junior, 6x6 og 6x9	BC		70	54	Polaroid SX 70 med B-taske	AB		320
6	Rowi kamerastativ med sugekopper til autoforrude	A		110	55	Dagerreotypi i ramme, revne i glas			120
7	Konica Auto-S, lysmåler OK, B-taske	AB		100	56	Adox 6x6 med Adoxar 6,3/75			50
8	Sigv. Werner, 2 bøger, De Fynske Øer + Sønderjylland + postk. album	BC		70	57	Zeiss Ikon Contaflex med Tessar 2,8/45 og B-taske	B		260
9	Leica Fotografie -- 12 årgange i bind. 1952-58 og 1968-71	B		100	58	Rodenstock teaterkikkert "Eldis" med skindetui			120
10	UHER båndoptager i lædertaske velegnet til sync. Af dias og smallfilm	AB		360	59	Samoca 35			50
11	Stanhope, lille pipe (billede udydeligt)		100.-	120	60	Ica Halloh 9x12			100
12	Messingobjektiv, Hermagis (Paris)	BC		130	61	Praktica MTL 50			160
13	Messingobjektiv uden navn	BC		170	62	Zeiss Contessamat			100
14	Stort objektiv, C. P. Goertz, Dogmar 4,5/210	C		170	63	Zeiss Contina 526/24			70
15	Stort reproobjektiv uden navn, ca. 300 mm.	AB		50	64	Leitz Pradix med Elmaron			180
16	Leitz Prado 150	AB		110	65	Bolex Refleks Zoom P1 Pancinor			240
17	Leitz lomneprojektor med Elmaron 2,8/85	A	200.-		66	Polaroid Image System autofocus/flash			130
18	Leitz Pradovit R med Colorplan 2,5/90	AB	500.-		67	Zeiss Nettar 515/2			70
19	Olympus Pen F, halvformatspejlrifleks til endoskopfotoafgrøring	B		160	68	Zeiss Contessa 533/24			650
20	Forstørrelsesapparat Opemus 5 med EI-Nikkor 4/50	B		220	69	Retinette IB			20
21	Kasse med gamle 4x4 stereobilleder og stereobetrægere	B		650	70	Voigtlander Vito B			150
22	Agfa Color Magnolar forstørrelsesoptik 4,5/105	B		220	71	Lot med diverse lysmålere			90
23	Leitz Pradolux med Elmaron 2,8/100 (manuel projektor)	A		130	72	Lot med diverse lysmålere			120
24	Osram SLV 1000 studio fotolampe med normal/dagslysforsats + stativ	AB		300	73	Rolleiflash, grå i æske			110
25	Canon Demi EE 28	AB		340	74	Rolleiflex planfilmbagstykke med kassetter og æske			80
26	Gammelt dagslyskopieringsapparat 4,5X6 cm. til 13x18 cm.	BC		30	75	Rolleicord Va kit for 16 og 24 exp. i æske			50
27	Viewmaster projektor med billedhjul (mono), top mangler ellers OK	B		100	76	2 bælge for Exakta			80
28	Retinette med Reomar 3,5 og B-taske	B		40	77	Lot med diverse Rollei filtre og modlysbændere			90
29	Zeiss Ikon Contina 3,5	B		80	78	Rollei Strobomatic stavflash med skinne			110
30	Agfa Karat 4,5	B		60	79	Ringblitz ældre model			10
31	Zeiss Ikon Colora 2,8 og B-taske	B		20	80	Lot med diverse blitz			10
32	Kodak klappamera 6x9	B		60	81				
33	Ukendt klappamera 6x6	B		140	82				
34	Pentax objektiv 28-80 SMC	A		120	83				
35	Agfa Karat 36 med Xenon 2/50	B		360	84				
36	Minox 35 EL (defekt)	A		60	85				
37	Leitz Kopier-Apparat Eidia	A		230	86				
38	Voigtlander vinkelsøger 355/45	A		200	87				
39	Contessa Nettel 6x9 klappamera	A		170	88				
40	Klappamera 9x12 med rammesøger	A		200	89				
41	Steinheil 4,5/135	AB			90				
42	Kodak Auto Brownie 6x9 med griffel	B		60	91				
43	Objektiv Emil Busch Telar 340mm.	B		380	92				
44	Minolta 16 Mini 3,5/25	B		600	93				
45	Kodak klappamera 9x12	B		260	94				
46	Agfa Billy Record 6x9 + Sixtomat lysmåler	B		40	95				
47	Japansk kikkert, Cora zoom 8-12 x 35 med taske	A		300	96				
48	Fatix bækelit diasprojektor 24x36	A		60	97				
49	Stavflash Braun Hobby med taske (ej original) virker	B		30	98				

Hans-Dieter Abring in memorian

Sven-Olov Sundin - Fotomuseet i Osby

En af Europas største kamerasamlere, født i 1934, er død efter kort tids sygdom. Mindet om den kyndige og fremsynede kameraentusiast vil dog bestå i hans 5 bøger 'Von Daguerre bis heute'. Det havde længe været min hensigt at besøge Abrings kamera-museum i 'præstegården' ved borgruinerne af Burg Horst udenfor byen Essen.

I forbindelse med photokina i 1996 kontaktede jeg H.D.A. for at spørge om et besøg var belejligt. Via telefon og fax fik min samlerkollega, Ove Karlsson, Grythyttan og jeg en grundig rejsebeskrivelse - og så var vi på vej!. På den

Sven-Olov Sundin og Hans-Dieter Abring.

aftale søndag tog vi toget fra Köln til Essen, derefter med sporvogn til Horst, hvor Abring ventede os med sin bil. Vi kørte ud til 'præstegården', som er privatbolig og dele af samlingen er opstillet. Det blev til mange timers selskab med den kyndige cicerone, som gæstfrit fremviste sin enorme samling. Her stod bare det hele. Det klassiske 'ballonkamera', pistolkameraer, et komplet daguerretypiudstyr, det originale håndtaskekamera - tilhørt mesterespionen Mata-Hari. Verdens hurtigste kamera 'Sigriste' fra 1888 - lukkertid 1/10.000 sekund! Mere end 5.000 apparater måtte ses inden rejsen gik hjemad.

Vi fik også en rundgang i ruinerne af den gamle borg fra 900-tallet med underjordiske hemmelige flugtveje og en spændende fortidshistorie. Den venlige fremsynede mand vil blive savnet. ●

Det Formidable Selskabs 25-års fest!

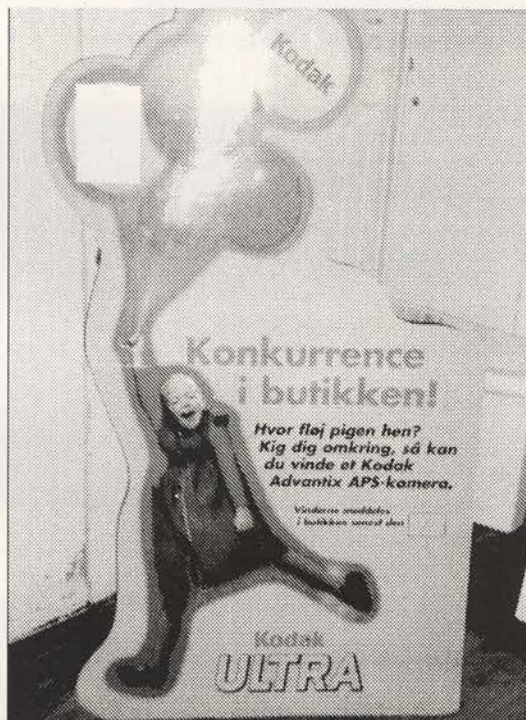
Flemming Berendt

Den 2. december mødte 79 festklædte og forventningsfulde medlemmer op i foyeren til restaurant San Marino for at fejre vort 25-års jubilæum. Efterhånden som gæsterne ankom blev de forsynet med en drink, hvorefter Jørgen Gregersen med sin medfødte salgsteknik faldt bød et arrangeret lotteri, som senere på aftenen skulle udtrækkes til fordel for DFS. En stribe af flotte gevinster bl.a. fra KODAK og KØFI samt indkøbte fotohistoriske bøger var gevinsterne. Den livlige gensynsglæde fortsatte indtil formanden, Svend Hugo, med fyldig røst bød velkommen og orienterede om aftenens program. Derefter blev døren åbnet til det store festlokale, hvor bordene stod klar med første ret. Hvidvinen blev skænket og forsamlingen kunne indlede aftenens menu.

Da Dansk Fotohistorisk Selskabs stifter, Torben Lind og frue måtte melde afbud på grund af sygdom, faldt det i Andreas Trier Mørchs lod at holde festtalen. Med stor selvironi berettede Andreas om lystige episoder fra de sidste 25 år, suppleret med håbet om fremgang og succes for Dansk Fotohistorisk Selskab i årene fremover. Aftenens næste taler var Ole Schelde, som i korte vendinger hyldede vort selskabs skiftende bestyrelser og dets arbejde, herunder i særlig grad Objektivs temanumre og lodige artikler, som havde skabt stor respekt om vort arbejde for dansk fotohistorie.

Hovedretten blev serveret, kvikt og behændigt, rødvin skænket i glassene, snart mærkede man den muntre stemning brede sig i forsamlingen - så hvorfor ikke afsynge aftenens første sang. Næste taler var Alex Steinbach fra Fotomuseet i Nykøbing F. Det lille indslag var en oplæsning af Flemming Berendts svarbrev på Alex's anmodning om medlemskab - hvor tiltaleformen DE, DERES og DEM vakte megen moro. Der blev skålet flittigt og atter blev glassene fyldt. Endnu et par småtaler, af Tune Laug og Peter Stargaard blev afviklet.

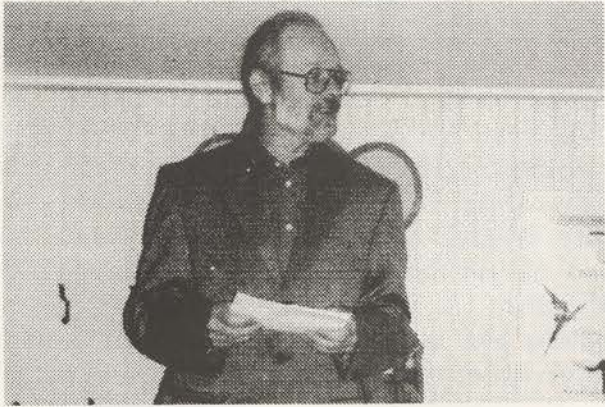
Tiden var kommet til aftenens hovedattraktion: et lyddiashow. DFS-kavalkade 1975-2000, produceret af Egon Andersen og Ove Lyngsje, medlemmer af den over 100-årige københavnske fotoklub KFAK. I mere end 15 minutter genlød salen af munter latter og klapsalver - de 'afslørende', skæmtsomme og gemytlige billeder gled over skærmen - ledsaget af forne tiders revueviser, som med stor præcision fulgte sekvenserne.

KODAK havde sponsoreret aftenens lotteri med mange fine gaver.

Begejstringen ville ikke tage ende. Den næste sang blev afviklet med sædvanlig dansk sangentusiasme - ordene var dog muntre. Formanden Svend Hugo fik derefter ordet og bad Flemming Berendt modtage Dansk Fotohistorisk Selskabets ærestitel for sin indsats som redaktør i snart et kvart århundrede. Flemming takkede og kvitterede med at påpege, at uden de mange aktive medlemmers medvirken havde det været en umulig opgave. Herefter blev desserten serveret.

Efter en velfortjent hvilepause blev kaffen skænket op - nu skulle de mange lotterigevinster trækkes. Conni og Jørgen Gregersen forestod det ærefulde hverv på bedste manér. Nummer efter nummer blev råbt op, hvorefter de heldige kunne afhente gevinsten. Sidst, men ikke mindst, blev der afviklet et flot beneficesalg, hvor de enkelte medlemmerne, som en anden krøsus, lod pengene flyve gennem luften - lotterisalget gav kr. 1.427,- og beneficesalget kr. 9.200,- i overskud! En strålende aften var ved at gå på hæld. Bestyrelsen og festudvalget ved Leif Germann Jensen m.fl. skal have tak for et veltilrettelagt og strålende 25-års jubilæum! ●

Fra højden byder Svenn Hugo velkommen -

til de mange forventningsfulde jubilæumsgæster -

med de største forventninger -

til de veldækkede borde -

hvor man sad, når man sad -

til skål og bægerklang -

blev talerne hørt med andagt -

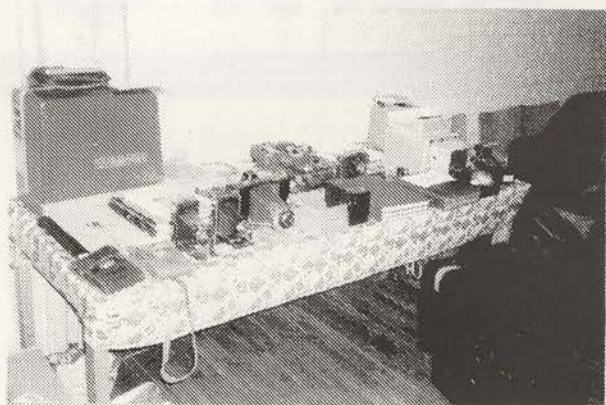
og ritus -

KFAK blev hørt -

og forestillingen kunne begynde -

'skrot' & 'skrat' -

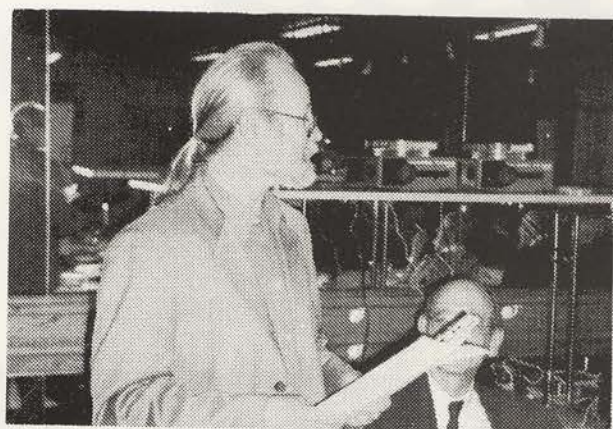
blev vundet af mange -

en efter en fik overrakt gevinster -

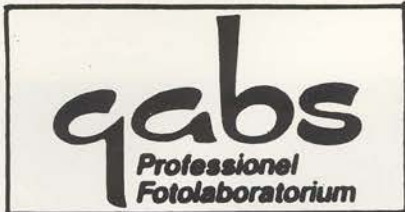
nogle flere end andre -

hyldningen fik dog ende -

da redaktøren fik sin ære!

Fabrikvej 7 DK-6270 Tønder
Telefon 7372 3211

NJAL FOTO
NJALSGADE 22 - 2300 KBH. S. 3254 5590

Fax: 3254 3858

Kodak A/S
Guldalderen 14-18
Postboks 500
2640 Hedehusene

**Kamera-
specialisten**

AGFA

FREDERIKSSUNDSVEJ 136 - 2700 BRØNSHØJ -
TELF/FAX: 3860- 6317.

**GOECKER
PROF-SERVICE
35 82 11 00**
Titangade 13A • 2200 København N
Postbox 666 • Fax 35 82 52 00

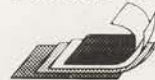
Polaroid

Toftebakken 2 G
Postboks 9
3460 Birkerød Tlf. 45 82 52 90
Fax 45 82 52 95.

**Christianshavns
FOTO**
brugt foto
købes -
køb - salg -
bytte
FILM fremkaldes
og kopieres
artikler TORVEGADE 55
Telefon: 3257 7871

ALT I TRYKSAGER

IDÉ/LAYOUT, DTP, REPRO.
1, 2 & 4-FARVE OFFSET, DIGITALT TRYK,
MASSEKOPI, FARVEKOPI, GIGANTKOPI
BOGBIND OG USTANSNING

TOBEMO OFFSET A-S
SMEDEVANGEN 2 • 3540 LYNGE • TLF. 48 19 28 48

FOTO SLARAFFENLAND
Platan Foto

VESTERBROGADE 179
Telefon 3321 4476

Åbent: ma.-to. 9-17.30, fr. 9-19, lø. 9-13
50% RABAT PÅ FOTOARBEJDE - POSTORDRE

Fax: 3131 1416

HERBST & PREUSS FOTO

ØSTERBROGADE 54 - 2100 KØBENHAVN Ø. TELF: 3542 7117

COLOR FOTO
LYNGBY

COLOR FOTO
FREDERIKSBERG

COLOR FOTO
ESPERGÆRDE

HØRSHOLM FOTO
HØRSHOLM

4 5 8 8 3 6 7 6 3 8 1 0 8 2 1 3 4 9 1 3 2 3 7 7 4 5 8 6 0 3 5 0

BESTYRELSEN - ADRESSER - M.M.

Formand:

Svenn Hugo
Orebyvej 27,
4990 Saksøbing.
Tlf: 5470 5595
vildmanden@email.dk

Næstformand:

Gunni Jørgensen
Dådyrvej 23, Ejby
4623 Lille Skensved.
Tlf. og fax: 5682 0491
gunni.j@get2net.dk

Redaktør:

Flemming Berendt
Postboks 49
Teglgårdsvej 308,
3050 Humlebæk.
Tlf. og fax: 4919 2299
dfs@post.tele.dk

Kasserer:

Svend Erik Jeppesen
Arnakvej 74,
8270 Højbjerg.
Tlf.: 8627 2124
l-se.jeppesen@stofanet.dk
Giro konto nr. 1 50 64 47
Kontingent kr. 300,-

Bestyrelsesmedlem:

Niels Resdahl Jensen
Rygårds Allé 33A,
2900 Hellerup.
Tlf. og fax: 3962 0962

Anvisningssalgsleder:

Leif Germann Jensen
Gl. Kongevej 172c.II,
1850 Frederiksberg C
Tlf.: 3321 4367 (helst 10-11)
leif-gj@cybercity.dk

Jyllands/afdeling:

Kjeld Jensen
Høbrovej 19, Hvingel
6950 Ringkøbing.
Tlf.: 9733 5816
kjeld5@worldline.dk

Møder: København:

September - april
3. torsdag i måneden kl. 19.30
Østerbro Medborgerhus
Århusgade 103.
2100 København O.
Tlf: 3538 1294

Møder: Jylland:

Oktober og januar/februar
Skiftende steder:
2001 i Århus

Æresmedlemmer: Sigfred Løvstad - John Philipp - Kurt Petersen - Flemming Berendt

Redaktion

Objektiv udsendes i april, september og december. Gamle numre kan købes.

Ca. hvert andet år udsendes en opdateret medlemsliste.

Indholdsfortegnelse over alle numre af Objektiv kan rekvireres.

Henvendelse: Flemming Berendt.

internet & E-post:

<http://home0.inet.tele.dk/dfs/>
dfs@post.tele.dk

Webmaster

Peter Haagen
Tlf.: 8669-6057
haagen@post6.tele.dk

Økonomi & adresseændring:

Kontingent: kr. 300,-. (Medlemsperiode: 1. Januar til 31. december).

Girokort udsendes med decembernummeret af Objektiv.

Kontingentet skal være betalt senest **1. Februar**. DFS's gironummer **1 50 64 47**

Henvendelse: Svend Erik Jeppesen.

Anvisningssalg & loppemarked:

Medlemskab af DFS er obligatorisk for at kunne deltage i køb og salg. Sælger og køber betaler hver 12.5% i salær til DFS.

Skriftligt bud fremsendes til anvisningssalgslederen. Anvisningssalg afholdes normalt på generalforsamlingen i april, i oktober i Jylland og decembermødet i København. Skriftlig tilmelding af fotografika senest **1. marts, 10. august og 1. november**. Derudover afholdes loppemarked i januar/februar, april, september og oktober.

Henvendelse: Leif Germann Jensen.

Følgende har bidraget med materiale eller andet:

Danmarks Fotomuseum - C. Cuculiza - Ida Haugsted - John Jensen - Carl-Hermann Hansen

Indsendt materiale er underlagt bladets almindelige layout.

ISBN 0107-6329 Denmark

Alle rettigheder forbeholdes. Mekanisk, fotografisk eller anden gengivelse af skriftet samt dele deraf er KUN tilladt efter skriftlig tilladelse fra Dansk Fotohistorisk Selskab.

No part of this publication may be reproduced in any form without permission in writing from the Copyright holder.

Copyright Dansk Fotohistorisk Selskab ©. All right reserved under international Copyright Convention.

Tryk: PE Offset, Tømrervej 9, 6800 Varde.

POSTBESØRGET BLAD
NR. 51049 (8245 ARC).

**DM
69.-
KOSTET**

Die LEIDOX

PRÄZISIONS-KLEINKAMERA
auf dem richtigen Weg!

FEINMECHANISCHE PRÄZISIONSARBEIT DER ALTANGEGEHENEN
OPTISCH-FEINMECHANISCHEN FABRIK LEIDOLF · WETZLAR

OBJEKTIV: ANASTIGMAT-TRIPLET = 1:3,8 5cm
VERSCHLUSS BIS $\frac{1}{200}$ SEC · DRAHTAUSLOSERGEWINDE UND
SYNCHRON-EINRICHTUNG FÜR VACUBLITZ-GERÄTE
FERNROHR-SUCHER · LEICHTMETALLGEHÄUSE · ABNEHMBARE
RÜCKWAND · 12 AUFNAHMEN 4:4 AUF A 8-FILM · GEWICHT 270 g

ALLEINVERTRIEB FÜR DIE WESTZONEN:
WIDINA · BAD NAUHEIM

I 1950 blev LEIDOX fremstillet på en fabrik i Wetzlar. Firmaet Leitz nedlagde navneforbud - hvorefter navnet i 1952 blev ændret til Lordette.

PHOTOGRAFICA
CLASSIC CAMERAS

SKINDERGADE 41 • 1159 KØBENHAVN K • TEL 33141215 • WWW.PHOTOGRAFICA.COM

